

DOKUMENT EVROPSKE BANKE ZA OBNOVU I RAZVOJ

STRATEGIJA ZA BOSNU I HERCEGOVINU

odobrena na sastanku Upravnog odbora 4 septembra 2007 godine

EBRD stavlja čitateljima na raspolaganje prevod izvornog teksta ovog dokumenta isključivo radi lakšeg snalaženja. Iako je sa dužnom pažnjom nastojao osigurati vjerodostojnost prevoda, EBRD ne garantira i ne odgovara za tačnost prevoda. Čitalac se može osloniti na prevod samo na vlastiti rizik. EBRD, njegovi uposlenici ili osobe koje ga zastupaju neće ni u kojem slučaju biti odgovorni prema čitatelju niti bilo kojoj drugoj osobi ni za kakvu netačnost, grešku, propust, ispušteni teksti, manjkavosti i/ili bilo kakve izmjene bilo kojeg dijela sadržaja u prevodu, bez obzira na uzrok, niti za bilo kakvu štetu koja iz toga proizađe. U slučaju bilo kakvog neslaganja ili proturječnosti između verzije na engleskom jeziku i prevoda, engleska verzija se smatra mjerodavnom.

I. UVODNI REZIME	1
1. PORTFELJ BANKE	4
1.1 PREGLED DOSADAŠNJIH AKTIVNOSTI BANKE	4
1.2 IMPLEMENTACIJA PRETHODNE STRATEGIJE ZA ZEMLJU	5
1.3 UČINAK PORTFELJA BANKE NA TRANZICIJU I NAUČENE LEKCIJE.....	7
1.4 OMJER PORTFELJA.....	9
2. OPERATIVNO OKRUŽENJE	10
2.1 AMBIJENT OPŠTIH REFORMI.....	10
2.1.1 Političko okruženje.....	10
2.1.2 Vanjsko okruženje.....	11
2.1.3 Zakonsko-pravna reforma	12
2.1.4 Zaštita okoliša	12
2.2 NAPREDAK U PROCESU TRANZICIJE I REAKCIJA PRIVREDE	13
2.2.1 Makroekonomski uslovi za poslovanje Banke.....	13
2.2.2 Uspjesi i izazovi tranzicije.....	15
2.3 PRISTUP KAPITALU I INVESTICIONI ZAHTEVI	16
3. STRATEŠKE ORIJENTACIJE.....	16
3.1 PRIORITETI BANKE ZA PERIOD OBUHVAĆEN STRATEGIJOM	16
3.2 SEKTORSKI IZAZOVI I CILJEVI BANKE.....	17
4. DRUGE MEĐUNARODNE FINANSIJSKE INSTITUCIJE I MULTILATERALNI DONATORI .25	
ANEKS 1 - POLITIČKA PROCJENA U KONTEKSTU ČLANA 1. SPORAZUMA O	
USPOSTAVLJANJU BANKE	27
ANEKS 2 – DIJAGRAM ZAKONODAVNIH I IZVRŠNIH ORGANA U BiH.....	31
ANEKS 3 - PROCJENA PRAVNE TRANZICIJE.....	32
ANEKS 4 - PITANJA ZAŠTITE OKOLIŠA	39
ANEKS 5 - ODOBRENE OPERACIJE BANKE	41
ANEKS 6 - PROJEKTI TEHNIČKE SARADNJE	43
ANEKS 7 - DRUGE MFI, MULTILATERALNI I BILATERALNI DONATORI	54
ANEKS 8 - SOCIJALNI I EKONOMSKI POKAZATELJI	66

I. UVODNI REZIME

Bosna i Hercegovina (BiH) je posvećena i primjenjuje principe višestranačke demokratije, pluralizma i tržišne ekonomije u skladu sa uslovima navedenim u članu 1 Sporazuma kojim se uspostavlja ova Banka. Ova zemlja je nastavila igrati konstruktivnu ulogu u regionalnoj saradnji, koja je, osim što donosi praktične koristi po sebi, suštinski dio procesa približavanja Evropskoj uniji. Integracija u evroatlantske institucije ostaje ključni prioritet inostrane politike BiH.

Privreda je nastavila pokazivati snažan rast i sve veći dinamizam u privatnom sektoru, unutar općenito stabilnog makrookruženja. Ekonomski rast je tokom posljednjih godina ostao stalan na oko 5-6% godišnje sa naročito jakim industrijskim rastom 2006.godine u RS-u. Inflacija je ostala pod kontrolom, uprkos uvođenju PDV-a u januaru 2006.g. i Valutni odbor dobro funkcioniра.

Međutim, ostaju brojni izazovi od kojih mnogi izrastaju iz nasljeđa Dejtonsko-pariskog mirovnog sporazuma. Ovaj sporazum je završio rat 1995.godine i popločao put miru i stabilnosti u BiH. Istovremeno, složena Dejtonska mirovna postavka koju mnogi u sve većoj mjeri vide kao otežavajuću, stvorila je fragmentirani aparat za pravljenje politika u BiH. Ovo je dodatno usložnjeno činjenicom da etnički zasnovane političke stranke nastavljaju dominirati političkom scenom u dva entiteta BiH, Federaciji BiH i Republici Srpskoj (RS). Na centralnom nivou proces donošenja odluka je zasnovan na jedinstvenom sistemu ravnoteža koje su bile oblikovane za zaštitu interesa tri "konstitutivna" naroda (Bošnjaka, Hrvata i Srba) i koji ohrabruju svoje predstavnike u centralnim tijelima da nastave pokazivati svoju privrženost entitetu i svom konstitutivnom narodu umjesto državi.

Glavni izazov za zemlju u bliskoj budućnosti biće ustavna reforma, bez koje je teško postići dalji napredak u pravcu demokratičnije i efikasnije države, implementaciju programa sveobuhvatne reforme i približavanja Evropskoj uniji. Ovaj proces je vrlo osjetljiv i može potrajati prilično dosta vremena. Mada su reforme u pravcu veće integracije i moderniziranja vlade do sada bile uglavnom vođene od strane međunarodne zajednice, ustavna reforma se ne može nametnuti izvana, nego će morati u prvom redu biti rezultat konsenzusa među političkim činiocima BiH.

Sadašnja struktura zemlje je doprinijela općenito sporom ritmu tranzicije i ključni izazovi tranzicije su pred njom. Ovi izazovi obuhvataju vraćanje zamaha u procesu velike privatizacije (naročito u Federaciji), uvođenje komercijalnijeg pristupa uslugama infrastrukture, reformu pravosuđa i provođenje zakona o konkurenciji i bankrotstvu. Bez značajnog napretka u ovim oblastima ohrabrujući ekonomski rast tokom posljednjih godina će vjerovatno oslabiti, ostavljajući veliki dio zemlje zaglubljen u siromaštvu i nezaposlenosti.

Banka je postigla operativne ciljeve postavljene u prethodnoj Strategiji za zemlju. Treću godinu uzastopce, Banka je bila najveći pozajmljivač, sa osam novih projekata, pri čemu je 2006.g. bila rekordna godina u smislu investicija i isplata. Kao rezultat toga, ukupno angažirana sredstva su dostigla iznos od 685 miliona eura do 31.jula 2007.g. Banka je takođe pripremila znatan broj projekata u privatnom sektoru, odražavajući povećan interes privatnih investitora u privredu BiH. U svjetlu izazova tranzicije i prioriteta vlade, Banka će se fokusirati tokom sljedeće tri godine na sljedeće radne prioritete:

Infrastruktura: Banka će nastaviti da igra ključnu ulogu u razvoju infrastrukture u zemlji. U sektoru **transporta**, Banka je nedavno potpisala treći projekt sanacije puteva, koji je sufinansiran od strane Svjetske banke i Evropske investicione banke. Bančine aktivnosti će se fokusirati na pomaganje zemlji u modernizaciji njene osnovne mreže puteva, uključujući najvažniju transportnu arteriju u BiH, Pan-evropski koridor Vc. Podrška će takođe biti data komercijalizaciji ovog sektora, putem implementacije mjera čiji je cilj poboljšanje efikasnosti i institucionalno jačanje. U sektoru željeznica i avijacije naglasak će biti stavljen na provedbu projekata u toku, uključujući implementaciju institucionalnih reformi pokrenutih u oba sektora. Banka će strukturirati i implementirati projekte u sektoru **komunalne infrastrukture**, u početku pod garancijom države, fokusirajući se i na reformu sektora unutar entiteta i na institucionalno jačanje na nivou komunalnih preduzeća. U sektoru **energije** središte će biti stavljeno na provođenje postojećih projekata i stalan dijalog o politici ponovne uspostave ovlasti centralne vlade i olakšavanje regionalne integracije ove zemlje u skladu sa smjernicama Atinskog sporazuma. Naglasak će takođe biti stavljen na komercijalizaciju ovog sektora, posebno na uvođenje privatnog sektora u proizvodnju i distribuciju električne energije, paralelno sa unapređenjem obnovljive energije u skladu sa najboljom međunarodnom praksom.

Finansijski sektor: Banka će dograđivati svoj prethodni uspjeh u ovom sektoru i nastaviće davati svoju podršku malim i srednjim preduzećima putem lokalnog bankarskog sektora i nebankarskih mikrofinansijskih institucija (NBMFIs). Banka će takođe nastojati podržati razvoj preostalih banaka u lokalnom vlasništvu i olakšati ulazak novih investitora u ovaj sektor.

Korporativni sektor: Banka će nastaviti da podržava ulazak strateških stranih investitora i podržaće privatizaciju velikih preduzeća. Banka će takođe nastojati da podrži domaća i strana privatna preduzeća srednje veličine, za koja će biti predviđena dugoročna pozajmljivanja (uključujući manje transakcije) ili dokapitalizacija. EBRD-italijanski program za lokalna preduzeća zapadnog Balkana (WB-LEF) omogućava ovaj Banci da podrži manja, brzorastuća preduzeća putem finansiranja zaduživanjem, pseudozaduživanjem i dokapitalizacijom, što je još uvijek relativno rijetko u BiH. Programi Zaokreta u upravljanju preduzećima i Poslovnih savjetodavnih usluga (TAM i BAS) će nastaviti pružati savjetodavne usluge malim i srednjim preduzećima. Banka će aktivno tražiti projekte u sektorima industrije, nekretnina i turizma, prerade drveta i agrobiznisa. Tokom sljedeće tri godine, Banka će istražiti mogućnost uspostavljanja kreditnih linija za energetska efikasnost i obnovljivu energiju, putem lokalnih finansijskih posrednika. Banka će takođe nastaviti da podržava investicije u energetska efikasnost, naročito u energetska intenzivnim granama i komunalnoj infrastrukturi.

U provođenju gornjih prioriteta, Banka će nastaviti da vrlo blisku koordinaciju sa drugim međunarodnim finansijskim institucijama, EU, Uredom specijalnog predstavnika EU, Uredom Visokog predstavnika i međunarodnom donatorskom zajednicom.

SPISAK SKRAĆENICA

BAS	Savjetodavne usluge preduzećima
BiH	Bosna i Hercegovina
CEI	Centralnoevropska inicijativa
CIDA	Kanadska agencija za međunarodni razvoj
DEI	Direkcija za evropske integracije
DFID	Odjeljenje UK-a za međunarodni razvoj
DIF	Program direktnih (dioničkih) ulaganja
EIB	Evropska investiciona banka
EC	Evropska komisija
EU	Evropska unija
EUFOR	Snage Evropske unije
EUPM	Policijska misija Evropske unije
EUSR	Specijalni predstavnik Evropske unije
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FDI	Inostrano direktno investiranje
GTZ	Njemačka agencija za tehničku saradnju
ICTY	Međunarodni sud za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju
IFC	Međunarodna finansijska korporacija
IFI	Međunarodne finansijske institucije
IMF	Međunarodni monetarni fond
IPA	Instrument za pred-pristupnu pomoć
KfW	Kreditni biro za obnovu
LEF	Program ulaganja za domaća preduzeća
MEI	Komunalna infrastruktura i infrastruktura okoliša
MSME	Mikro, mala i srednja preduzeća
MTDS	Srednjoročna strategija razvoja
NBMFI	Nebankarska mikrofinansijska institucija
OHR	Ured visokog predstavnika
PfP	Partnerstvo za mir
RS	Republika Srpska
SAA	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
SEED	Razvoj jugoistočne Evrope
SME	Mala i srednja preduzeća
TAM	Zaokret u upravljanju preduzećima
TFP	Program kreditnih instrumenata za unapređenje trgovine
UNDP	Razvojni program UN
USAID	Agencija SAD-a za međunarodni razvoj
WB	Svjetska banka
Valute	
KM	Konvertibilna Marka (valuta BiH)
US\$	Američki dolar
CAD\$	Kanadski dolar
NOK	Norveška kruna
Kurs	
1 €	1,95583 KM

1. PORTFELJ BANKE

1.1 PREGLED DOSADAŠNJIH AKTIVNOSTI BANKE

Na dan 31.jula 2007.g. ukupni obim angažiranih sredstava je dostigao 685 miliona eura. Sadašnji portfelj Banke iznosi 549,5 miliona eura od kojih je 176,1 miliona eura operativno. Glavni infrastrukturni projekti predstavljaju oko 60% neisplaćenog portfelja od kojih glavninu predstavljaju dva transportna projekta, Regionalni projekt željeznica i Regionalni projekt puteva, koji su bili potpisani 2004. i 2005.g. Mada se očekuje da će isplate biti ubrzane tokom 2007.g., glavni iznosi će biti isplaćeni tek 2008.g. Ne očekuju se krupniji zastoji u vezi sa implementacijom drugih infrastrukturnih projekata (Projekat obnove elektroenergetskog sistema, Projekt obnove elektrodistribucije i Projekt civilnog vazduhoplovstva).

Investicije Evropske banke za obnovu i razvoj su pomogle u angažiranju dodatnih 905 miliona eura iz drugih sredstava što je rezultiralo kumulativnim omjerom mobilizacije od 1,3 : 1. Banka je usko saradivala i kofinansirala projekte sa drugim međunarodnim finansijskim institucijama koje su prisutne u zemlji (Svjetska banka, Evropska investiciona banka).

Od 1996.g. Banka aktivno saraduje sa multilateralnim i bilateralnim donatorima i u okviru projekata tehničke saradnje (za koje je vrijednost zajedničkog angažmana za period od 1996. do marta 2007.g. dostigla vrijednost od 20,9 miliona eura) kao i zvaničnim inicijativama sufinansiranja (464 miliona eura) predstavlja ukupnu sumu doprinosa za 17 operacija (vidjeti *Dodatak 6 – Projekti tehničke saradnje* za detalje).

Više od 300 pojedinačnih savjetodavnih projekata bilo je obezbijeđeno direktno preduzećima kroz Bančine programe Zaokreta u upravljanju preduzećima (TAM) i poslovne savjetodavne usluge (BAS). Ured poslovnih savjetodavnih usluga u BiH je otvoren 2001.g. i od tada je implementirao 299 projekata (pomognutih od strane Nizozemske, Centralne evropske inicijative, Phare EU i Ministarstva za međunarodni razvoj Velike Britanije u iznosu od 2,35 miliona eura). Program TAM, koji podržava veća preduzeća, imao je od 1997.g. do danas u BiH ukupno 18 projekata uz multidonatorsko finansiranje od preko jednog miliona eura.

Od posljednje Strategije iz 2005.g. udio privatnog sektora u portfelju se lagano povećao od 30 do 32%. Većina ovog portfelja predstavlja dug; udio dokapitalizacije je mali, oko 6,5%. Analiza kumulativnih angažiranih sredstava do danas, po sektoru i vrsti finansiranja data je u tabeli 1 u daljem tekstu (vidjeti *Dodatak 5 – Odobrene operacije Banke* za puni spisak potpisanih operacija).

Tabela 1: Ukupno angažirana sredstva Banke krajem jula 2007.g.

Poslovna grupa sektora	Tim sektora	Ukupna angažirana sredstva		
		Ukupna vrijednost projekta (milijon eura)	Finansije EBRD (milijon eura)	Udio angažmana u %
Poslovna	Agrobiznis	78	32	5
	Industrija općenito	112	40	6
	Nekretnine i turizam	29	8	1
	Telekomunikacije, informatika i mediji	162	47	7
Energetika	Struja i energija	317	146	21
Finansijske institucije	Dokapitalizacija banaka	20	15	2
	Kreditiranje banaka	104	69	10
	Fondovi za dokapitalizaciju	27	10	1
	Nebankarske finansijske institucije	7	6	1
	Finansiranje malih preduzeća	63	32	5
Infrastruktura	Komunalna infrastruktura i infrastruktura okoliša	7	7	1
	Transport	663	272	40
Ukupno		1.590	685	100
	Dug		639	93.5%
	Dokapitalizacija		42	6%
	Garancije		3	0.5%
	Privatni		222	32
	Državni		463	68
	Bez garancija države		251	36.5
	Uz garancije države		434	63.5

1.2 IMPLEMENTACIJA PRETHODNE STRATEGIJE ZA ZEMLJU

Bančina strategija za BiH, odobrena u maju 2005.g, postavlja tri glavna strateška prioriteta:

- Podrška razvoju aktivnosti privatnog sektora, putem direktnog ili posrednog finansiranja malih i srednjih privatnih preduzeća, kao i privatizacije velikih preduzeća, i dalje jačanje finansijskih institucija.
- Nastavak dijaloga o politikama i pomoć vladama BiH na svim nivoima u vezi sa ključnim strukturnim i institucionalnim reformama u finansijskom, infrastrukturnom i privrednom sektoru.

- Pomoć regionalnoj integraciji BiH i njen napredak ka članstvu u EU putem fizičkog ulaganja u ključne infrastrukturne projekte, kao i institucionalni razvoj i jačanje državnih institucija u skladu sa dokumentom o evropskom partnerstvu i akcionim planom za evropsko partnerstvo BiH.

Općenito, Banka je ostvarila najveći dio operativnih ciljeva izloženih u prethodnoj Strategiji za zemlju. U 2006.g. Banka je treću godinu zaredom bila najveći pozajmljivač u BiH, sa 137 miliona eura novih investicija u osam novih projekata. Oni su uključivali dva projekta iz javnog sektora u iznosu od 67 miliona eura (elektrodistribucija i civilna avijacija) i šest projekata iz privatnog sektora u iznosu od 70 miliona eura.

U sektoru električne energije potpisan je zajam od 55 miliona eura za modernizaciju infrastrukture za distribuciju električne energije u BiH, koji je trebao omogućiti elektroprivredama da poboljšaju pouzdanost i kvalitet snabdijevanja strujom, smanje gubitke i poboljšaju efikasnost korištenja električne energije. U sektoru civilne avijacije, Banka je odobrila zajam Bosni i Hercegovini u iznosu od 12 miliona eura, koji će omogućiti Direkciji za civilnu avijaciju, BHDCA, da kupi opremu i obuči osoblje koje je nužno za obezbjeđivanje kontrole leta i službe navigacije u vazдушnom prostoru BiH. Ovaj projekat uključuje razdvajanje regulatornih funkcija i uspostavu nezavisnog preduzeća za pružanje usluga vazdušne navigacije (ANSP) kao dijela procesa integracije BiH u inicijativu Jedinственog evropskog vazdušnog prostora.

U sektoru drvoprerade Banka je dala zajam od 11 miliona eura vodećem proizvođaču drvne celuloze i papira kao pomoć modernizaciji preduzeća, povećanju produkcije njegovih glavnih proizvoda, uključujući kartone i papir za kese i za poboljšanje okolišnih standarda na nivo EU. U sektoru agribiznisa, Banka je obezbijedila finansiranje VF Komercu, jednom od vodećih trgovaca hranom na malo u BiH, da poboljša postojeće prodavnice i proširi poslovanje širom zemlje. Ukupni paket finansiranja uključivao je 25 miliona eura, i sastojao se od: (i) do 16 miliona eura dugoročnog osiguranog duga i (ii) do 9 miliona eura dioničkog kapitala. U prvoj polovini 2007.g. nakon strateške prodaje maloprodajnih operacija VF-a hrvatskom Agrokoru, Banka je izašla iz dioničkog kapitala ove kompanije. U finansijskom sektoru, Banka je nastavila podržavati srednja i mala preduzeća putem kreditne linije Raiffeisen banci u BiH u iznosu od 20 miliona eura, koja je namijenjena za davanje kredita u iznosu do 250 hiljada eura vlasnicima malih i srednjih preduzeća koji su željeli da pokrenu nove ili prošire postojeće poslovne aktivnosti. Banka je takođe obezbijedila Reiffeisen Leasingu iz Sarajeva sredstva u iznosu od 10 miliona eura, koja će biti stavljena na raspolaganje preduzećima, dajući im mogućnost da prošire poslovanje, npr. uzimanjem opreme za proizvodnju u lizing.

Na polju finansiranja mikro i malih preduzeća, Banka je do danas finansirala četiri među vodećim mikrofinansijskim institucijama: EKİ 6 miliona eura i Mikrofin 8 miliona eura u 2006.g.; Sunrise 4 miliona eura i Partner 4 miliona eura u 2007.g. Banka će takođe pružati tehničku pomoć u komercijalizaciji i budućoj transformaciji ovih u institucija u institucije koje uzimaju depozite. Prosječna veličina zajmova koje daju ove institucije je manja od 2 hiljade eura i one su često aktivne u ruralnim područjima gdje nema banaka.

U julu 2007.g., Banka je potpisala treći projekt rekonstrukcije puteva u iznosu od 75 miliona eura, kao i prvi komunalni projekt u BiH u iznosu od 7 miliona eura za izgradnju sistema prikupljanja otpadnih voda u gradu Bijeljini. Drugi komunalni projekt je u odmaklom stadiju priprema. Oba ova projekta su pilot-projekti koji se rade u skladu sa protokolom koji je EBRD potpisala sa državnim i entitetskim vlastima krajem 2004.g. Uspješna implementacija ovih pilot-projekata trebala bi u budućnosti pomoći u razvoju dodatnih komunalnih projekata.

1.3 UČINAK PORTFELJA BANKE NA TRANZICIJU I NAUČENE LEKCIJE

1.3.1 *Finansijski sektor*

Bankarstvo – Bančina ulaganja u obliku zajmova i dokapitalizacije su od 1997.g. dala velike rezultate, naročito u slučaju Market banke. Kroz poboljšano korporativno upravljanje, uvođenje zdrave bankarske prakse i uspješno pribavljanje novog strateškog investitora, Raiffeisen banke Austrija (RZB), bio je postignut demonstracioni učinak na cijeli sektor. **Lekcija koja je bila naučena** tokom investiranja u UPI Banku je ta da je uloga Banke kao jedinog međunarodnog dioničara ponekad bila pogrešno interpretirana (među njenim lokalnim partnerima) kao uloga dominantnog strateškog investitora. Bez obzira na to, Banka je uspjela da fokusira svoje vodstvo na institucionalni razvoj (PEX05-260).

Mala i srednja preduzeća i mikro, mala i srednja preduzeća – Angažman Banke uključuje uspostavljanje Prokredit banke Bosna (prvobitni naziv Banka za mikro preduzeća ili MEB) i uspostavljanje EBRD programa za finansiranje malih i srednjih preduzeća. Aktivnosti su bile naročito uspješne u odnosu na MEB, banku za mikro preduzeća, koja je postala prva banka posvećena sektoru mikro, malih i srednje velikih preduzeća i prva koja je poslovala u oba entiteta u BiH. EBRD je takođe obezbijedila kreditne linije za mala i srednja preduzeća za četiri vodeće nebankarske mikrofinansijske institucije i podržala njihov budući rast i proces komercijalizacije. Osim ovoga, EBRD je učestvovala u dijalogu o politikama sa bankarskim vlastima i podržala reguliranje i nadzor nebankarskih mikrofinansijskih institucija, što je dovelo do odobravanja mikrofinansijskih zakona u oba entiteta. Međutim, proglašenje podzakonskih akata i ukupna primjena će još uvijek biti izazov u toku 2007.g. Naročito će se u budućnosti morati pratiti sposobnost bankarskih agencija da na efikasan način nadgledaju sektor mikrofinansija. Lekcija koja je naučena u okviru malih i srednjih preduzeća je ta da su se mjere tehničke pomoći obezbijedene za niz banaka u isto vrijeme pokazale naročito efikasnim u ranim godinama ovog okvira, zbog ujednačenosti zahtjeva za obuku kod različitih banaka (PEX04-235).

Privatni fondovi za dionička ulaganja – Angažman Banke sa fondom Horizonte Bosnia datira od sredine 90-ih i uključivao je nekih 4,65 miliona eura. Njegovi rezultati su bili neujednačeni ali se fond pokazao uspješnim u privlačenju niza stranih strateških investitora u zemlji.

Sveukupno, tranzicijski učinak unutar *Finansijskog sektora* je procijenjen kao *Umjeren do Značajan* (vidjeti Tabelu 2).

1.3.2 *Sektor preduzeća*

Agrobiznis - Banka je bila uključena u dva projekta sa pivovarama, u dva regionalna projekta u preradi hrane i jednom projektu trgovine na malo. Angažman sa Pivarom Tuzla je postigao sve glavne repere, tj. povećanje prodaje, poboljšanje korporativnog upravljanja i povećanje izvoznih aktivnosti u RS. **Naučena lekcija** iz angažmana Banke u privatizaciji Sarajevske pivare je potreba da se regulira transfer dionica pribavljenih od strane uposlenika na transparentan i fer način tj. tako što bi se u povelji kompanije prethodno specificirali uslovi i formula cijena (PE99-115). Nakon strateške kupovine maloprodajnih poslovnih aktivnosti VF Komerca od strane hrvatskog Agrokora i

naknadnog izlaska Banke iz dioničkog investiranja, ciljevi učinka tranzicije ovog projekta bili su postignuti putem:

- poboljšano korporativnog upravljanja,
- povećanja efikasnosti i konkurentnosti u sektoru hrane, i
- važnim pokaznim primjerom uspješne prekogranične transakcije od strane hrvatskog investitora u BiH koji bi trebao stimulirati dalji rast operacija i povećati profitabilnost preduzeća kroz niz sinergetskih efekata datih u ekonomiji razmjera.

Industrija - Kupovina udjela od 39% u domaćoj kompaniji "Primus", u okviru programa direktnih investicija (DIF) nije se pokazala uspješnom. Ovaj projekt je bio preuzet od strane Bančinog odjela za upravljanje rizikom i nedavno je doživio dalje degradiranje. U 2005.g. EBRD je obezbijedio paket finansiranja Mittal Steelu Zenica, sa namjerom da poboljša energetska efikasnost i postigne poboljšanja u zaštiti okoliša. Od tada je proizvodnja znatno povećana što će biti od pomoći u borbi sa visokim trgovinskim deficitom zemlje.

Telekomunikacije - Banka je uspješno bila angažirana u dijalogu o politici i tehničkoj saradnji, savjetujući politiku jedinstvenog telekomunikacionog okvira, kao i u predprivatizacijskom zajmu Telekomu Srpske. U decembru 2006.g., Telekom Srpske je privatiziran od strane Telekoma Srbije.

Ukupno, tranzicijski učinak u okviru *Sektora preduzeća* ocijenjen je kao *Umjeren* (vidjeti Tabelu 2).

1.3.3 Infrastruktura

Električna energija – Dok su prvi naponi Banke bili usmjereni na rekonstrukciju mreže, kasnije aktivnosti su usmjerene na dublju institucionalnu reformu. Bilo je značajnog povećanja u stopama naplate i smanjenja u troškovima rada postojećih elektroprivreda. Tokom posljednjih nekoliko godina usvojeno je novo zakonodavstvo i regulativa, što je dovelo do funkcionalnog razdvajanja sektora, uspostavljanje nezavisnog operatora sistema i Regulatornih komisija za električnu struju kao nezavisnih tijela.

Transport – 2004. i 2005. god. započela su dva projekta, oba sufinansirana sa Evropskom investicionom bankom. To su projekt razvoja regionalnih puteva za izgradnju novog puta od Banja Luke do Gradiške i Sarajevske obilaznice (oba putna pravca su dijelovi Pan-evropskog koridora) i regionalni projekt željeznica koji se tiče remonta pruge duž dvije glavne linije, ukupne dužine od 170 km (Banja Luka – Doboj i Sarajevo - Čapljina). Postignuta je transformacija Direkcija za puteve u privredne subjekte i naknade za korisnike puteva su usklađene između entiteta. Preostaje izazov da se uspostavi sistem koji bi omogućio da se sve naknade za korisnike puteva, naročito takse za gorivo, u potpunosti prenesu na preduzeća za puteve i koriste u namijenjenu svrhu (tj. održavanje i izgradnja puteva). Osim toga, Banka je 2006. godine potpisala Projekt za upravljanje vazдушnim saobraćajem, koji se odnosi na kupovinu i instaliranje opreme za zračnu navigaciju, sa konačnim ciljem da se uspostavi nezavisni pružalac usluga zračne navigacije.

Tranzicijski učinak u okviru *Sektora infrastrukture* je ukupno ocijenjen kao *Umjeren*. (vidjeti Tabelu 2).

Tabela 2: BiH – Rezime ocjena sektora

Sektor	Učinak tranzicije	Preostali izazovi
<i>Finansijski sektor</i>	<i>Umjeren do značajan</i>	<i>Srednji</i>
Bankarstvo	<i>Značajan</i>	<i>Srednji</i>
Nebankarske finansijske institucije	<i>Bez učinka</i>	<i>Srednji</i>
Mala i srednja preduzeća	<i>Značajan</i>	<i>Srednji do veliki</i>
Privatni fondovi za dokapitalizaciju	<i>Minimalan</i>	<i>Veliki</i>
<i>Sektor preduzeća</i>	<i>Umjeren</i>	<i>Veliki</i>
Agribiznis	<i>Umjeren</i>	<i>Veliki</i>
Prirodni resursi	-	<i>Mali</i>
Industrija	<i>Umjeren</i>	<i>Veliki</i>
Nekretnine i turizam	<i>Bez učinka</i>	<i>Veliki</i>
Telekomunikacije	<i>Značajan</i>	<i>Veliki</i>
<i>Infrastruktura</i>	<i>Umjeren</i>	<i>Veliki</i>
Električna energija	<i>Umjeren do značajan</i>	<i>Veliki</i>
Energetska efikasnost	<i>Bez učinka</i>	<i>Veliki</i>
KOMunalna i okolišna infrastruktura	<i>Minimalan</i>	<i>Veliki</i>
Transport	<i>Umjeren</i>	<i>Srednji</i>

* Rezime procjena se odnosi - između ostalog – na slijedeće ulazne podatke: TIR (1+2), ATC, TIMS kao i procjene OPER/XMRA.

1.4 OMJER PORTFELJA

Na kraju jula 2007. godine, na bazi do sada angažiranih sredstava od 685 miliona eura, omjer portfelja je 32 posto privatni i 68 posto državni, i neznatno se popravio od zadnje strategije (30/70). Viši udio posvećen projektima javnog sektora dolazi uglavnom od ogromnih ratnih šteta u BiH, gdje je bilo razoreno više od 60 posto ukupne infrastrukture zemlje, što je rezultiralo mnogo većim potrebama za investiranje u infrastrukturu u poređenju sa drugim zemljama u kojima djeluje EBRD. Prema broju projekata, međutim, očekuje se da transakcije u privatnom sektoru budu dominantne u dolazećem strateškom periodu i cilj Banke je da dalje poveća udio privatnog sektora tokom ovog strateškog perioda. Bez obzira na to, sa nekoliko projekata javnog sektora u toku, rebalansiranje portfelja u pravcu većeg udjela privatnog sektora može se postići samo ukoliko vlasti pokažu snažnije opredjeljenje i više osjećaja za hitnost nego ranije kod velike privatizacije, fokusiranja na PPP i poboljšanja investicione klime za razvoj privatnog sektora.

Sadašnja procjena rizika portfelja je 6,11 dok je procjena rizika za privatni sektor nešto bolja i iznosi 5,69.

2. OPERATIVNO OKRUŽENJE

2.1 AMBIJENT OPŠTIH REFORMI

2.1.1 *Političko okruženje*

Na politički proces u Bosni i Hercegovini (BiH) i nadalje djeluje nasljeđe Dejtonskog sporazuma, koji je završio rat i uspostavio nezavisnu državu BiH u svom sadašnjem obliku. Suprotstavljene političke snage pokušavaju da se okoriste Dejtonskim ustavnim uređenjem i u isto vrijeme da prevaziđu njegova ograničenja. Potreba da se uskladi i modernizira vlast u BiH prepoznaje se u sve većoj mjeri, kako od međunarodne zajednice tako i u samoj BiH, mada je podrška političkog establišmenta entiteta za ovaj proces, koji je u velikoj mjeri vođen od međunarodnih snaga, neravnomjerna.

Tokom proteklih nekoliko godina, dominantna tendencija je išla u pravcu veće integracije i transfera vlasti od entiteta ka državnoj vladi. U ekonomskoj oblasti, napredak ka "jedinstvenom ekonomskom prostoru" je nešto vidljiviji i podvučen je uvođenjem jedinstvenog PDV-a 2006.godine. U političkoj oblasti glavno postignuće je bila reforma odbrane, koja je kulminirala uspostavljanjem jedinstvene armije. Ministarstva odbrane u oba entiteta prestala su postojati 31.decembra 2005.g. i svi zadaci vezani za odbranu kao i osoblje bili su prebačeni državnom Ministarstvu odbrane od januara 2006.g. Veličina, struktura i stacioniranje oružanih snaga BiH bili su dogovoreni od strane Predsjedništva BiH u julu 2006.g. Do sada su propali pokušaji da se sličan proces razvije u oblasti policije, uprkos pritiska iz Brisela koji je od samog početka jasno pokazao da je policijska reforma ključni uslov za potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SAA) sa EU (drugi uslovi uključuju reformu državne administracije, javni radio-televizijski sistem na nivou države, kao i saradnju sa Haškim tribunalom).

U dolazećim godinama, glavni politički izazov za zemlju biće ustavna reforma, bez koje će biti teško postići implementaciju programa sveobuhvatne reforme i približavanje EU. Reforma Dejtonskog ustavnog uređenja ne može se nametnuti izvana, nego će takođe morati biti rezultat konsenzusa među glavnim političkim sudionicima u BiH. Ovaj proces, koji može utjecati na sve oblasti, biće vrlo osjetljiv i može potrajati prilično vremena.

Treba primijetiti da među političarima ima različitih gledišta o budućnosti zemlje i da još uvijek postoji određeno nepovjerenje među građanima različitih nacionalnosti. Vodstvo u Federaciji, naročito zvaničnici koji predstavljaju najveću etničku grupu – Bošnjake – favorizira maksimalnu integraciju u centraliziranoj državi, dok se politička postavka u RS-u zalaže za federalnu državu, koja se vidi kao optimalna organizacija za zaštitu interesa etničkih Srba u BiH. Prvi pokušaj da se postigne konsenzus o početnom paketu ustavnih reformi, bez obzira kako ograničen ovaj paket bio, propala je kada je Parlament BiH odbacio prijedloge dogovorene od strane vođa političkih stranaka u aprilu 2006.g., ali nije isključeno da se on može ponovo razmatrati. Ovaj paket je, među ostalim stvarima, uključivao pojačane nadležnosti državnog nivoa i pojednostavljene postupke donošenja odluka, uključujući usaglašavanje postojećih ovlasti za veto, datih predstavnicima etničkih grupa u oba doma državnog Parlamenta.

Dalje političke reforme na centralnom nivou dodatno su komplicirane vidljivim disparitetima među entitetima, uključujući tu različite nivoe decentralizacije unutar entiteta, kao i različit ritam ekonomskih reformi, naročito privatizacije, koja se tokom

posljednjih nekoliko godina mnogo brže odvijala u RS-u nego u Federaciji (vidi dole). Najnoviji izbori koji su bili održani na državnom, entitetskom i kantonalnim nivoima u oktobru 2006.g. doveli su do stvaranja dodatnih neusklađenosti. U RS-u, izbori su rezultirali uspostavljanjem jake Vlade, predvođene Miloradom Dodikom iz Saveza nezavisnih socijaldemokrata (SNSD), čija partija kontroliše i parlament i Predsjedništvo i čiji predstavnici dominiraju u predstavljanju RS-a u državnim tijelima. U Federaciji, najjači na izborima bio je bivši premijer Haris Silajdžić iz Stranke za BiH, koji je postao bošnjački član tročlanog Predsjedništva BiH. Vlada Federacije na čijem je čelu, nakon dužeg kašnjenja, na kraju potvrđen Nedžad Branković u aprilu 2007.g., je iscjepkanija, pri čemu se vlast dijeli između različitih međusobno natječućih etničkih bošnjačkih i etničkih hrvatskih političkih stranaka.

2.1.2 Vanjsko okruženje

Prioriteti vanjske politike BiH, koji prelaze etničke linije podjele unutar zemlje, su euro-atlantska integracija i regionalna saradnja. Na Samitu NATO-a u Rigi 2006.g. BiH je bila pozvana da se pridruži NATO-ovom programu Partnerstva za mir (PfP). U novembru 2005.g., EU je zvanično otvorila pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SAA). Činilo se da je domaće načelno prihvatanje principa policijske reforme podržane od EU otvorilo put za potpisivanje Sporazuma u toku 2007.g. Međutim, kao što je gore navedeno, zbog neuspjeha u postizanju kompromisa između entiteta o veoma spornom pitanju formiranja objedinjene državne policije, ovo potpisivanje je odgođeno.

EU je izrazila svoju namjeru da dalje osnaži svoj angažman u BiH nakon očekivanog zatvaranja Ureda međunarodnog visokog predstavnika (OHR) 2008.g., ali njeno buduće prisustvo u zemlji razlikovaće se od OHR-ovog i biće oblikovano tako da u velikoj mjeri olakša integraciju zemlje u EU. Postepeno gašenje OHR-a podrazumijeva povećano domaće učešće i kraj tzv. Bonskih ovlasti. Prisustvo međunarodnih sigurnosnih snaga u BiH je pretrpjelo značajnu evoluciju od post-Dejtonskih vremena – od vojnih snaga NATO-a do EUFOR-a predvođenog EU, čija se brojna snaga postepeno reducira od početnih 6.000 na ciljnih 2.500 pripadnika. Mandat policijske misije EU (EUPM) koji se fokusira na savjete u vezi sa policijskom reformom, produžen je na dvije godine od početka 2006.g.

BiH je nastavila igrati konstruktivnu ulogu u regionalnoj saradnji, koja po sebi, osim što donosi brojne praktične koristi, predstavlja suštinski dio približavanja EU. Zemlja učestvuje u različitim regionalnim inicijativama i forumima, uključujući Pakt stabilnosti za jugoistočnu Evropu, Proces saradnje jugoistoka Evrope, Centralno-evropsku inicijativu i Podunavski proces saradnje. Samit šefova država i vlada jugoistočne Evrope podržao je 11.maja 2007.g. nominaciju glavnog grada BiH, Sarajeva, kao sjedišta Sekretarijata nove regionalne organizacije – Vijeća za regionalnu saradnju, koje do februara 2008.g. treba da zamijeni Pakt stabilnosti. BiH je potpisala novi regionalni sporazum o slobodnoj trgovini u okviru proširenog i poboljšanog CEFTA, zamjenjujući tako desetine bilateralnih sporazuma o slobodnoj trgovini koji su prethodno bili zaključeni između zemalja regije.

Poboljšali su se bilateralni odnosi sa svim regionalnim susjedima. Nastavilo se približavanje Hrvatskoj i Srbiji, uključujući razmjene posjeta na najvišem nivou, uprkos preostalim neriješenim pitanjima, koja se uglavnom tiču demarkacije granica kao i nekih pitanja trgovine. Presuda Međunarodnog suda pravde (ICJ) u vezi sa tužbom BiH protiv

Beograda za navodni državno sponzorirani genocid protiv Bošnjaka tokom rata 1992.-1995.g. donesena u martu 2007.g. i naknadne reakcije političara Srbije, koji su poricali gore pomenutu ulogu, donekle su zategli odnose sa Srbijom, ali oni ostaju općenito dobri. RS je intenzivirala kontakte i saradnju sa Srbijom i novi Sporazum o posebnim paralelnim odnosima između RS i Srbije potpisan je u septembru 2006.g. Centralne vlasti BiH su se složile da nastave sa aranžmanima sa gore pomenutim zemljama, koji obezbjeđuju dvostruko državljanstvo za građane BiH.

2.1.3 Zakonsko-pravna reforma

Zakonsko-pravno okruženje BiH i dalje ostaje složeno i izazovno, uprkos značajnih reformi.

Složena višeslojna ustavna i politička struktura zemlje, nasljeđe Dejtonskog sporazuma, i dalje ima negativni učinak na reforme općenito, a specifično na pravnu reformu. Jedan od glavnih pravnih izazova zemlje bio je i dalje ostaje stvaranje jedinstvenog ekonomskog prostora. U tom cilju usvojen je niz pravnih reformi, putem mehanizma po kojem su entiteti donosili identične zakone. Međutim, još uvijek ostaju prepreke.

Problemi višeslojne pravne strukture su u nekim oblastima zakona očigledniji nego u drugim. Npr. jedna koncesija može imati do četiri različita zakona kojim se regulira ta koncesiju. Većina zakonskih oblasti i pravnih okvira (uz iznimku sektora telekomunikacija) regulirana je na nivou entiteta. U izvjesnim slučajevima entitetski zakoni i režimi su identični (npr. Zakon o bankrotstvu i nesolventnosti), dok su u drugim oblastima zakoni i režimi različiti i odvojeni (npr. Zakon o vrijednosnim papirima i tržištima kapitala i Zakon o preduzećima i korporativnom upravljanju).

Nadalje, dok je za neke oblasti zakona usvojeni zakon jedan od vodećih zakona u zemljama djelovanja EBRD-a, u praksi je primjena tog zakona loša zbog nedostatka ključnih dodatnih pravnih akata. Zakon o bankrotstvu i nesolventnosti ima ocjenu «visoke usklađenosti» u poređenju sa međunarodnim standardima; međutim, praktično funkcioniranje režima nesolventnosti ima značajnih problema, u smislu razumnog pristupa sudovima i odgovarajuće regulative o organima nesolventnosti. Slično je i sa zakonom o osiguranim transakcijama, pravni okvir je moderan, međutim u praksi je provođenje sporo i podložno opstrukciji od strane dužnika/davaoca jamčevine. Upitna efikasnost suda u vezi sa provođenjem jamstva tako ostaje glavna prepreka za uzimanje jamstva.

Konačno, mada je sudski sistem reorganizovan, kao što je navedeno u gornjem tekstu, ovaj sistem još uvijek ima ozbiljnih administrativnih nedostataka. Sudski postupci su i dalje dugi, nepredvidivi i skupi.

Izgledi za budućnost u velikoj mjeri ovise od implementacije praktičnih pravnih reformi i nastavka zamaha reforme. Nastavak učinkovite pravne reforme, kao što je slučaj sa privrednom reformom, u velikoj mjeri zavisi od dalje ustavne reforme.

2.1.4 Zaštita okoliša

Bosna i Hercegovina se još uvijek suočava sa velikim izazovima u vezi sa zaštitom okoliša, mada je napravljen značajan napredak u regulatornim i pravnim aspektima. Sveobuhvatan državni akcioni plan za okoliš (NEAP), razvijen uz podršku Svjetske banke, usvojen je i primjenjuje se. Niz važnih zakona o okolišu (npr. za zaštitu prirode,

vazduha i vode, upravljanje otpadom, procjena učinka na okoliš itd.) je postao pravosnažan. Ovi zakoni su bili pripremljeni uz finansijsku i tehničku podršku EU i oslanjali su se na postojeće principe evropske legislative u vezi okoliša.

Međutim, efikasna primjena nacionalnog plana za okoliš i primjena zakona je oslabljena slabom administrativnom sposobnošću i nedovoljnom saradnjom među različitim institucijama koje su angažirane na zaštiti okoliša. Ove funkcije su u oba entiteta i nadalje razdvojene među različitim ministarstvima vlade, što stvara dalje poteškoće u provođenju zakonodavstva i provedbi projekata.

U izvještaju o postignutom napretku za 2006 godinu EU je istakla da je ključni preduslov za stvarni napredak u sektoru okoliša značajno jačanje administrativnog kapaciteta BiH i jačanje institucija uključenih u zaštitu okoliša, naročito na nivou države, kao i njihova koordinacija. Uspostavljanje dobro opremljene i operativne državne agencije za okoliš bio bi značajan korak naprijed u ovom pogledu. Takođe je važno uspostavljanje državnog i usklađenog pravnog okvira za zaštitu okoliša.

U dolazećim godinama, EU će podržati BiH u napredovanju u ovom sektoru, obezbjeđujući podršku u pravljenju nacrtu i implementaciji nacionalne strategije za okoliš, fokusirajući se na prenos *acquis communautaire* i podršku sa ciljem da se poboljša zaštita okoliša u BiH putem investiranja u infrastrukturu okoliša, uvođenje standarda upravljanja okolišem, integracije mjera za zaštitu okoliša u regionalni i ruralni razvoj, uspostavljanja integralnog i sveobuhvatnog sistema informacija o zaštiti okoliša, nužnog građenja institucija i kroz podizanje svijesti o pitanjima okoliša.

Svi projekti EBRD-a su podložni Bančinoj politici i procedurama za zaštitu okoliša. Tamo gdje je to potrebno, oni uključuju pripremu procjene učinka na okoliš, konsultacije sa javnošću i akcione planove za okoliš. Banka će takođe pomagati relevantnim vlastima na nivou entiteta da provode Stratešku procjenu okoliša u ciljanim oblastima, na taj način olakšavajući razvoj identificiranih potencijalnih projekata proizvodnje struje iz obnovljivih izvora (vidjeti Dodatak 4 – *Pitanja okoliša* za dalje detalje).

2.2 NAPREDAK U PROCESU TRANZICIJE I REAKCIJA PRIVREDE

2.2.1 Makroekonomski uslovi za poslovanje Banke

Makroekonomski razvoj u BiH je općenito nastavio biti povoljan tokom perioda strategije. Zemlja je zbunila pesimiste koji su pretpostavljali da su visoke stope rasta poslije rata bile isključivo vođene donatorskom podrškom i da će, jednom kada se ova povuče, privreda stagnirati. Ono što se jasno pojavilo tokom posljednjih godina je otpornost i dinamizam privatnog sektora, naročito mikro, malih i srednjih preduzeća. Većina ovih aktivnosti se dešava u neformalnom sektoru koji bi, prema procjenama Centralne banke podigao BDP za oko 22% (u 2005.g.) ukoliko bi bio uključen u ukupne brojke. Stvarna stopa nezaposlenosti je ispod zvanične cifre, kada se uzmu u obzir nezabilježene aktivnosti, mada nezaposlenost ostaje ozbiljan problem u velikom dijelu zemlje. Novija studija EBRD-a pokazuje da je nezvanično tržište rada prilično

dinamično, mada nivoi siromaštva i nejednakosti pokazuju tendenciju da budu viši među nezvaničnim uposlenicima u odnosu na zvanične uposlenike.¹

Ekonomski rast je tokom zadnjeg perioda strategije bio stalan, oko 6% godišnje. Najupadljiviji događaj tokom 2006.g. je bio jak rast industrijske proizvodnje, naročito u RS-u, gdje je rastao za procijenjenih 19% (u poređenju sa 7,5% u Federaciji). Ova povećana industrijska aktivnost je takođe doprinijela visokom porastu izvoza, odražavajući značajne velike investicije tokom posljednjih godina i povećavajući pristup lokalnih proizvođača regionalnim i EU tržištima. Pritisci potražnje su takođe djelimično vođeni povećanim pristupom kreditima, pri čemu su domaći krediti rasli više od 20% u toku 2006.g., uprkos tome što su povećane obaveze banaka za rezervisanjem.

Uvođenje PDV-a u januaru 2006.g. i više cijene nafte dale su jak početni zamah inflaciji prošle godine, ali se od tada ovaj pritisak smanjio. BiH je imala izvanredno male stope inflacije niz godina i pritisci cijena su držani pod kontrolom striktnom primjenom pravila Valutnog odbora. U Federaciji, inflacija je na kraju godine bila oko 6,6%, a 4,7% u RS-u i vjerovatno je da će ove stope tokom 2007.g. biti ponovo manje.

Fiskalna slika u BiH je komplicirana. Kao što je ranije objašnjeno, glomazna struktura naslijeđena iz Dejtona je ostavila zemlju sa mnogim nivoima vlasti, naročito u Federaciji, i sa ograničenom koordinacijom među različitim nivoima i između entiteta. Donedavno se država u potpunosti oslanjala na transfere entiteta, ali od uspostave Uprave za indirektno oporezivanje i uvođenja PDV-a, država posjeduje nezavisan izvor prihoda. Konsolidirana javna potrošnja kao postotak BDP-a bila je relativno stabilna tokom novijih godina, oko 50%, što spada u najviše prosjeke u svim zemljama tranzicije. Novijih godina je postignut značajan napredak u postizanju izbalansiranih budžeta i smanjenju zaostataka u platama i penzijama. Konsolidirani budžet vlade je bio u laganom višku tokom 2005.g. i ostao je takav 2006.g. Međutim, značajna povećanja plata i penzija, uključujući obećana povećanja za ovu godinu, napravljena su tokom izborne kampanje prošle godine i predstavljaju prijetnju fiskalnoj performansi tokom perioda strategije.

Gledajući unaprijed, postoje dva značajna fiskalna izazova sa kojima se vlasti suočavaju, a koji, ukoliko ne budu riješeni na pravilan način, mogu ugroziti ukupno ekonomsko zdravlje zemlje. Kao prvo, treba poboljšati saradnju između različitih nivoa vlasti, kada se radi o odlukama u vezi potrošnje. Upravo za ovu svrhu uspostavljeno je Nacionalno fiskalno vijeće, ali njegove ovlasti su ograničene i budućnost mu je neizvjesna. Ovo pitanje je postalo naročito važno sa usvajanjem novog Zakona o dugu prošle godine, po kojem država može po prvi puta napraviti vanjski dug u svoje vlastito ime, dok entiteti i opštine mogu praviti unutrašnji dug. Drugo, problem potencijalno velikih domaćih dugova (od kojih su neki rezultat ratnih odšteta) sa kojima se suočavaju vlade na svim nivoima tek treba da bude u potpunosti razriješen. Novije sudske odluke u korist tužilaca ukazuju na mogućnost da se pojave veoma veliki zahtjevi za odštetu, koji bi, ako bi bili u potpunosti implementirani, doveli do bankrotstva zemlje.

Sa vanjske strane slika izgleda relativno obećavajuća. BiH nastavlja da bilježi visoke trgovinske deficite i deficite po tekućem računu, ali, u skladu sa povećanjem izvoza koje je ranije zabilježeno za oba deficita se procjenjuje da su značajno pala tokom 2006.g. Bilo kakva procjena je dodatno otežana nepotpunim bilježenjem doznaka i drugih transfera iz inostranstva. Deficit je u potpunosti pokriven kombinacijom transfera kapitala, direktnog stranog ulaganja (FDI) i drugih pritoka kapitala. Strane rezerve nastavljaju konstantno da rastu, dok je direktno strano ulaganje (FDI) raslo

---

¹ Vidjeti G. Krstić i P. Sanfey, "Mobilnost, siromaštvo i blagostanje među nezvanično zaposlenim u Bosni i Hercegovini", Radni dokument EBRD-a br. 101, 2007.g.

tokom proteklih godina (mada je nešto opalo 2006.g.) što odražava određeni napredak u velikoj privatizaciji (naročito u RS-u) i reinvestiranja velikih kompanija koje se već nalaze u zemlji, kao što je Mittal Steel. Očekuje se da će direktna strana ulaganja dostići rekordne nivoe u toku 2007.g., uglavnom kao rezultat daljih velikih privatizacija. Nivo vanjskog duga je još uvijek umjeren, mada privatni vanjski dug brzo raste.

2.2.2 Uspjesi i izazovi tranzicije

Mada je BiH prešla dug put od kraja rata 1995.g., tokom posljednjih godina bilo je kašnjenja i razočarenja u procesu reformi. Prema najnovijoj prosječnoj ocjeni tranzicije EBRD (o kojoj se svake godine izvještava u *Izvještaju o tranziciji*), BiH zaostaje iza svih drugih tranzicionih zemalja jugoistoka Evrope, uz izuzetak Crne Gore. Iako se ovo djelimično može objasniti kasnim početkom tranzicije, jasno je da dalji napredak u tranziciji koči sadašnja ustavna struktura zemlje. EU obezbjeđuje potencijalno jako uporište za reforme, ali kao što je već ranije primijećeno, napredak u pravcu približavanja EU je u sadašnjem trenutku zastao i, naročito tokom protekle godine, domaći politički interesi su preuzeli prioritet nad izazovima reforme.

Bez obzira na ove probleme, tokom posljednjih godina bilo je važnih napredaka u tranziciji. Većina ekonomskih aktivnosti se odvija u privatnom sektoru, i liberalizacija cijena i trgovine dostigla je standard koji je blizak standardu uznapredovale tržišne ekonomije. Mala privatizacija je takođe dobro uznapredovala a nedavno je došlo do nekih važnih velikih privatizacija, naročito u RS-u. Prihodi iz privatizacije su 2006.g. bili blizu 30 miliona KM u RS-u, u poređenju sa oko 10 miliona KM u Federaciji. Međutim, sredinom 2006.g. bilo je procijenjeno da iznos kapitala koji preostaje da bude privatiziran u RS-u još uvijek iznosi blizu 50%, dok je u Federaciji iznosio oko 60%. Proces privatizacije u Federaciji je manje-više zastao i treba ga hitno revitalizirati.

U općoj oblasti poslovnog okruženja dešavaju se postepeno neka poboljšanja, ali implementacija se pokazuje kao ključni izazov. Postupci registracije preduzeća su u principu bili simplificirani, mada se neka preduzeća još uvijek žale na dužinu vremena koje je potrebno za postizanje ovog cilja. Novi zakoni o bankrotstvu uvedeni u oba entiteta su u primjeni, sa oko 400 slučajeva koja je sud razmatrao do marta 2006.g., ali do sada je postojala tendencija da se ovi slučajevi vrlo sporo procesuiraju. Slično tome, od donošenja novog Zakona o konkurenciji u julu 2005.g., niz slučajeva se pojavilo pred Konkurentskim vijećem (uspostavljenim 2004.g. za nadgledanje primjene prethodnog zakonodavstva). Prvi slučaj koji je ovo Vijeće riješilo bila je kupovina dionica u Novoj banjalučkoj banci od strane Bank Austria Creditanstalt početkom 2006.g.

Što se tiče infrastrukture i ovdje je slika djelomično mješovita. U sektoru električne energije uspostavljanje regulatornih komisija, jedinstvenog preduzeća za prenos i nezavisnog operatora sistema omogućili su BiH da učestvuje u inicijativi uspostavljanja funkcionalnog tržišta struje u jugoistočnoj Evropi (Sporazum o energetske zajednici). Postoji takođe sve veći interes privatnog sektora u projektima proizvodnje struje. Mešutim, od kraja 2006.g. entitetske vlade još uvijek nisu razvile potpuno transparentan, koordiniran i konkurentski pristup identifikaciji prioritarnih projekata i odabiru odgovarajućih investitora. U tom pogledu, Vlada BiH je pozvana da poštuje odredbe EnC, naročito one koje se odnose na nove proizvodne kapacitete. Ovo je ključni izazov, budući da je BiH već izvoznik struje i ima potencijal da razvije značajne nove hidro- i tremo- resurse električne energije.

U sektoru transporta do sada je postojao ograničen napredak u komercijalizaciji i angažmanu privatnog sektora. Postojeći projekti međunarodnih finansijskih institucija

su na putu da donesu reforme u ovim sektorima, ali treba još preći dug put. Vlastima je stalo da razviju koridor Vc, ali mogući troškovi svrsishodnih investicija u ovaj projekat su ogromni. Što se telekoma tiče, prošle godine je u RS-u došlo do velike prodaje – entitetski operator Telekom Srpske prodat je Telekomu Srbije, glavnom državnom operatoru u Srbiji. U Federaciji nema vidljivog napretka u restrukturiranju ili prodaji dva glavna operatera – BH Telecoma i HT Mostar.

2.3 PRISTUP KAPITALU I INVESTICIONI ZAHTJEVI

BiH ima ograničen pristup međunarodnim tržištima kapitala. Stanje vanjskog duga zemlje se poboljšalo tokom posljednjih godina, ali nemogućnost da se u potpunosti riješi pitanje domaćeg duga i o tome ovisnih obaveza sa kojima se suočavaju vlade na svim nivoima učinio je investitore opreznim. U novembru 2006.g. prema agenciji Moody's, zemlja je skromno uznapredovala u vezi sa dugoročnim valutnim rejtingom, od B3 na B2. Ovaj rejting je zadržan na istom nivou nakon druge revizije u martu 2007.g.

Finansijski sektor je vjerovatno oblast gdje je zemlja napravila najvidljiviji napredak. Postoji još relativno veliki broj banaka - 32 krajem 2006.g. - ali ovim sektorom dominiraju privatne banke (često banke u stranom vlasništvu) i postoji prilično intenzivna konkurencija u ovom poslu. Bankarska supervizija je još uvijek na nivou entiteta, ali neke banke djeluju u oba entiteta. Misija MMF-a za Program procjene finansijskog sektora (FSAP) je tokom 2006.g. uočila značajne slabosti u superviziji bankarskog sektora i kompanija koje se bave leasing-om i osiguravajućih kompanija. Međutim, rast kredita je i dalje snažan, naročito kredita domaćinstvima i rokovi zajmova se povećavaju, mada ponuda dugoročnih zajmova još uvijek ne odgovara jako potražnji.

3. STRATEŠKE ORIJENTACIJE

3.1 PRIORITETI BANKE ZA PERIOD OBUHVAĆEN STRATEGIJOM

Prioriteti Banke za period obuhvaćen Strategijom uključivaće sljedeće:

- nastavak dijaloga o politikama sa vlastima BiH na svim nivoima (državnom, entitetskom, kantonalnom, općinskom) i pomoć kod ključnih **strukturalnih i institucionalnih reformi** u:
  - sektoru infrastrukture (politika i strategija transporta, funkcionalno razdvajanje sektora željeznica, finansiranje sektora puteva, energetska strategija, PPP legislativa),
  - finansijski sektor, supervizija bankarstva, zakonodavstvo o osiguranju i lizingu i reforma penzionog sistema)
  - sektor preduzeća (privatizacija preostalih državnih preduzeća, postprivatizacijsko finansiranje i restrukturiranje, sektor nekretnina i turizma, sektor agrobiznisa).
- pomoći **regionalnu integraciju BiH i njeno napredovanje u pravcu članstva u EU** putem fizičkog investiranja u ključne projekte infrastrukture kao i institucionalni razvoj i jačanje državnih institucija;
- podržati **razvoj privatnog sektora** putem direktnog i indirektnog finansiranja malih i srednjih privatnih preduzeća, kao i preostalu veliku privatizaciju.

3.2 SEKTORSKI IZAZOVI I CILJEVI BANKE

3.2.1 Infrastruktura

3.2.1.1 Transport

Do danas je Banka investirala znatna sredstva u transportni sektor BiH, u najvećem dijelu da bi zadovoljila značajne investicione potrebe u ovom sektoru nakon rata. Međutim, potreba još uvijek postoji za investiranjem u ovaj sektor skupa sa mjerama za poboljšanje ukupne efikasnosti rada svakog načina transporta. Najvažnija transportna arterija u BiH je Pan-evropski koridor Vc. Banka će intenzivirati razgovore sa svim relevantnim vlastima i potencijalnim finansijerima kako bi pomogla kod razvoja najprikladnije finansijske strukture za ovaj ključni projekt. Banka će takođe razmotriti pružanje podrške rekonstrukciji ukupne transportne mreže tokom strateškog perioda. Štaviše, uska koordinacija i saradnja sa Evropskom komisijom i drugim međunarodnim finansijskim institucijama koje rade na ovom sektoru će i dalje ostati važna za aktivnosti Banke.

Tranzicijski ciljevi koji podvlače Bančin angažman u transportnom sektoru BiH su kao što slijedi:

- Komercijalizacija sektora kroz pokretanje mjera u cilju poboljšanja efikasnosti i institucionalnih reformi;
- Traženje mogućnosti za privatni sektor, tamo gdje je to realno i praktično i
- Podrška regionalnoj integraciji.

Aktivnosti Banke će i dalje biti u skladu sa Memorandumom o razumijevanju za razvoj glavne regionalne transportne mreže jugoistoka Evrope. Očekivano usvajanje politike i strategije transportnog sektora BiH će obezbijediti odgovarajući okvir za implementaciju prioriternih investicija u transportni sektor.

U sektoru **puteva**, Banka će se fokusirati na implementaciju nedavno potpisanog Projekta za obnovu puteva, koji je sufinansiran sa Svjetskom bankom i Evropskom investicionom bankom. Podrška će se takođe dati daljoj komercijalizaciji ovog sektora putem uvođenja ugovora o održavanju puteva koji se baziraju na dobrom izvršenju posla i unapređenju Informativnih sistema finansijskog upravljanja. U Bančinom programu razvoja regionalnih puteva, implementacija projekata koji se fokusiraju na glavnu osovinu sjever-jug će nastaviti da bude prioritet, zajedno sa mjerama za poboljšanje politike i strategije na državnom nivou. U istom okviru Banka će pomoći preduzećima za ceste da pripreme nove projekte za modernizaciju mreže puteva (tj. Sarajevo – Tuzla, mostarska obilaznica, Stolac – Neum i Lašva – Travnik u FBiH i Banja Luka – Doboj u RS-u). Međutim, implementacija ovih projekata će u velikoj mjeri ovisiti o finansijskoj održivosti preduzeća za ceste. Može se desiti da će se pojaviti mogućnost za razvoj privatno-javnih partnerstava (PPP) u kojima bi Banka učestvovala ukoliko ovi projekti budu bankovno isplativi na osnovu fer i transparentnih tendera.

U sektoru **željeznica**, Banka je u procesu implementiranja velikog projekta čija je ključna tema odvajanje infrastrukture od operativnog rada i uspostavljanje regulatora na državnom nivou. Tokom perioda Strategije, Banka će usko saradivati sa željezničkim kompanijama i relevantnim ministarstvima kako bi osigurala postizanje ciljeva ove velike strukturne promjene (tj. komercijalizacija sadašnjih operatora, otvaranje pristupa infrastrukturi za nove operatore i transparentan sistem za subvencioniranje upravljanja

infrastrukturuom i putničkog prometa). Biće potrebne dalje investicije u ovaj sektor, kako za vozni park tako i infrastrukturu, da bi se olakšalo očekivano povećanje potražnje za transport tereta.

U sektoru **avijacije** fokus će biti na implementaciji projekta upravljanja vazдушnim saobraćajem BiH. Najvažniji aspekt ovog projekta je uspostava pružaoca usluga vazdušne navigacije kao nezavisne korporacije i uspostava nezavisnog regulatora. Fizičke investicije i institucionalna reforma su oblikovane tako da olakšaju integraciju BiH u inicijativu jedinstvenog evropskog neba. Osim toga, Banka će razgovarati sa relevantnim autoritetima o mogućoj privatizaciji glavnih aerodroma u zemlji i podrške u formi predprivatizacijskih investicija, uključujući lokalne aviokompanije.

3.2.1.2 Komunalna i infrastruktura okoliša

BiH ima velikih potreba u svim sektorima komunalne infrastrukture, kao rezultat ratnih šteta i kroničnog nedostatka investiranja. Niz općina nije u stanju da obezbijedi vodu za piće svom stanovništvu 24 sata na dan i/ili ima problema sa kvalitetom vode. BiH nema nikakvih modernih postrojenja za tretman otpadne vode. Stope naplate su često niske (uz izvjesne iznimke) u odnosu na druge susjedne zemlje. Ograničeni iznosi grantova i drugog finansiranja od strane međunarodnih finansijskih institucija pomogle su u nizu projekata, ali ukupna situacija u komunalnoj infrastrukturi je i dalje kritična, naročito u prikupljanju i tretmanu otpadnih voda i upravljanju čvrstim otpadom. Institucionalni kapacitet komunalnog sektora je naročito slab, a pravni okvir je nejasan i nedovoljan. Složeno političko uređenje zemlje rezultiralo je u nešto više centralizovanoj strukturi u RS-u (jaka entitetska vlada i 63 slabe općine) i manje centraliziranoj strukturi u FBiH (gdje su 10 kantonalnih vlada i 82 lokalne općine, iz budžetske perspektive nezavisnije).

U decembru 2004.g., Banka je potpisala Protokol sa vladama države, dva entiteta i Brčko Distrikta, pokazujući svoj interes da obezbijedi do 30 miliona eura u zajmovima direktno općinskim/kantonalnim komunalnim preduzećima za niz infrastrukturnih usluga, ali fokusirajući se na vodu i otpadnu vodu. Sa svoje strane vlada se složila da obezbijedi državnu garanciju za takve zajmove. Garancija je neophodna zbog toga što su nivoi tarifa, kao i institucionalne reforme u ranoj fazi tranzicije. Banka je takođe nastojala da identifikira izvore sufinansiranja putem grantova, koji će takođe omogućiti postepenija povećanja cijena, u skladu sa ograničenim platežnim sposobnostima stanovnika u mnogim općinama.

U julu 2007.g. Banka je potpisala prvi projekt po gore navedenom protokolu, za izgradnju sistema otpadnih voda u Bijeljini u RS-u. Drugi projekat u FBiH je u uznapredovalom stadiju priprema. Oba projekta će biti sa državnom garancijom, ali su strukturirani tako da se isplaćuju direktno iz gotovinskih tokova kompanije kako bi osigurali komercijalnu disciplinu i održivost. Banka očekuje da će postepeno preći sa projekata pod državnom garancijom na projekte bez državne garancije, kako tržište bude sazrijevalo, naročito kako općinske i kantonalne finansije budu postajale sigurnijim i predvidivijim.

Ključni faktor za uspjeh je spremnost preduzeća i lokalnih vlasti da više općina zajedno rade i da diskutiraju o finansijskoj i operativnoj praksi na otvoren i transparentan način. Da bi projekti bili efikasniji, trebalo bi raditi sa jednom operativnom kompanijom ili projektom strukturuom koja omogućava više učesnika. Jedan od projekata Banke se bavi ovim problemom angažirajući nekoliko općina da na regionalnom nivou riješe problem zajedničkog snabdijevanja vodom. U većim gradovima, Banka nastoji da

sarađuje sa općinskim vlastima na otvorenoj i transparentnoj osnovi, odražavajući prioritete koji su uspostavljeni na lokalnom nivou.

3.2.2 Energija

3.2.2.1 Elektroenergetski i energetska sektor

Nakon poslijeratnih projekata obnove struje, ukupna proizvodnja struje je gotovo vraćena na predratne nivoe, naplate su iznad 90% fakturiranih računa, a spajanje u mrežu je skoro univerzalno. Tekuće investicije u prenosne i distributivne mreže, koje Banka finansira, rješavaju probleme vezane za nedovoljno investiranje u godinama nakon rata i promjene u shemama potražnje. Elektroenergetski izvori zemlje su uravnoteženi između termo i hidro izvora (56 odnosno 44% 2006.g.). Regionalno gledano, BiH je skroman izvoznik električne energije – BiH preduzeća su 2006.g prodala u inostranstvo 12% ukupno proizvedene struje. Međutim, ovakav položaj je osjetljiv zbog sezonskih fluktuacija vodenih uslova i novijeg povećanja u potražnji domaće industrije za strujom (obračunata stopa rasta od 12% tokom posljednje tri godine). Bez obzira na to, BiH ima značajan izvozni potencijal u energetskom sektoru kroz razvoj novih kapaciteta za proizvodnju struje kako iz obnovljivih tako i fosilnih izvora, sa pozitivnim učinkom na izvoz energije.

Dva entiteta su pokrenula ambiciozne nove planove za modernizaciju postojećih kapaciteta i takođe za izgradnju značajnih novih kapaciteta, sa izgledom da postave BiH u poziciju vodećeg proizvođača struje u regiji. Dok BiH uživa prilično jedinstven položaj u Evropi u smislu potencijalne baze resursa, razvoj novih hidro i termo elektrana u skladu sa najboljom međunarodnom praksom za dodjelu, razvoj i rad ovih novih elektrana će i dalje ostati izazovan. Banka će intenzivirati dijalog sa novoizabranim državnim i entitetskim vladama da promovira korištenje najbolje prakse za razvoj ovih novih projekata, uključujući, ali ne ograničavajući se na podršku u: dodjeli koncesija privatnom sektoru, koristeći konkurentne tendere i osiguravajući najpovoljnije uslove, te razvijajući i primjenjujući procjene učinka na okoliš uključujući i planove za upravljanje okolišom.

Kao dio tekućeg projekta Energija III (finansiranog od strane Banke i drugih međunarodnih finansijskih institucija) već su postignute značajane reforme sektora sa uspostavljanjem jedinstvene kompanije za prenos (Elektroprenos) i nezavisnog operatora sistema (NOS). Nezavisne regulatorne agencije na nivoima države i entiteta su sada potpuno operativne i odgovorne za izdavanje dozvola i utvrđivanje tarifa. Sa uspostavljenim regulatornim i pravnim okvirom, Banka je spremna da prenese dio postojećih zajmova energetskog sektora na Elektroprenos i NOS, te time dovrši posljednji korak procesa reorganizacije i omogući NOS-u i Elektroprenosu pristup direktnom pozajmljivanju. Ažurirani su akcioni planovi za restrukturiranje, funkcionalno razdvajanje i eventualnu privatizaciju ovog sektora. Sa takvim napretkom BiH je bliže ispunjavanju energetskih direktiva EU i obaveza preuzetih ECSEE Sporazumom, mada izazovi i dalje ostaju.

Banka će nastaviti pružati podršku reformi sektora, izgradnji institucija i regionalnoj integraciji sektora energije putem dole navedenih aktivnosti.

Tokom sljedeće tri godine prioritet će biti provođenje postojećih projekata u sektoru energije, sa fizičkim dovršavanjem projekta rekonstrukcije elektroenergetskog sektora i projekta distribucije; dio kreditnih obaveza će biti prenesen sa elektroprivreda na novoosnovane kompanije NOIS i Elektroprenos. U uskoj saradnji sa svim

međunarodnim finansijskim institucijama i uključenim donatorima, Banka će nastaviti promovirati aktivan dijalog da bi pripremila reorganizaciju aktivnosti na elektrodistribuciji. Banka će takođe proširiti svoj dijalog sa državnim i entitetskim vlastima da bi promovirala najbolje prakse za dodjelu, razvoj i rad novih kapaciteta u partnerstvu sa privatnim sektorom. Banka će naročito promovirati uključivanje nezavisnih savjetnika, implementaciju fer i transparentnih procesa biranja privatnih partnera i najboljih međunarodnih praksi za razvoj i rad ovih projekata. Investicioni projekti koji će biti razmotreni za potencijalnu podršku Banke uključivaće izgradnju novih termoelektrana sa strateškim graditeljima, izgradnju malih i srednjih hidroelektrana sa postojećim elektroprivredama i projekt razvoja elektrana na vjetar. Razmotriće se dalje investiranje u sektor distribucije na javnoj osnovi ali bez državne garancije kako bi se poboljšala efikasnost sektora a u sektoru prenosa struje, radi povećanja kapaciteta mreže i poboljšanja regionalne integracije sektora.

3.2.2.2 Telekomunikacije

U decembru 2006.g. Telekom Srpske je prodat Telekomu Srbije. Ova prodaja je završena u junu 2007.g. Banka će nastojati da održi odnos sa Telekomom Srpske kroz postojeći predprivatizacijski zajam. Banka će nastaviti dijalog sa vlastima u vezi sa procesom privatizacije telekomunikacijskih operatora u Federaciji i razmotriće nove mogućnosti u privatnom sektoru.

3.2.3 Energetska efikasnost

Energetski intenzitet ekonomije u nominalnom iznosu je četiri puta veći nego u EU-25 (izvor Statistika IEA za 2004.g.). Poslijeratna modernizacija industrijskih postrojenja i infrastrukture u BiH nudi visoki potencijal za energetska efikasnost. Shodno tome, Banka će nastaviti podržavati investicije u energetska efikasnost, naročito u energetska intenzivnim granama i komunalnoj infrastrukturi, pružajući energetska reviziju i podršku u implementaciji projekata. Nedavne investicije u čeličnu industriju i industriju drvne celuloze i papira pokazuju značajne napretke u vezi sa energetska efikasnosti (npr. Mittal Steel 2005.g. i Natron Hayat 2006.g.).

Tokom sljedeće tri godine, Banka će istražiti mogućnosti za uspostavljanje kreditnih linija za energetska efikasnost i obnovljivu energiju, zavisno od niza faktora, kao što su nivo cijena i tarifa energije, tržišni uslovi i izgledi za pozajmljivanje putem lokalnih finansijskih posrednika i dostupnost donatorskih fondova za podršku tehničkoj pomoći i poticajnim shemama. Razmotriće se investiranje u visokoefikasna postrojenja za kogeneraciju i projekte kvalitetnog gradskog grijanja, npr. za industrijska upotrebu i za grijanje zgrada.

Nakon nedavne ratifikacije Kjoto protokola od strane Vlade BiH, Banka će takođe istražiti mogućnost za monetiziranje smanjenja emisija ugljika, koje su rezultat investicija u energetska efikasnost, putem multilateralnog fonda za karbon kredite. Ona će ohrabrivati diskusije o potencijalnoj pomoći za implementaciju mehanizama trgovine (Mehanizam čistog razvoja).

3.2.4 Finansijski sektor i mala preduzeća

3.2.4.1 Sektor bankarstva

Bankarski sektor je sada u konačnom stadiju konsolidacije nakon prodaje većine lokalnih privatnih banaka stranim bankama te nakon spajanja UniCredit i HVB banke na nivou Evrope. U bliskoj budućnosti, očekuje se da će broj dobro kapitaliziranih

stranih banaka preuzeti većinu bankarskog tržišta. Ukupna bankarska sredstva nastavljaju rasti i sada premašuju 7,5 milijardi eura. Konkurencija u ovom sektoru dovela je do smanjenja kamatnih stopa za pozajmljivače, ali je takođe smanjila marže dobiti za banke. Bez obzira na to, spori proces privatizacije još uvijek usporava rast u privrednom sektoru, dok naglasak na pozajmljivanju zasnovanom na garancijama još uvijek ograničava porast pozajmljivanja malim i srednjim preduzećima.

Većina stranih banaka je pokrenula implementaciju sporazuma Bazel II, obično u koordinaciji sa bankama-majkama. Međutim, još je neophodno dalje jačanje regulatornih i nadzornih kapaciteta, naročito u području sporazuma Bazel II.

Banke se još uvijek suočavaju sa neskladom aktive i pasive, budući da je većina aktive kratkoročna, dok potražnja za dugoročnim zajmovima raste, naročito za dugoročne zajmove za domaćinstva (10 do 15 godina). Prema tome, Banka će nastaviti da razmatra mogućnosti obezbjeđenja dugoročnog finansiranja lokalnim bankama i održivim specijaliziranim mikrofinansijskim institucijama za kreditiranje mikro, malih i srednjih preduzeća za pokriće dugoročnih potreba domaćih kompanija i maloprodajnih klijenata, te podršku rastu malih i srednjih preduzeća.

Banke stalno rade na tome da uvedu nove proizvode za maloprodajne klijente te mikro, mala i srednja preduzeća. EBRD će odgovoriti na ove izazove pomažući bankama da razviju nove proizvode, sa naglaskom na mikro pozajmljivanje, zasnivajući se na svojim velikim iskustvima sa sličnim programima u drugim zemljama djelovanja.

Banka će takođe nastojati podržati razvoj ostalih banaka u lokalnom vlasništvu, olakšati ulazak novih investitora u ovaj sektor i podržati širenje postojećih banaka na tržištu. Podrška može biti u obliku dokapitalizacije da se ojača kapitalna baza postojećih banaka ili novih banaka na tržištu, kao i u obliku finansiranja za proširenje njihove linije proizvoda za mala i srednja preduzeća ili kućne kupovine.

Proces zemljišno-knjižne reforme i digitalizacije, predvođen od strane Agencije za tehničku pomoć njemačke vlade je još uvijek u toku i predstavlja važan faktor u budućem rastu bankarskog sektora, naročito hipotekarnog pozajmljivanja. Uz potpuno funkcionalan zakon o provođenju, zemljišno-knjižna reforma će omogućiti bankama da povećaju pozajmljivanje na osnovu hipoteka. Prema tome, u periodu koji dolazi ostaće naglasak na hipotekarnom pozajmljivanju.

Očekuje se da će planirana privatizacija niza velikih državnih preduzeća povećati potrebu za većim kreditima od strane lokalnih banaka. Banke se sada suočavaju sa ograničenjima izloženosti klijenata i dugoročnog kapitala i nisu uvijek sposobne da ispune potražnju u ovoj oblasti. Kao odgovor na to, Banka će nastojati da učestvuje u sporazumima o sufinansiranju sa lokalnim bankama.

Općenito, Banka očekuje pozitivnu ponovnu procjenu kreditnog rizika zemlje tokom sljedećeg perioda. To će omogućiti Banci da uskladi svoje cijene pozajmljivanja sa sadašnjim očekivanjima bankarskog tržišta i da na taj način efikasno podrži privatni finansijski sektor, zadovoljavajući očekivane potrebe za finansiranjem.

3.2.4.2 Podrška malim i srednjim preduzećima

Osim daljeg finansiranja malih i srednjih preduzeća putem lokalnih finansijskih institucija, Banka će takođe mobilizirati WB-LEF za dokapitalizaciju u kompanijama koje imaju veliki potencijal rasta. Osim toga, takođe će se uključiti sa TAM i BAS

programima u identificiranje potencijalnih ciljeva za takve dionička ulaganja da bi uravnotežila bančine portfelje investicija i tehničke pomoći. Ove aktivnosti biće praćene dijalogom sa vlastima, međunarodnim finansijskim institucijama i bilateralnim donatorima u vezi sa sektorom malih i srednjih preduzeća.

3.2.4.3 Mikro finansiranje

Postoji veliki broj neprofitnih organizacija angažiranih u mikro finansiranju u BiH koje ciljaju na poduzetnike sa niskim prihodima i na mala i srednja preduzeća. Većina ovih organizacija je formirana 1997.g. od strane različitih donatora i nevladinih organizacija. Ukupni kreditni portfelj najvećih osam organizacija je prelazio 200 miliona eura na kraju 2006.g. U skladu sa novim zakonima o mikrofinansiranju, ovaj sektor će biti reguliran i nadgledan od strane agencija za bankarstvo u oba entiteta od 2007.g. Podzakonski akti za primjenu Zakona o mikrofinansiranju biće primijenjeni do kraja 2007.g. Prema tome, održivost ovih organizacija predstavlja manju brigu, budući da će se većina njih konsolidirati, spojiti i ponovo registrirati kao komercijalne mikrofinansijske kompanije.

Osim toga, sa ponovnom registracijom u dioničarske kompanije, nebankarske mikrofinansijske institucije će biti u stanju da povećaju svoju kapitalnu osnovu i krenu u pravcu poboljšanog korporativnog upravljanja i transparentne dioničarske strukture. U prvoj fazi Banka će tražiti mogućnosti među već finansiranim nebankarskim mikrofinansijskim institucijama i razmotriti mogućnost dokapitalizacije kako bi pomogla njihov dalji rast i integraciju u zvanični finansijski sektor.

Jedina druga institucija koja aktivno pruža finansiranje mikropreduzećima je ProCredit banka koja je formirana 1997² i koja je dobila dozvolu i regulirana je od strane Agencije za bankarstvo. Banka je izašla iz dioničarskog uloga u ProCredit banku u decembru 2006.g. Osim toga, 2006.g. Banka je investirala u Evropski fond za jugoistočnu Evropu, regionalni fond koji djeluje u sektoru mikrofinansiranja. BiH je bila jedna od njihovih najaktivnijih zemalja u toku 2006.g.

Banka će nastaviti svoje razgovore sa različitim međunarodnim finansijskim institucijama, bilateralnim donatorima i lokalnim bankama kako bi identificirala mehanizme pod kojima se može obezbijediti dalja podrška mikrokreditiranju uključujući povezivanje sa komercijalnim bankama i investiranje sa specijaliziranim fondovima za mikrofinansiranje. Banka će takođe nastaviti svoj dijalog sa vlastima u vezi sa reguliranjem i nadzorom nad sektorom mikrofinansiranja.

3.2.4.4 Nebankarske finansijske institucije

Nebankarske finansijske institucije su značajno rasle tokom posljednje dvije godine. U sektoru **lizinga** čitav niz glavnih banaka uspostavio je uspješne kompanije za lizing. Očekuje se da će to privući druge banke i nebankarske institucije na tržište, uprkos činjenici da nije usvojen novi zakon o lizingu.

Banka će nastaviti da podržava razvoj konkurentnog sektora lizinga angažiranjem banaka ili nebankarskih institucija koje planiraju da uspostave kompanije za lizing, te da radi sa postojećim društvima za lizing uključujući i banke koje ih kontroliraju, sa ciljem da po potrebi strukturiraju odgovarajuće proizvode. Banka će takođe podržati konačno usvajanje sveobuhvatnog zakona o lizingu.

---

² Uspostavljena pod imenom Banke za mikro preduzeća od strane EBRD, IFC, BH Banka, FMO, IPC, Commerzbank, IMI, i KfW.

Sektor **osiguranja** je takođe počeo privlačiti niz strateških i finansijskih investitora, nakon čega bi trebala uslijediti privatizacija najveće državne kompanije (koja se očekuje tokom 2007.g.) i dalja konsolidacija sektora. Zakoni o osiguranju pripremljeni od strane EU bili su usvojeni na nivoima entiteta, ali ne na državnom nivou.

Osim toga, Banka će nastojati da proširi aktivnosti u sektoru osiguranja. Banka će nastaviti da procjenjuje mogućnost učešća u privatizaciji državnih kompanija i istražuje mogućnosti ulaganja kapitala u postojećim i novim osiguravajućim kompanijama skupa sa strateškim sponzorima.

Penzioni sistem je još uvijek najvećim dijelom nereformiran i nije uspostavljen višeslojni sistem sa privatnim penzijama. Banka će težiti da se angažira u dijalogu sa vladom i biće spremna da procjenjuje moguće investiranje jednom kada reforma penzionog sistema bude pokrenuta na nivou entiteta ili države.

3.2.5 Sektor preduzeća

Banka će nastaviti podržavati strateške strane i domaće investitore i podržaće privatizaciju velikih preduzeća. Istovremeno, sa nastavkom podrške stranim direktnim investicijama, Banka će ciljati na investicije u lokalna proizvodna preduzeća, sa naročitim naglaskom na preduzeća zasnovana na znanju i orijentirana prema izvozu. Banka će takođe nastojati da aktivno podrži restrukturiranje domaćih preduzeća, kako bi poboljšala njihovu konkurentnost. Pomagaće BiH kompanijama da vrše poboljšanja u korporativnom upravljanju i transparentnosti, zahtijevajući revidirane finansije i transparentan tenderski postupak, moralno ponašanje i standarde za okoliš. U širem sektoru preduzeća, Banka će nastaviti da pomaže privatizaciju i restrukturiranje državnih sredstava (npr. telekomi, obrada drveta i nekretnine i turizam). Banka će nastaviti ohrabrivati širu regionalnu saradnju i nastojaće da nastavi pružanje finansijske podrške lokalnim i regionalnim investitorima a podržaće i modernizaciju postojećih projekata kako bi se smanjila uska grla, osigurao pristup konkurentnim tržištima i dugoročno pomoglo u stvaranju novih zakonodavnih režima i sistema zasnovanih na koncesijama.

Banka će nastojati podržati lokalne i strane privatne kompanije srednje veličine, za koje je predviđeno dugoročno zaduživanje (uključujući transakcije manjeg obima) ili dokapitalizacija. WB-LEF omogućuje Banci da podržava manje, brzorastuće kompanije putem finansiranja dugom, pseudodugom i dokapitalizacijom, što je još uvijek relativno rijetko u BiH. TAM i BAS programi će nastaviti pružati savjetodavne usluge malim i srednjim preduzećima.

3.2.5.1 Agribiznis

U svjetlu velikog trgovinskog deficita, koji se takođe može pripisati uvozu prehrambenih proizvoda, Banka će nastojati finansirati brzorastuće kompanije za preradu hrane i flaširanje vode, kao i projekte koji ciljaju na zamjenu uvoza.

3.2.5.2 Prerada drveta

Banka će koristiti nalaze Studije za sektor drveta i šumarstva finansirane od strane Austrije i primijenjene od strane Banke, koja je uočila niz profitabilnih i održivih

projekata u BiH, naročito u potencijalno najprofitabilnijim sektorima: tvornice drvne celuloze i papira, šperploče od furnira/tvrđog drveta, iverice, MDF, stolarstvo, namještaj (po mogućnosti namještaj od punog drveta) i biomase (peleti, proizvodnja toplote).

3.2.5.3 Nekretnine i turizam

Banka će koristiti nalaze nedavno pokrenute Studije koja će identificirati ključne izazove i mogućnosti investiranja u sektor nekretnina i turizma kako bi aktivno tragala za projektima. Tržište finansiranja nekretnina je uznapredovalo ulaskom Hypo Alpe Adria i RZB koji pozajmljuju na dugi rok sa atraktivnim uslovima za poduzetnike. Postoji nedostatak ulaganja u kapital (dokapitalizacije) i potreba za fleksibilnijim i rafiniranijim finansijskim instrumentima kako bi se finansiranje prilagodilo potrebama projekata.

Tržište nekretnina i turizma predstavlja međutim interesantne poslovne mogućnosti, budući da nije zadovoljena potreba za hotelskim sobama koje odgovaraju međunarodnim standardima sa visokim kvalitetom upravljanja i usluga, naročito za hotele srednje klase; postojećim prostorima za skladištenje, koji su neadekvatni za moderno vođenje logistike i pravilno skladištenje; neodgovarajućim uredskim prostorima klase A za preduzeća koja šire svoj rad; te mali broj institucionalnih kvalitetnih maloprodajnih projekata sa efikasnim konceptom i postavkom i nedostatak komponenti za zabavu.

Banka će nastojati biti vidljiva u ovom sektoru podržavajući odabrane projekte koji promoviraju projekte kvalitetnije logistike/skladištenja, maloprodajnog, uredskog, hotelskog i stambenog prostora putem instrumenata duga sa pravom prednosti, "mezzanine" kredita i dokapitalizacije; povećavajući broj hotela po međunarodnim standardima, naročito u Sarajevu; povećavajući broj ureda i prodajnih prostorija po međunarodnim standardima, naročito u Sarajevu; podržavajući projekte u regionalnim centrima koji imaju potencijal za rast, te dajući selektivnu podršku projektima sa jakim sponzorima u oblastima koji imaju potencijal za rast; i podržavajući razvoj sekundarnih tržišta time što će se ohrabriti rast uspostavljenih kompanija za nekretnine, te stvarajući specifične fondove za ovaj sektor, ciljajući i na domaće i na internacionalne investitore.

4. DRUGE MEĐUNARODNE FINANSIJSKE INSTITUCIJE I MULTILATERALNI DONATORI

Saradnja sa donatorima i drugim međunarodnim finansijskim institucijama je naročito dobra u BiH. O zajedničkim finansijskim mogućnostima redovno se raspravlja i one se evaluiraju, i do danas je Banka implementirala zajedničke poslove sa svim međunarodnim finansijskim institucijama i usko saraduje sa EU, koja preuzima vodeću ulogu u smislu tehničke pomoći reformama i institucionalnom jačanju. Ova pomoć je usko koordinirana sa Direkcijom za evropske integracije (DEI).

Da bi postigla uspješnu provedbu svoje strategije, Banka će slijediti predložene operativne ciljeve u uskoj saradnji sa EU, drugim međunarodnim finansijskim institucijama (EIB, Svjetska banka) i bilateralnim donatorima, kao što je USAID. Banka će održavati bliske veze sa Uredom visokog predstavnika i Uredom Specijalnog predstavnika EU.

ANEKSI

- Aneks 1   Politička procjena u kontekstu člana 1. Sporazuma o uspostavljanju banke**
- Aneks 2   Zakonodavna i izvršna tijela BiH**
- Aneks 3   Procjena zakonsko-pravne tranzicije**
- Aneks 4   Pitanja okoliša**
- Aneks 5   Odobrene operacije Banke**
- Aneks 6   Projekti tehničke saradnje**
- Aneks7   Druge međunarodne finansijske institucije, multilateralne organizaije i bilateralni donatori**
- Aneks 8   Socijalni i ekonomski pokazatelji**

ANEKS 1 - POLITIČKA PROCJENA U KONTEKSTU ČLANA 1. SPORAZUMA O USPOSTAVLJANJU BANKE

Bosna i Hercegovina (BiH) se obavezala na očuvanje i primjenu principa višepartijske demokracije, pluralizma, i tržišne ekonomije u skladu sa uslovima navedenim u članu 1. Sporazuma o uspostavljanju Banke. Međutim, i dalje ostaju brojni izazovi, od kojih mnogi imaju korijen u zaostavštini Dejtonskog sporazuma.

Dejtonsko-pariski mirovni sporazum je okončao rat 1995. godine i popločao put ka miru i stabilnosti u BiH. Istovremeno, Dejtonski sporazum je stvorio jedinstvenu kompleksu državnu strukturu, sa dva entiteta, Federacijom Bosne i Hercegovine, ranije poznatom kao Muslimansko-hrvatskom ili Bošnjačko-hrvatskom Federacijom (Federacija), i Republikom Srpskom (RS) sa većinskim srpskim stanovništvom. Federacija sa nadalje sastoji od deset kantona, od kojih svaki ima značajan stepen samoupravljanja (koji se opet dijele na opštine), i ima relativno visok stepen decentralizacije. RS, koja je podijeljena na opštine, je više centralizovana. Brčko, strateški grad na sjeveru, je samoupravljački distrikt koji ostaje pod suverenitetom centralne vlade i kojeg nadgleda međunarodni supervizor (detaljnija političke struktura BiH može se vidjeti u Aneksu 2).

Dejtonsko ustavno uređenje, kojeg mnogi sve više doživljavaju kao opterećenje, stvorilo je fragmentirani aparat za donošenje odluka, sa brojnim državnim, entitetskim, kantonalnim i drugim vladama i parlamentima. Ova fragmentiranost se dodatno komplikuje činjenicom da je političko uređenje podijeljeno duž etničkih linija. Etnički zasnovane političke stranke nastavljaju dominirati političkom scenom u entitetima. Na centralnom nivou proces donošenja odluka zasnovan je na izazovnom sistemu ravnoteža, koje su bile oblikovane da bi se zaštitili interesi tri "konstitutivna" naroda (Bošnjaka, Hrvata i Srba) i koji podstiče njihove predstavnike u centralnim tijelima da pokažu svoju privrženost svom entitetu i svom konstitutivnom narodu umjesto državi.

Nadalje, dok prenos ovlasti na vlasti BiH napreduje, međunarodni visoki predstavnik koji je istovremeno specijalni predstavnik EU nastavlja da nadgleda primjenu Dejtonskog sporazuma i da nameće odluke u skladu sa tzv. Bonskim ovlastima, mada je nivo miješanja visokog predstavnika u rad vlade danas neuporedivo niži nego što je bio ranije. Bilo je planirano je da Ured visokog predstavnika (OHR) bude zatvoren u julu 2007.g., ali je odlučeno da se njegov mandat produži do juna 2008.g. s tim što će se ta odluka dva puta ponovo razmatrati prije tog datuma, u oktobru 2007.g. i februaru 2008.g. Postepeno gašenje OHR-a podrazumijeva povećanu domaću odgovornost i kraj Bonskih ovlasti. Nakon zatvaranja OHR-a vodeća međunarodna agencija u BiH će i de-facto i de-jure biti EU.

Ohrabrujući ekonomski rast iz posljednjih godina može zastati ukoliko ne bude napretka u rješavanju ključnih tranzicionih izazova. Ovih ima mnogo, ali glavni politički izazov u godinama koje dolaze će biti ustavna reforma bez koje će biti teško postići dalji napredak ka demokračičnijoj i efikasnijoj državi, provođenje sveobuhvatnog programa reforme i približavanje EU. Ovaj proces može potrajati poprilično vremena i biće veoma osjetljiv, budući da još uvijek postoji određeno nepovjerenje između građana različitih nacionalnosti. Treba primijetiti da među političarima u Federaciji i u RS-u prevladavaju različita mišljenja o budućnosti zemlje, od unitarne države do federalne države. Mada su reforme u pravcu veće integracije i modernizacije vlade do sada bile uglavnom provedene od strane međunarodne zajednice, ustavna reforma ne može se nametnuti izvana i moraće prvenstveno biti rezultat konsenzusa među političkim faktorima BiH.

Opšti izbori

Predsjednički i parlamentarni izbori (na državnom, entitetskim, kantonalnim nivoima i na nivou Brčko Distrikta) održani su u oktobru 2006.g. Ovo su bili prvi izbori od Dejtona koji su u potpunosti bili vođeni od strane vlasti BiH. Prema zaključcima međunarodne posmatračke misije predvođene Uredom OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), ovi izbori predstavljaju korak u pravcu stabiliziranja demokratije i vladavine zakona i bili su vođeni općenito u skladu sa međunarodnim standardima. Međutim, gore pomenuto zastarjelo ustavno uređenje učinilo je nemogućim da se izbori u potpunosti usklade sa zahtjevima Evropske konvencije o ljudskim pravima. Izborne kampanje nisu bile u potpunosti lišene zapaljive retorike o pitanjima od etničkog značaja. Na ovim izborima neke od ratnih nacionalno zasnovanih stranaka su izgubile svoj položaj unutar svojih etničkih grupa. Međutim, općenito, nacionalno zasnovane političke stranke i dalje dominiraju političkom scenom.

Vladavina prava i ljudska prava

Posebnosti pravosudnog sistema u BiH odražavaju internu strukturu zemlje i gore pomenute probleme u vezi sa Dejtonskom ustavnom postavkom. Među preprekama za efikasno djelovanje pravosuđa su četiri odvojena pravosudna sistema i nedosljedni sistemi zakona. Tužilaštvo i sudovi nastavljaju upošljavati međunarodne članove, uključujući tu i Ustavni sud. Općenito, sudstvo je i dalje nezavisno, ali nije u potpunosti oslobođeno od političkog uplitanja.

Ustav BiH garantira da međunarodne konvencije imaju prioritet nad ostalim zakonima i da su neposredno primjenjive. Zemlja je ratificirala sve glavne konvencije UN-a i međunarodnih ljudskih prava, kao i Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Sloboda vjeroispovijesti je zacrtana u Ustavu BiH. Zakon o slobodi vjeroispovijesti a i pravnom statusu vjerskih zajednica daje vjerskim zajednicama sveobuhvatna prava. Ustav propisuje slobodu izražavanja, uključujući tu i medije. Sloboda štampe je u znatnoj mjeri poboljšana tokom posljednjih godina i sloboda izražavanja je općenito bila poštovana od strane svih vlasti. Odredbe o kleveti i uvredi su uklonjene iz Krivičnog zakona dok su slučajevi ucjenjivanja i klevetanja stavljeni pod Parnični zakon. Najnoviji izvještaj "Freedom House" je procijenio medije u BiH kao "djelomično slobodne" i rangirao zemlju kao 13-u u široj regiji centralne i istočne Evrope, smjestivši je na bolje mjesto među regionalnim susjedima od Albanije i Makedonije. Sa negativne strane, masovni mediji i naročito novine u velikoj mjeri ostaju etnički podijeljeni i takođe su pod uticajem političkih stranaka. U praksi novinari ponekada pokazuju nedostatak osjetljivosti prema etničkom identitetu i pitanjima koja se odnose na ranjive manjine.

U Izvještaju UNDP-a iz 2006.g. o ljudskom razvoju, BiH je bila na 62. mjestu od 177 što ju je stavilo među zemlje sa "visokim ljudskim razvojem" ispred nekoliko drugih zapadnobalkanskih zemalja.

Nasljeđe rata iz 1992.-1995.g. je nastavilo definirati neka ključna pitanja ljudskih prava, pri čemu odgovornost za ratne zločine i prava bivših izbjeglica i povratnika predstavljaju najveću brigu.

Domaća komisija za zahtjeve za povrat nekretnina nastavila je procesuirati zahtjeve za imovinu koja je nezakonito uzeta tokom rata, pri čemu je njen mandat produžen kako bi riješila preostale predmete i žalbe.

Romi koji su bili raseljeni tokom rata su imali poteškoća u vraćanju svoje imovine kao rezultat diskriminacije, kao i zbog toga što su im nedostajale informacije o postupcima. U mnogim slučajevima romskim porodicama su takođe nedostajali dokumenti kojima se dokazuje vlasništvo ili nisu nikada registrirali svoje vlasništvo kod lokalnih vlasti. Nedostatak dokumentacije ih je takođe spriječio da se prijavljuju za pomoć kod obnove.

Iako je BiH ratificirala svih osam ključnih konvencija ILO-a (Međunarodne organizacije rada) ostali su problemi u vezi sa implementacijom ovih konvencija.

Zakon zabranjuje seksualno uznemiravanje, ali je ovo pojam koji opšta populacija slabo razumije.

BiH je zemlja tranzita, odredišta i u sve većoj mjeri zemlja porijekla za žene i djevojke kojima se međunarodno i na domaćem planu trguje u svrhu seksualne eksploatacije. Postoje takođe izvještaji o romskoj djeci kojima se interno trguje za prisilan rad. Prema izvještaju izdanom od Ministarstva inostranih poslova SAD-a, Vlada BiH ne poštuje u potpunosti minimalne standarde za eliminiranje trgovine ljudima; međutim, ona pravi značajne napore da to uradi. Vlada je napravila značajna poboljšanja u tri oblasti: sprječavanju, krivičnom gonjenju i zaštiti žrtava. Ono što treba posebno pomenuti je da je Vlada, sa značajnim doprinosom od strane NVO-a i drugih, razvila, distribuirala i započela sa implementacijom svog državnog akcionog plana za 2005-2007.g., i odobrila plan za 2006. u februaru 2006.g. Međutim, kazne za trgovinu ljudima su ostale niske ili uslovne. Vlada takođe mora povećati napore da riješi umiješanost javnih zvaničnika u trgovinu ljudima.

Međuetnička pitanja

Od kraja rata postignut je veliki napredak u osiguravanju prakse da tri glavne nacionalne grupe u zemlji imaju status “konstitutivnih” naroda ne samo u odgovarajućim entitetima nego i na cijeloj teritoriji BiH. Ustanovljeni su mehanizmi za zaštitu svakog konstitutivnog naroda u oblasti obrazovanja, vjere, jezika i kulturnog nasljeđa. U javnoj administraciji poboljšana je nacionalna zastupljenost. Međutim, međuetnička pitanja su još uvijek vrlo osjetljiva i često se njima manipulira od strane političkih stranaka. Dešavaju se izolirani slučajevi etničke diskriminacije, uključujući tu zapošljavanje, obrazovanje, stambenu politiku, zdravstvo i socijalnu zaštitu, kao i pristup lokalnim uslugama.

U toku je rad na stvaranju profesionalne javne administracije, sa upošljavanjem i unapređivanjem zasnovanim na iskustvu i sposobnosti, ali prema najnovijem izvještaju Evropske komisije taj napredak je ograničen. Etnički identitet i partijsko članstvo igraju značajnu ulogu u javnoj administraciji, naročito kod visokih upravnih funkcija. Naglasak koji pravni sistem BiH stavlja na status “konstitutivnog” naroda ima negativan uticaj na zaštitu manjina koje ne pripadaju konstitutivnim narodima. Romi, najranjivija etnička manjina, su npr. i dalje izloženi diskriminaciji i suočavaju se sa teškoćama u stanovanju, zdravstvu, zapošljavanju i obrazovanju.

Pitanja integriteta

Korupcija ostaje jedan od glavnih problema u BiH. Od njenog uključivanja po prvi put 2003.g. u indeks viđenja korupcije (CPI), koji se godišnje objavljuje od strane Transparency International, rangiranje BiH je palo od 70. položaja na 93. (između 163 zemlje) u 2006.g.

Postojao je određeni napredak u usvajanju važnih zakona, uključujući Zakon o sukobu interesa. Pozitivan razvojni momenat bilo je usvajanje u junu 2006.g. Strategije za borbu protiv organiziranog kriminala i korupcije za 2006-2009.g., koju sada treba potpuno implementirati. U isto vrijeme, antikorupcijski zakoni nisu u potpunosti usklađeni u cijeloj zemlji. BiH je član grupe Država protiv korupcije Vijeća Evrope (GRECO) i uključena je u antikorupcijsku inicijativu Pakta stabilnosti (SPAI). BiH je ratificirala Konvenciju UN-a o borbi protiv korupcije, ali još uvijek nije potpisala dodatni protokol uz Konvenciju krivičnog zakona o korupciji.

Vanjski odnosi

BiH je nastavila igrati konstruktivnu ulogu u regionalnoj saradnji koja, osim što sama po sebi donosi brojne praktične koristi, predstavlja i suštinski dio približavanja EU – pitanja koje je na vrhu prioriteta inostrane politike BiH. BiH sudjeluje u različitim regionalnim inicijativama i forumima, uključujući Pakt stabilnosti za jugoistočnu Evropu, proces saradnje u jugoistočnoj Evropi, Centralnoevropsku inicijativu i proces Dunavske saradnje. Samit šefova država i vlada jugoistočne Evrope podržao je 11.maja 2007.g. nominaciju glavnog grada BiH, Sarajeva, za sjedište Sekretarijata nove regionalne organizacije – Regionalnog savjeta za saradnju koji će do februara 2008.g. zamijeniti Pakt stabilnosti. BiH je potpisala novi jedinstveni sporazum o regionalnoj slobodnoj trgovini u okviru proširenog i dopunjenog CEFTA, zamjenjujući desetine bilateralnih sporazuma o slobodnoj trgovini koji su bili prethodno zaključeni među zemljama ove regije.

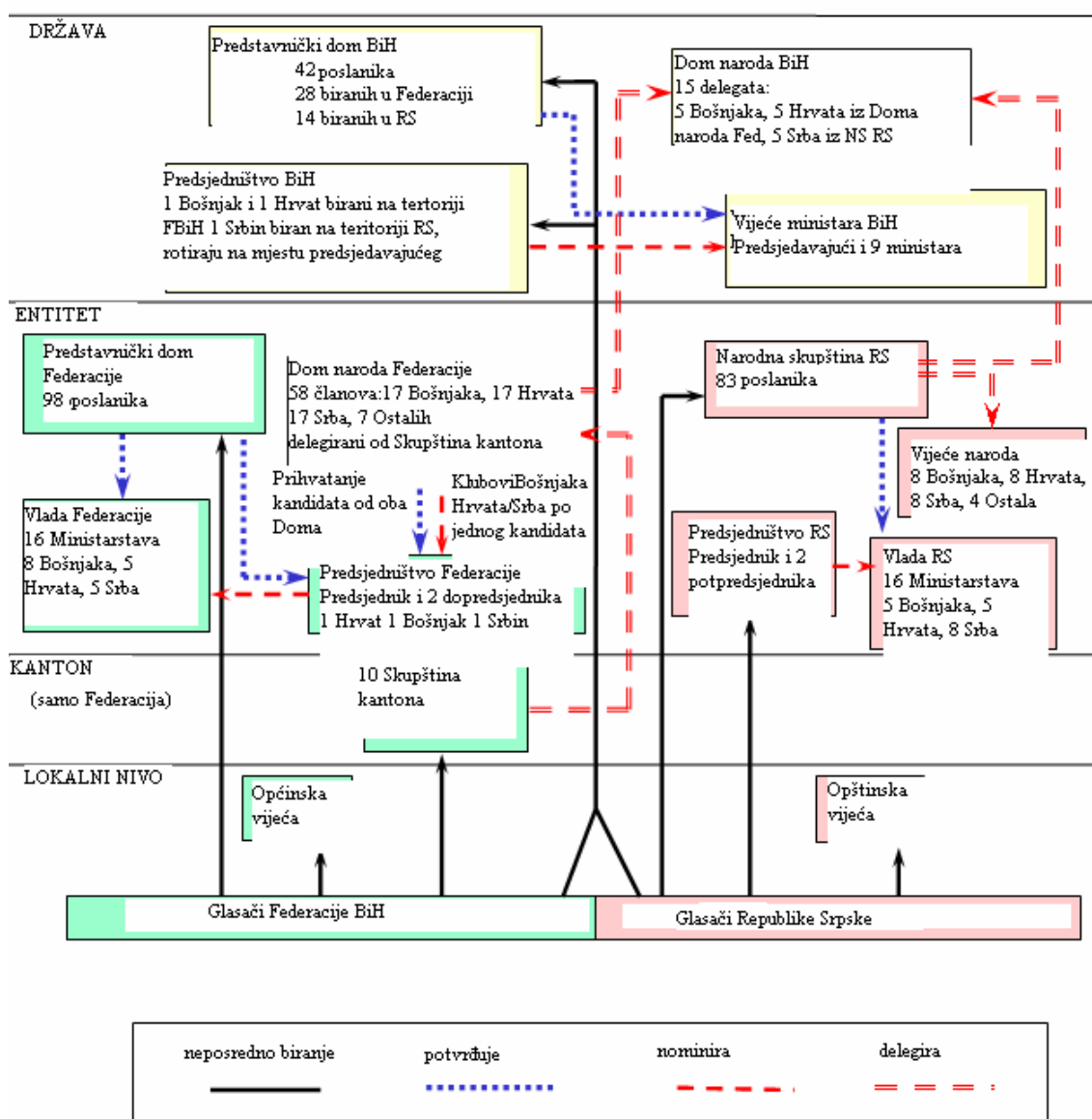
Poboljšali su se bilateralni odnosi sa svim regionalnim susjedima. Nastavljeno je približavanje sa Srbijom i Hrvatskom, uključujući razmjenu posjeta na najvišem nivou, uprkos preostalih neriješenih pitanja, koja se u velikoj mjeri odnose na demarkaciju granica, kao i na izvjesna pitanja trgovine. Bilo je određenog napretka u provedbi Sarajevske deklaracije između BiH, Hrvatske, Srbije i Crne Gore o povratku izbjeglica.

Saradnja sa Međunarodnim sudom za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju (ICTY)

Saradnja BiH sa Međunarodnim sudom za ratne zločine je nastavljena i poboljšana. Upravni odbor Vijeća za implementaciju mira je u svojoj najnovijoj deklaraciji pozvao vlasti BiH, naročito u RS-u, da se drže svojih obaveza po međunarodnom pravu time što će u potpunosti sarađivati sa Međunarodnim krivičnim sudom za ratne zločine, igrajući aktivnu ulogu u hapšenju svih preostalih optuženika, uključujući Radovana Karadžića i Ratka Mladića.

ANEKS 2 – DIJAGRAM ZAKONODAVNIH I IZVRŠNIH ORGANA U BiH

EBRD je razvila i redovno ažurira seriju procjena pravne tranzicije u svojim zemljama operacija, sa naglaskom na izabrane oblasti koje su relevantne za investicione aktivnosti: tržišta kapitala, zakon o preduzećima i korporativno upravljanje, koncesije, nesolventnost, osigurane transakcije i telekomunikacije. Postojeći instrumenti procjenjuju i kvalitet zakona “na papiru” (što se također naziva “ekstenzivnost”) i stvarnu implementaciju takvih zakona (što se također naziva “efektivnost”). Svi dostupni rezultati ovih procjena mogu se naći na www.ebrd.com/law. Ovaj aneks predstavlja rezime rezultata za BiH, skupa sa kritičnim komentarima pravnih eksperata Banke koji su provodili procjene.

Tržišta kapitala

Pravni okvir tržišta vrijednosnim papirima u BiH je uglavnom reguliran na entitetskom nivou. Svaki od entiteta ima svoj vlastiti pravni sistem, odvojenu komisiju za vrijednosne papire i berzu.

U FBiH osnovni pravni okvir za uspostavljanje, funkcioniranje i razvoj tržišta kapitala sastoji se od Zakona o vrijednosnim papirima, Zakona o registru vrijednosnih papira, Zakona o komisiji za vrijednosne papire, Zakona o društvima za upravljanje fondovima i o investicionim fondovima i Zakona o privrednim društvima. Komisija za vrijednosne papire Federacije uspostavljena u oktobru 1998.g. i nadležna je za reguliranje i nadzor nad tržištem i zaštitu investitora. Tokom 2006.g., Sarajevska berza je imala 489 popisanih preduzeća i kapitalizaciju tržišta od 7,7 milijardi US\$.³

U RS-u pravni okvir tržišta kapitala sastoji se od Zakona o hartijama od vrijednosti, Zakona o privatizacijskim investicionim fondovima i društvima za upravljanje privatizacionim fondovima, Zakona o centralnom registru hartija od vrijednosti (1998.g.) i Zakona o preduzećima. Komisija za hartije od vrijednosti RS-a uspostavljena je 2000.g. na osnovu Zakona o hartijama od vrijednosti kao nezavisni regulator tržišta vrijednosnim papirima u RS. Tokom 2006.g. Banjalučka berza je imala 807 popisanih preduzeća, sa tržišnom kapitalizacijom od oko 5,3 milijarde US\$.⁴

EBRD je 2005.godine napravila procjenu zakona o tržištima vrijednosnih papira u skladu sa principima IOSCO. Zemlja je dobila ocjenu «srednje usklađenosti».

U nekoliko sektora koji su bili razmatrani nađeni su nedostaci. Oblasti u kojima treba postići poboljšanje su dalje jačanje otkrivanja finansijskih podataka, provođenje regulative i nadzor nad tržištem i usklađivanje propisa u dva entiteta kako bi se izjednačili uslovi za investiranje. Konačno, implementacija efikasnog sistema kliringa i plaćanja vrijednosnih papira koristeći sistem uručenja nakon naplate mora se takođe uzeti kao prioritet.

³ Podaci sa websajta “Federacije euroazijskih berzi”:

<http://www.feas.org/Member.cfm?MemberID=32>

⁴ Podaci sa websajta “Federacije euroazijskih berzi”:

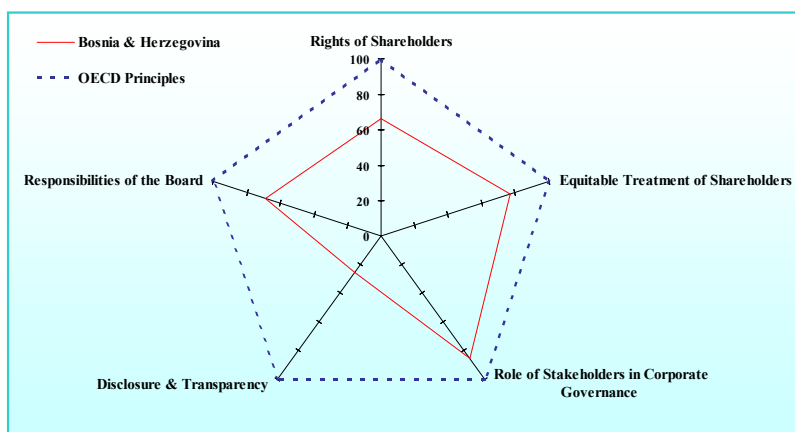
<http://www.feas.org/Member.cfm?MemberID=31>

Zakon o preduzećima i korporativno upravljanje

Korporativno upravljanje je u BiH regulirano na entitetskom nivou. U praksi postoje dva odvojena režima za korporativno upravljanje i svaki entitet ima svoj poseban okvir primarnog (npr. Zakon o preduzećima i Zakon o vrijednosnim papirima) i sekundarnog zakonodavstva i svaki ima svoju vlastitu komisiju za vrijednosne papire koja je odgovorna za reguliranje tržišta kapitala i zaštitu investitora.

U 2004.g. EBRD-ova procjena sektora korporativnog upravljanja je utvrdila da je zakonodavstvo u BiH imalo “nizak nivo usaglašenosti” sa međunarodnim standardima koji su dati u principima korporativnog upravljanja OECD-a. Moraju se napraviti amandmani da bi se osiguralo učinkovito upravljanje od strane odbora direktora i da bi se garantovala prava dioničara, naročito manjinskih dioničara.

Kvalitet zakona o korporativnom upravljanju – Bosna i Hercegovina (2004.g.)

Napomena: Krajnja tačka svake osovine predstavlja idealan rezultat tj.onaj koji odgovara OECD-ovim principima korporativnog upravljanja. Što je mreža “punija”, tim više se zakoni o korporativnom upravljanju date zemlje približavaju ovim principima.

Izvor: EBRD-ova procjena sektora korporativnog upravljanja, 2004.g.

Kako bi poboljšala postojeći okvir, komisija za vrijednosne papire u svakom entitetu je nedavno izdala kodeks o korporativnom upravljanju (“Standardi korporativnog upravljanja u RS-u”, izdati u decembru 2005.g. i “Kodeks korporativnog upravljanja u FBiH”, izdat u aprilu 2006.g.). Oba kodeksa su bila usvojena od strane odgovarajućih berzi, ali teško je procijeniti poboljšanja budući da su oba kodeksa dobrovoljne prirode i ima malo dokaza o njihovoj implementaciji od strane kompanija na listi.

Kako bi shvatili na koji način zakonodavstvo o korporativnom upravljanju radi u praksi, EBRD je 2005.godine napravila dvije studije slučaja koje se tiču transakcija sa povezanim stranama u jednoj kompaniji sa berzanske liste i jednoj kompaniji koja nije na berzanskoj listi. Studije slučaja su analizirale položaj manjinskog dioničara koji traži pristup korporativnim informacijama kako bi saznao da li je zaista obavljena transakcija sa povezanom stranom od strane preduzeća i na koji način je moguće dobiti naknadu u slučaju da pretrpi štetu. Efikasnost ovog zakonodavstva je zatim izmjerena prema četiri glavne varijable: institucionalno okruženje, provodivost, kompleksnost i brzina. Ovo istraživanje je otkrilo niz problema. Postoje različiti načini dostupni manjinskim dioničarima da traže objavljivanje informacija i naknadu, ali nijedan od njih ne može osigurati minimalni stepen učinkovitosti. Postupci mogu biti krajnje kompleksni i dugački, dok provođenje može predstavljati prepreku ukoliko druga strana odbije da saraduje.

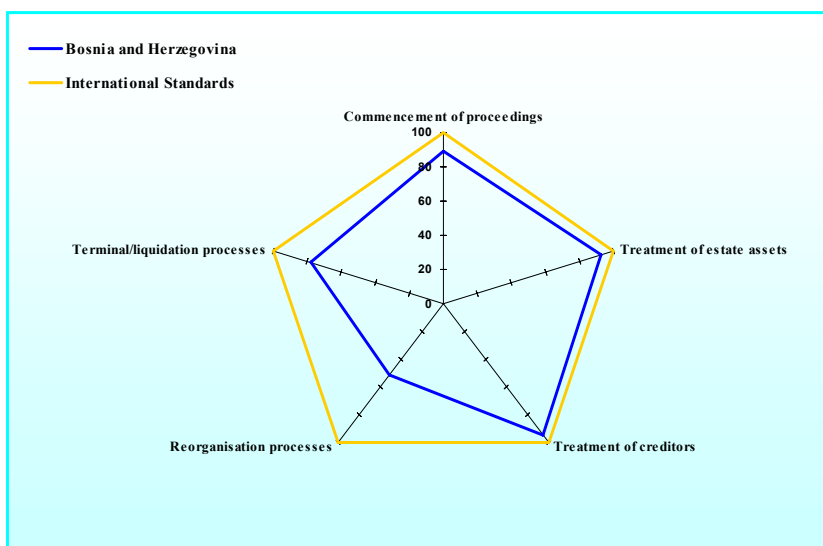
Kod analize institucionalnog okruženja, ovo istraživanje je otkrilo da se knjige kompanije općenito mogu smatrati pouzdanim ali se može desiti da statutarni revizori nisu u potpunosti nezavisni od uprave preduzeća. Statutarna pozadina transakcija sa povezanom stranom je nedovoljna, dok se nadležnost i iskustvo sudova, tužilaca i regulatora tržišta moraju poboljšati. Tržišta i regulatori tržišta se smatraju nepristranim, ali korupcija se još uvijek prijavljuje kao problem. Konačno, teško je naći zbirke sudskih slučajeva tako da se teško može koristiti presedan. Kao rezultat toga, postoji prostor za poboljšanja u svim oblastima.

Nesolventnost

Bankrotstvo i nesolventnost u FBiH i RS-u su regulirani identičnim entitetskim zakonima o bankrotstvu. Zakon o bankrotstvu (“Zakon o nesolventnosti”) bio je usvojen u FBiH u junu 2003.g. (i dopunjen 2004.g.) a u RS-u u oktobru 2004.g. Ovaj zakon usvojen od oba entiteta je jedan od vodećih zakona o nesolventnosti u zemljama djelovanja EBRD-a. Prema sektorskoj procjeni nesolventnosti koju je EBRD uradila 2006.g., a koja je mjerila usklađenost zakonodavstva o nesolventnosti sa međunarodnim standardima, Zakon o nesolventnosti je dobio ukupnu ocjenu “visoke usklađenosti”.

Zakon o nesolventnosti je jedan od malobrojnih takvih zakona u zemljama poslovanja EBRD-a koji djelotvorno razrješava pitanje izbjegavanja predstečajnih transakcija. Ovaj zakon dovoljno detaljno propisuje koje vrste transakcija mogu biti predmetom žalbe, kao i okolnosti koje moraju biti ustanovljene da se uspostavi takvo osporavanje. Mada je proces reorganizacije bili najslabije područje učinka ovog zakonodavstva (vidi gornji grafikon), zakon ipak predviđa relativno dobro osmišljen proces reorganizacije.

Kvalitet zakonodavstva o nesolventnosti - Bosna i Hercegovina (2006.g.)

Primjedba: Krajnja tačka svake osovine predstavlja idealan rezultat tj.odgovara međunarodnim standardima kao što su principi i smjernice Svjetske banke za sisteme efektivne nesolventnosti i prava povjerilaca, Radna grupa UNCITRAL o “Zakonodavnim smjernicama za zakon o nesolventnosti” te drugim. Što je punija mreža tim bliže se zakoni o nesolventnosti date zemlje približavaju ovim standardima.

Izvor: procjena sektora nesolventnosti, EBRD, 2006.g.

Relativno loša ocjena zakona u oblasti procesa restrukturiranja prvenstveno se odnosi na izostanak nezavisne analize planova reorganizacije, nedostatak odredbi kojima se reorganizacija automatski pretvara u bankrotstvo (ukoliko plan reorganizacije bude odbačen), odsustvo odredbi za finansiranje reorganizacije i izostanak odredbi o obustavi.

Osim toga, ovaj zakon ne pruža jasan zahtjev da se imovina dužnika preda stečajnom upravitelju. Ono što jednako brine je odsustvo odredbi koje govore o postupanju u predmetu nesolventnosti, ukoliko se utvrdi da nema dovoljno sredstava u stečajnoj masi za finansiranje stečajnog postupka

Ocjena stanja u kojem se nalazi zakonodavstvo o nesolventnosti obezbjeđuje samo dio slike. Također je potrebno vidjeti na koji način režim nesolventnosti funkcioniра u praksi („efektivnost“ režima). Prema istraživanju EBRD-a o zakonskim indikatorima nesolventnosti iz 2004.g, pojavili su se značajni problemi sa funkcioniranjem ovog sistema. Počinjanje postupka nesolventnosti bilo je relativno lako kao i donošenje odluka suda; stepen formalnosti koja je bila neophodna da se pristupi procesu nesolventnosti nije predstavljao veliki problem. Međutim, proces se smatra pretjerano skupim i na sudove se općenito ne može osloniti da će postupati u slučaju nesolventnosti na predvidiv i kompetentan način.

Značajan problem sa učinkovitošću sistema u BiH mogao bi se direktno povezati sa nadzorom nad i reguliranjem organa nesolventnosti u zemlji. U nedavnom regionalnom izvještaju o organima nesolventnosti u jugoistočnoj Evropi, BiH je ocijenjena kao zemlja sa niskim stepenom usklađenosti kako sa najboljom međunarodnom praksom tako i sa EBRD-ovim principima o organima nesolventnosti. Ovaj sistem posebno pati od loše definiranih kvalifikacija za organe i službenike, nedovoljnih odredbi o obrazovanju i obuci i od potpunog nedostatka disciplinskih mjera. Bez pravilno obučenog kadra za organe nesolventnosti, smanjena je učinkovitost sistema nesolventnosti.

Koncesije

Višestruka politička struktura Bosne i Hercegovine ima značajan i neizbježan učinak na njen pravni sistem. Koncesije su regulirane prilično složenom interakcijom zakona na različitim nivoima organizacije, koji uključuju sljedeće glavne zakone: državni Zakon o koncesijama, Zakon o koncesijama FBiH i Zakon o koncesijama RS-a, Zakon o koncesijama Brčko Distrikta i pojedinačni zakoni o koncesijama kantona. Tako složen pravni okvir nije od koristi ni investitorima ni vlastima koje odobravaju koncesije. Nedostatak jasne politike, dostupne javnosti, kojom bi se promovirala ili ograničavala javno – privatna partnerstva, stvara dodatna ograničenja. Općenito, ovo može u praksi ometati djelotvornu primjenu zakona.

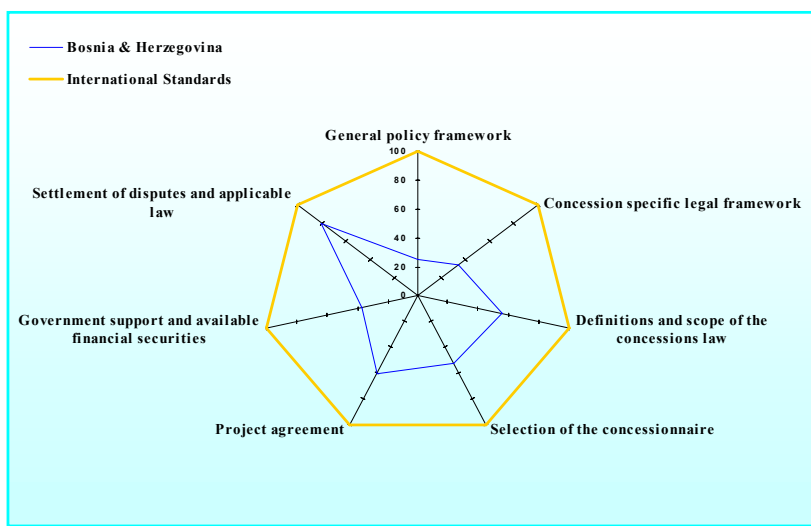
Koncesije se mogu davati na različitim nivoima (državnom, entitetskom ili općinskom, nivou distrikta ili kantona) ovisno o prirodi i detaljima datog sporazuma o koncesijama. Shodno tome, nakon prijedloga relevantne komisije za koncesije, odluke o dodjeli koncesija donosi vlada BiH, vlada FBiH, vlada RS-a, vlada Distrikta Brčko ili vlada kantona i te odluke su podložne odobravanju od strane odgovarajućeg parlamenata.

Ovaj odjeljak se ograničava na kratak pregled Državnog zakona o koncesijama, prema kojem se domaćim i stranim pravnim osobama mogu davati koncesije na infrastrukturu i usluge kao i eksploataciju prirodnih resursa. Ovo uključuje sposobnost finansiranja, izgradnje, obnove, održavanja i/ili rada takvih infrastrukturnih objekata i usluga u sektorima koji spadaju u ustavnu nadležnost BiH. Ovaj zakon međutim ne navodi precizno te sektore.

Državni zakon o koncesijama se takođe primjenjuje kada predmet koncesije nije u potpunosti lociran unutar samo jednog od dva entiteta (FBiH i RS). Zakonom se dalje regulira tenderski proces i zahtjevi za ugovore o koncesijama. On nema tzv. „klauzulu o stabilnosti“ kojom se omogućava primjena povoljnijih pravila u slučaju manje povoljnih pravnih amandmana koji nastanu nakon potpisivanja ugovora o koncesiji. Za razrješenje sporova, zakon propisuje mogućnost izbora između arbitraže i sudskog sistema, mada je u tekstu zakona nejasno da li je moguća inostrana arbitraža.

Uprkos naporima da se poboljša legislativa o koncesijama u BiH, njen pravni okvir je i dalje pretjerano složen. Procjena Zakona o koncesiji koju je 2005 godine uradila EBRD (kojom se procijenila ekstenzivnost zakona na papiru u odnosu na funkcioniranje zakona u praksi) ocijenila je zakone u zemlji kao „srednje usklađene“ sa međunarodno prihvaćenim standardima. Kao što se može vidjeti iz donjeg grafikona, oblasti u kojima najviše treba poboljšanja su oblasti okvirne politike i raspoloživosti finansijskih instrumenata i državne potpore. U krajnjoj liniji, u slučaju da se ovaj sistem pokaže nefunkcionalnim ili neoptimalnim u praksi, biće potrebno razmisliti o sveobuhvatnijem i jednostavnijem režimu koncesija u BiH.

Ekstenzivnost zakona o koncesiji – Bosna i Hercegovina (2005.g.)

Napomena: kranja tačka svake osovine predstavlja idealan rezultat u skladu sa međunarodnim standardima kao što je UNCITRAL-ov zakonodavni vodič za privatno finansirane infrastrukturne projekte. Što je „mreža“ punija tim su bliže ovim standardima koncesioni zakoni date zemlje.

Izvor: Procjena sektora koncesija, EBRD, 2005.g.

Osigurane transakcije

Bosna i Hercegovina ima moderan pravni okvir za osigurane transakcije (zalog na pokretnu imovinu). Okvirni zakon o zalozima usvaja tzv. “funkcionalni” pristup osiguranju, obezbjeđujući isti režim za vlasničke zaloge (kada dužnik mora prenijeti kolateral na davaoca kredita ili treću stranu), nevlasničke zaloge, prava retencije, zakupe i druga prava iz osiguranja. Zalog može obuhvatati materijalnu imovinu, prava kao što su dionice u preduzećima sa ograničenom odgovornošću, bankovne račune, potraživanja, itd. Ovaj zakon ostavlja veliku slobodu stranama da definiiraju predmet osiguranja (pojedinačno, općenito, uključujući i sirovine, proizvode, repromaterijale), kao i osiguranog duga (revolving kredit, kreditna linija, itd.).

Zalog je napravljen ukoliko: su strane zaključile ugovor o zalogu; davalac zaloga je vlasnik ili će steći vlasništvo nad založenim imanjem; zalogoprimac (ili treća strana u skladu sa ugovorom o zalogu) je dala zajam zalogodavcu (ili trećoj strani u skladu sa

ugovorom o zalogu) i zalog je registriran u Registru zaloga. Registar zaloga je centralni registar koji vodi Ministarstvo pravde i dostupan je elektronski (nakon pretplate) na www.reg-zaloga-bih.gov.ba.

Zalog se mora opisati sa dovoljno specifičnosti u ugovoru o zalogu da bi se omogućilo naknadno određivanje prirode i obima zaloga. Opis zaloga u Registru zaloga ne mora biti detaljan, ali u slučaju zalaganja specifične imovine, u Registar se mora unijeti serijski broj založene imovine.

U slučaju neizvršenja obaveza, založena imovina mora se prodati privatnom prodajom (ukoliko je tako navedeno u ugovoru o zalogu) ili na javnoj aukciji. Osigurani davalac kredita će imati pravo da namiri svoje potraživanje iz prihoda od prodaje. Ugovor o zalogu ne može obezbijediti da davalac kredita stekne vlasništvo nad založenom imovinom nakon neizvršenja obaveza.

Provođenje je možda najslabija karika novog režima, zbog toga što pravosudni sistem ima poteškoća u rješavanju zahtjeva, naročito u smislu brzine. Na taj način su dužnici često u mogućnosti da opstruiraju proces provođenja.

Telekomunikacije

Sektor komunikacija u BiH trenutno regulira Regulatorna agencija za komunikacije (“RAK”) a pravno je uređen državnim zakonom o komunikacijama iz 2002.g. (“Zakon iz 2002.g.”) skupa sa dodatnom legislativom sektora. Sadašnje vođenje ovog sektora zasniva se na politici sektora telekomunikacija iz 2002.g. Zakon iz 2002.g. obezbjeđuje državno zasnovan model reguliranja, dajući ovlasti za reguliranje ovog sektora domaćim vlastima na državnom nivou. RAK predstavlja objedinjeno regulatorno tijelo, koje je odgovorno i za komunikacije i za reguliranje emitovanja (uključujući medijske sadržaje). Specifične odgovornosti RAK-a uključuju provedbu državne politike komunikacija, davanje dozvola u sektoru, rješenje sporova među operaterima i reguliranje tarifa.

Fiksno tržište je formalno liberalizirano početkom 2006.g., mada u sadašnjem trenutku ostaje pod dominacijom tri postojeća fiksna operatera. Ovi operateri, uprkos toga što imaju licence za cijelu državu i sporazume o međusobnom spajanju, i dalje u velikoj mjeri djeluju duž geotničkih linija – Telekom Srpske opslužuje RS, dok BH Telecom i HT Mostar opslužuju bošnjačka, odnosno hrvatska područja Federacije BiH. Iako su konkurentnim operaterima izdate fiksne dozvole, mnogi od ovih držalaca dozvola tek treba da počnu sa radom.

Napravljen je napredak u privatizaciji preostalog vlasništva RS-a u ovom sektoru sa nedavnom prodajom 65% Telekoma Srpske Telekomu Srbije. Druga dva postojeća operatera, BH Telecom i HT Mostar, su i dalje u većinskom vlasništvu države. S vremena na vrijeme su se pojavljivali planovi za privatizaciju većinskog udjela u BH Telekomu, ali odlučnu akciju u tom pogledu tek treba preduzeti.

Što se tiče pozitivnog razvoja situacije, došlo je do formalne liberalizacije uvedene početkom 2006.g. i date su dozvole određenom broju alternativnih operatera fiksne mreže, od kojih su neki počeli da nude usluge. Dok se unutar sektora prikuplja konkurentski zamah, ključ za održavanje ili čak povećanje tog zamaha je potpuna i trajna implementacija regulatornog okvira za ovaj sektor u skladu sa EU. Dok je RAK

napravio pomake u implementaciji sa novim radom na međupovezanosti, treba staviti naglasak na omogućavanje pune konkurentnosti u predizboru nositelja, prenosivosti broja (i fiksnog i mobilnog) i funkcionalno razdvajanje lokalnog prstena. Slično tome, načinjeni su određeni koraci u pravcu rebalansiranja tarifa, ali završetak tog procesa vrlo sporo napreduje.

Osim toga, iako su vlasti napredovale u implementaciji EU standarda za ovaj sektor prema zakonu iz 2002.g., standardi koji su bili navedeni u tom zakonu su od tada revidirani i trenutno ih Evropska komisija aktivno revidira. Usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa pravnim i regulatornim standardima EU važno je kako iz ugla razvoja sektora, tako i općenito u kontekstu produbljivanja veza sa EU. Shodno tome, vlasti bi trebale razmisliti o revidiranju tekuće politike sektora i pravnog/regulatornog okvira sa ciljem da postignu maksimalno usklađivanje.

U Strategiji Evropske komisije za BiH za period 2002.-2006.g. navedeno je da “se zemlja suočava sa krupnim izazovima u oblasti zaštite okoliša, koja je od kraja rata bila nisko rangirana na listi prioriteta vlasti”. Dalje se navodi da “entitetskim i kantonalnim ministarstvima odgovornim za zaštitu okoliša nedostaje institucionalna sposobnost i sve dok se ona ne razvije, napredak u oblasti zaštite okoliša neće biti moguć”. U Strategiji se dalje navodi da iako odgovornost za pitanja zaštite okoliša leži na entitetima i kantonima, potreban je mehanizam na nivou cijele BiH kako bi se osigurala koordinacija i dosljednost različitih aktera i kako bi BiH mogla biti predstavljena na međunarodnom planu. Vodeni resursi i upravljanje otpadom su kritična pitanja, koja se ne smiju dalje zanemarivati. U osnovi svih ovih problema i izazova su značajna budžetska ograničenja koja ometaju poboljšanja.

U Izvještaju o napretku 2006.g., EU je ukazala da je ključni preduslov za stvarni napredak u sektoru zaštite okoliša značajno poboljšanje administrativne sposobnosti BiH i jačanje institucija angažiranih na zaštiti okoliša, naročito na državnom nivou, kao i koordinacija. Uspostavljanje dobro opremljene i operativne vladine agencije za zaštitu okoliša predstavljalo bi značajan korak naprijed u ovom pravcu. Uspostavljanje državnog i usklađenog pravnog okvira za zaštitu okoliša je takođe važno.

U godinama koje dolaze, EU će podržati BiH u napredovanju u ovom sektoru, obezbjeđujući potporu donošenju i primjeni državne strategije zaštite okoliša, fokusirajući se na prenos *acquis communautaire-a* i podršku sa ciljem da se poboljša zaštita okoliša u BiH putem investiranja u infrastrukturu okoliša, uvođenja standarda upravljanja okolišom, integracije mjera za zaštitu okoliš u regionalni i ruralni razvoj, uspostavljanja integriranog i sveobuhvatnog sistema informiranja o zaštiti okoliša, nužne izgradnje institucija, kao i putem podizanja svijesti o pitanjima okoliša.

Državni akcioni plan za okoliš (NEAP), koji je pripremljen uz podršku Svjetske banke u periodu 2000.-2003.g. pruža osnovni okvir za budućnost i po prvi put sveobuhvatno razvija strukturu za zaštitu okoliša i smjernice za ukupan razvoj unutar BiH i usvojen je od strane oba entiteta. Širi cilj NEAP-a je da se odredi kratkoročna i dugoročna strategija zaštite okoliša u skladu sa ekonomskom, društvenom i političkom situacijom u BiH. Uži cilj NEAP-a je da olakša pripremu objedinjene politike zaštite okoliša u kontekstu makroekonomskih reformi, strategije borbe protiv siromaštva i procesa tranzicije.

Sposobnost za upravljanje okolišom dalje je olakšana usvajanjem nekoliko novih zakona o zaštiti okoliša (Zakon o zaštiti okoliša iz 2003.g.; Zakon o očuvanju prirode iz 2003.g.; Zakon o zaštiti zraka iz 2003.g.; Zakon o zaštiti vodenih resursa iz 2003.g.; Zakon o upravljanju otpadom iz 2003.g.; Regulativa o procjeni uticaja na okoliš iz 2004.g.). Ovi zakoni su bili pripremljeni uz finansijsku i tehničku podršku EU i zasnivali su se na već uspostavljenim principima evropske legislative o zaštiti okoliša. 2006.g., zasnivajući se na pravnom okviru EU za vodu, usvojeni su novi zakoni za zaštitu vode na nivou entiteta.

28.februara 2006.g., Vlada FBiH napravila je veliku promjenu u organizaciji i funkcioniranju Ministarstva za prostorno planiranje i okoliš. Ovo ministarstvo je reorganizirano u Ministarstvo prostornog planiranja i Ministarstvo za okoliš i turizam. Osim toga, funkcija upravljanja vodenim resursima je uključena i nadalje ostala locirana

u Ministarstvu poljoprivrede, upravljanja vodama i šumarstvo. Funkcija zaštite okoliša u RS-u je i dalje ostala podijeljena između Ministarstva za prostorno planiranje, građevinarstvo i ekologiju i Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i upravljanja vodama. Shodno tome, očigledno je da su funkcije zaštite okoliša i dalje podijeljene na različita ministarstva u oba entiteta, što je dovelo do daljih poteškoća u provođenju zakonodavstva i provođenju projekata na različitim nivoima vlada. Međutim, zasnivajući se na NEAP-u, razvijeni su planovi prioriternih akcija i neke od ovih akcija sada trebaju biti implementirane. Naprimjer, regionalna odlagališta otpada su napravljena za općine Tuzla, Zenica, Bihać, Banja Luka i Bijeljina. Nadalje, pokrenuta je studija izvodljivosti za izgradnju općinskog pogona za obradu otpadnih voda za grad Bihać.

UNDP je dao svoju podršku rješavanju pitanja okoliša finansirajući projekte energetske efikasnosti u BiH. Svjetska banka trenutno finansira projekte u područjima gradskog upravljanja, razvoja šuma i upravljanja čvrstim otpadom. Nadalje, Svjetska banka je takođe u procesu pripreme projekata koji se odnose na očuvanje biološke raznovrsnosti i poboljšanje kvaliteta vode.

Sve operacije EBRD-a u BiH odvijale su se u skladu sa EBRD Politikom i procedurama za zaštitu okoliša, te uključuju, tamo gdje je to potrebno, akcijske planove za zaštitu okoliša u pravnu dokumentaciju kako bi se riješila pitanja koja su se pojavila u toku procesa detaljne analize i procjene (due diligence). Naprimjer, Regionalni projekt razvoja puteva u BiH, koji ima dvije komponente – Sarajevsku obilaznicu u FBiH i put Banja Luka – Gradiška u RS-u – uključivao je finansiranje i pomoć od strane EBRD-a Ministarstvu za prostorno planiranje i okoliš FBiH (kako je to bilo do 2006.g.) i klijentu, Direkciji za puteve FBiH, kao i Ministarstvu RS-a za urbanizam, građevinarstvo i ekologiju i Direkciji za puteve RS-a da po prvi put implementiraju regulative za procjenu uticaja na okoliš iz 2004.g., kao i mjere za usaglašavanje sa EBRD-ovim politikama u vezi sa zaštitom okoliša i informiranjem javnosti. Što se tiče finansiranja poboljšanja i modernizacije željeznica, kao i rekonstrukcije elektrodistribucije u oba entiteta, bili su pripremljeni akcioni planovi zaštite okoliša kako bi se poboljšala zdravstvena zaštita i sigurnost radnika i upravljanje okolišom za četiri termoelektrane u FBiH i RS-u.

Što se tiče sektora finansijskih institucija i malih i srednjih preduzeća, predstavnici Odjela za zaštitu okoliša EBRD-a organizirali su i proveli 2006.g. obuku o upravljanju rizicima za okoliš za finansijske institucije koje se bave mikrokreditima kako bi osigurali da pitanja okoliša, zdravlja i sigurnosti budu razmatrana tokom procjene finansiranja lokalnih mikropreduzeća od strane finansijskih institucija, koje su partneri Banke u oba entiteta.

ANEKS 5 - ODOBRENE OPERACIJE BANKE

Naziv operacije	Ukupna vrijednost projekta (u mil.€)	Fin. sredstva EBRD	Datum potpisivanja	Bruto isplata
Završeno				
Ulaganje u dionički kapital Zagrebačke Banke	1,0	1,0	1997	1,0
US/EBRD MSP – ProCredit Bank Bosna	7,0	0,5	1997	0,5
Raiffeisen Bank (bivša Market Banka) (prenosivi kapital)	2,4	2,4	1997	2,4
Sarajevska Pivara	10,7	3,1	1997	3,1
Pivara Tuzla	9,4	6,1	2000	6,1
BiH MSP FW UniCredit Zagrebačka Banka (bivša Zagrebačka)	4,3	2,8	1999	2,8
US/EBRD MSP – ProCredit Bank Bosna	5,8	0,3	1999	0,3
BiH MSP Okv. – UPI Banka kreditna linija	4,0	1,7	1999	1,7
BiH MSP Okv. – Raiffeisen Bank kreditna linija	2,5	1,7	1999	1,7
US/EBRD MSP – ProCredit Bank Bosna	19,1	2,7	2000	2,7
US/EBRD MSP – ProCredit Bank Bosna	3,6	0,4	2001	0,4
BiH MSP FW UniCredit Zagrebačka Banka (bivša Universal)	2,5	2,5	2002	2,5
Grand (BiH komponenta)	9,5	2,8	2003	2,8
Raiffeisen Bank d.d. BiH – sindiciranje	45,0	15,0	2003	15,0
Grupa finansijskih usluga TBiH	2,2	1,3	2000	1,3
Ukupno završeno	129,0	44,3		44,3
U fazi otplate				
Projekt urgentne obnove telekoma	68,4	17,5	1998	17,5
Projekt urgentne obnove transporta	89,3	24,3	1996	24,1
Projekt urgentne obnove elektroenergetskog sistema	103,9	14,1	1997	14,1
Horizonte fond za preduzeća	17,2	4,7	1998	3,6
Projekt obnove željeznica	65,0	21,0	2001	19,0
Projekt obnove elektroenergetskog sistema	68,2	68,2	2000	31,2
Raiffeisen Bank – Kreditna linija 2	5,0	5,0	2001	2,5
UPI Banka – kreditna linija 2	2,5	2,5	2002	2,5
UPI Banka dokapitalizacija	7,0	7,0	2002	2,3
Pred-privatizacijski konvertibilni zajam Telekomu Srpske	94,1	29,1	2002	29,1
Volksbank Okv. – Volksbank BiH kreditna linija	2,5	2,5	2003	2,5
SAD/EBRD MSP – ProCredit Bank Bosna	6,0	5,9	2004	5,9
UniCredit Zagrebačka banka dd – 2. kreditna linija	7,5	7,5	2004	7,5
UPI Banka Treća kreditna linija	5,0	5,0	2004	5,0
Mittal Steel Zenica	21,6	21,6	2005	21,6
Marbo (BiH komponenta)	9,8	3,9	2003	3,9
RZB International	10,0	5,0	2004	1,0
Evropski fond za jugoistočnu Evropu	2,0	2,0	2005	1,3
Argus partneri II	0,3	0,3	2005	0,0
Ukupno u fazi otplate	584,9	247,1		194,6
U fazi isplate				
BiH MSP Okv. – Raiffeisen Bank HPB d.d.	2,5	2,5	2001	2,5
BiH: Regionalni program razvoja puteva	236,0	70,0	2004	1,4
Volksbank Okv. – Volksbank subordinirani dug	7,5	7,5	2003	7,5
DIF - Primus	0,8	0,8	2004	0,8
Tvornica opeke Sarajevo (TOS)	14,0	6,2	2005	6,2
Projekt obnove elektrodistribucije	55,0	55,0	2006	0,6
VF Komerc dug	32,5	10,0	2006	4,0
VF Komerc dokapitalizacija	6,0	6,0	2006	6,0

Zapadni Balkan MSP Okv. – Raiffeisen Leasing BiH	5,0	5,0	2006	3,2
Zapadni Balkan MMSP Okv. MIKROFIN	8,0	8,0	2006	8,0
Zapadni Balkan MMSP Okv. – EKI	6,0	6,0	2006	4,0
Zapadni Balkan MMSP Okv. - Sunrise	2,0	2,0	2007	2,0
Zapadni Balkan MMSP Okv. - Partner	4,0	4,0	2007	4,0
Balkanski pristupni fond, C.V.	5,2	1,1	2006	0,3
Fond za dokapitalizaciju za jugoistočnu Evropu	4,1	4,1	2005	1,0
Europolis 3	9,0	3,2	2006	0,0
Ukupno u fazi isplate	397,6	191,4		51,5
Potpisano				
Regionalni PTO - UPI Banka d.d.	0,2	0,2	2000	0,0
Regionalni PTO - Raiffeisen Bank d.d. BiH (bivša Market banka)	2,6	2,6	1999	0,0
Sistem upravljanja zračnim saobraćajem BiH	17,7	12,0	2006	0,0
BiH regionalni projekt razvoja željeznica	179,8	70,0	2005	0,0
Natron Hayat	75,6	11,0	2006	0,0
Raiffeisen Bank BH- zajam za MSP i građanstvo	10,0	10,0	2006	0,0
Bijeljina – sistem prikupljanja otpadnih voda	7,0	7,0	2007	0,0
Projekt obnove puteva	75,0	75,0	2007	0,0
GS hoteli i odmarališta - dug	10,3	2,8	2007	0,0
GS hoteli i odmarališta - dokapitalizacija	10,0	2,5	2007	0,0
Jugoistočna Evropa – zajednički elektroenergetski pothvat	90,0	9,0	2007	0,0
Ukupno potpisano	478,2	202,1		0,0
Sveukupno	1,589,7	684,9		290,4
Okviri odobreni od strane Odbora				
Okvir za MSP BiH	4,2	-0,9		0,0
	4,2	-0,9		0,0

Bosna i Hercegovina – 1996./2007.g. (31.03.2007.g.)
Pregled Fonda za tehničku saradnju EBRD-a i zvanično sufinansiranje

- Ukupne obaveze fonda za tehničku saradnju i potpisani projekti sufinansiranja;
- Budući scenario.
- Detaljna analiza projekata tehničke saradnje.
- Detaljna analiza sufinansiranih projekata (potpisanih).

Ukupna angažirana sredstva tehničke saradnje i potpisanih projekata sufinansiranja:

- Od 1996.g., Banka je aktivno saradivala sa multilateralnim i bilateralnim donatorima, kako u okviru projekata Tehničke saradnje, (gdje je vrijednost ukupno angažiranih sredstava za period 1996.-03.2007.g. dostigla 20,9 miliona eura) tako i u okviru inicijativa za sufinansiranje (464 miliona eura predstavlja ukupan iznos doprinosa za 17 operacija po Tabeli 1).
- Fond tehničke saradnje: Sedam donatora (EZ, Italija, Kanada, Japan, Nizozemska, SAD i Njemačka) obezbjeđuju više od 80% ukupno angažiranih sredstava, i Evropska komisija je najveći donator, sa više od 5,8 miliona eura. Sektori koji su se najviše koristili TS fondom EBRD-a su sljedeći: finansijski (7,2 miliona eura), transportni (5,9 miliona eura), telekomunikacijski (2,9 miliona eura), energetski (2,6 miliona eura) i proizvodni putem programa TAM/BAS (1 milion eura).
- Sufinansiranje: U 2006.g., EIB (162 miliona eura) i nekoliko vladinih institucija BiH (89,8 miliona eura) su bili najveći sufinansijeri, sa ukupnim doprinosom od 250 miliona eura, pokrivajući skoro 60% ukupnog iznosa. Drugi relevantni sufinansijeri su Svjetska banka, Evropska komisija, SAD, Fond OPEC-a, vlade Švicarske, Nizozemske, Velike Britanije, Italije, Švedske i Norveške. U 2006.g. EIB je doprinio 86 miliona eura implementaciji “Regionalnog projekta željeznica BiH”. Veliki dio sufinansiranja (226 miliona eura) bio je obezbijeđen u obliku zajmova međunarodnih finansijskih institucija. Iznos donacija u sufinansiranju bio je 111 miliona eura, a dokapitalizacija je, uglavnom zahvaljujući intervenciji Vlade BiH, dostigla 70 miliona eura. U četiri sektora bilo je korišteno sufinansiranje za implementaciju projekata: transportni (311 miliona eura), energetski (89 miliona eura), finansijski i poslovni (34 miliona eura) i sektor telekomunikacija (30 miliona eura).

Fondovi tehničke saradnje i donatori
Ukupno angažirano (2001.-03./2007.): €20.9 miliona

DONATOR	Angažirano u EUR-ima
EU	5.810
Italija	3.208
Kanada	2.079
Japan	1.880
Nizozemska	1.805
SAD	1.154
Njemačka	1.100
UK	0.812
Francuska	0.750
Švedska	0.550
Švicarska	0.515
Danska	0.350
Austrija	0.300
BRSF	0.167
Fond EBRD-a za Zapadni Balkan	0.104
Grčka	0.100
Irska	0.067
Španija	0.048
Norveška	0.046
TCS	0.026
Tajvan	0.021
UKUPNO	20.892

Sufinansiranje i donatori
Potpisani projekti – godine potpisivanja: 2001-2006
€464.28 miliona

DONATOR	Angažirano u EUR-ima (€ milion)
Evropska investiciona banka	162.000
BiH vlasti	89.800
Svjetska banka	48.160
Evropska komisija	42.698
SAD	25.362
Fond OPEC-a	16.533
Švicarska	14.699
Nizozemska - FMO	12.498
UK - DFID	9.384
Italija	8.658
Švedska	8.144
Norveška	8.089
Japan	4.246
Austrija	3.691
IFC	2.653
Njemačka – Kreditni biro za obnovu	2.145
Belgija	1.851

Francuska	1.629
Kanada – CIDA	1.300
Danska - IO	0.740
UKUPNO	464.28

Budući scenario: 2007-2010.g.

- Bosna i Hercegovina će ostati među prioritetnim zemljama za donatorsku zajednicu.
- EU smatra ovu zemlju kao “zemlju potencijalnog kandidata za EU“, i kao takva zemlja će imati koristi od novoosnovanog “instrumenta EU za predprijem (IPA)” tokom perioda 2007.-2013.g. Evropska komisija treba još uvijek da finalizira detalje IPA-e, ali je naznačila da će svi prethodni finansijski instrumenti (uključujući sufinansirajući instrument ISPA) biti objedinjeni u jedan i da će se planiranje i pravljenje budžeta vršiti na višegodišnjoj osnovi. Predviđeno je od strane Komisije da zemlja primalac ima punu upravu nad programima putem decentraliziranog sistema. Tokom perioda 2007.-2010.g. pomoć IPA Bosni i Hercegovini će se uglavnom fokusirati na “Pomoć tranziciji” i “Izgradnji institucija” sa komponentom “Prekogranične saradnje”. Tokom perioda programiranja, dodjela budžeta trebala bi biti oko 332 miliona eura kao što slijedi⁵ (u milionima eura):

	2007	2008	2009	2010	UKUPNO
<i>Izgradnja institucija, pomoć tranziciji</i>	58,1	69,9	83,9	100,7	312,6
<i>Prekogranična saradnja</i>	4,0	4,9	5,2	5,3	19,4
Ukupno	62,1	74,8	89,1	106,0	332

- Tek treba odrediti pune implikacije operativne pomoći aktivnostima koje spadaju u mandat EBRD-a. Nije jasno da li će biti moguće mobilizirati sufinansiranje grantom za zemlju u okviru aktivnosti EU – IPA.
- EBRD je nedavno formirao novi “Multidonatorski fond za zapadni Balkan” koji uključuje BiH. Fond je postao operativan u novembru 2006.g. sa inicijalnom dodjelom od 10 miliona eura⁶. Od početka svojih aktivnosti, ovaj Fond je mobilizirao 104.000 eura za implementaciju zadataka TMG i očekuje se da će ovaj fond postati ključni instrument za pripremu i provođenje projekata u zemlji.

⁵ Saopćenje Komisije o IPA MIP 2008-2010.g.

⁶ Do danas su članovi Multidonatorskog fonda za zapadni Balkan: Austrija, Kanada, Republika Češka, Finska, Mađarska, Irska, Luksemburg, Norveška, Poljska, Slovačka, Slovenija, Španija, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo.

Vjerovatna podrška zemlji od strane bilateralnih donatora će biti kao što slijedi:

Austrija

Austrija će ostati vrlo zainteresirana za sektore kao što su voda i upravljanje otpadom.

Kanada

Zemlja se smatra kandidatom za prijem kanadske podrške.

Irska

Irska će sada fokusirati svoje napore na Fond zapadnog Balkana. Vrlo ograničena sredstva će biti dostupna iz bilateralnog fonda.

Italija

Ova zemlja se smatra, kao i druge zemlje zapadnog Balkana, prioritetnom zemljom za Italiju. *Italijansko-EBRD-ov Fond za saradnju za razvoj privatnog sektora na zapadnom Balkanu* kao i *italijanski fond tehničke pomoći* i EBRD/CEI fond tehničke pomoći mogao bi se koristiti za implementaciju projekata tehničke saradnje u zemlji. Među novim inicijativama razvijenim 2005.g., italijanska sredstva u iznosu od 12 miliona eura su dodijeljena za implementaciju "*Italijansko-EBRD-ovog programa ulaganja za lokalna preduzeća zapadnog Balkana*", to je program zasnovan na podjeli rizika i dokapitalizaciji kojom se podržavaju lokalna preduzeća u regiji, uključujući BiH.

Japan

Japan je ranije bio vrlo aktivan donator u zemlji. Međutim, njegov fokus se sada premjestio na centralnu Aziju i ne izgleda vjerovatno da će biti dodatnog finansiranja za zemlju.

Nizozemska

Nizozemci su spremni da razmotre davanje finansijske podrške za implementaciju projekata tehničke pomoći i/ili investiranja u zemlju, pod uslovom da postoji jasan komercijalni holandski interes. Od njih se očekuje da se pridruže MDF-u za zapadni Balkan.

Norveška

Norveška pokazuje specifičan interes za energetske projekte i projekte okoliša i pridružila se MDF-u za zapadni Balkan.

Švedska

Švedska vlada (SIDA i Ministarstvo inostranih poslova) zainteresirana je da ojača saradnju u balkanskoj regiji. SIDA bi mogla ostati aktivna na paralelnoj osnovi u infrastrukturnim projektima velikih razmjera.

Švicarska

U okviru švicarskog *CTF Fonda* zemlja se smatra prioritetnom zemljom, takođe i u okviru mogućih sufinansirajućih aktivnosti na bazi grantova za investicije.

Ostali

Njemačka, Francuska i Španija su pokazale interes za obezbjeđivanje dodatne podrške zemlji. Španija je takođe član Fonda za zapadni Balkan. Belgija, Danska, Grčka, Portugal i Tajvan su svi uspostavili fondove za tehničku saradnju za koje se BiH može prijaviti i prema tome predstavljaju potencijalne donatore.

Detaljna analiza projekata tehničke saradnje

Broj projekta	Naziv projekta	Angažirano Eura	Isplaćeno Eura	Sektor	Vezano za inv.
BOSNA I HERCEGOVINA					
AUS-2005-11-05	Sektorna studija šumarstva i šumarske industrije u BiH	300.000	0	Poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo	NE
BOSSME-1999-10-01	BiH SME PIU	1.580.105	1.580.105	Finansije, poslovni	DA
BOSSME-2004-12-01F	BiH SME PIU produženje	253.790	253.790	Finansije, poslovni	NE
BRSF-2002-10-09	Projekat obnove željeznica BiH	158.640	158.640	Transport, skladištenje	DA
BRSF-2003-06-01	Studija tržišta Primus	8.839	8.839	Finansije, poslovni	DA
CAN-1996-08-02	Projekat modernizacije usluga vazdušne navigacije	50.128	50.128	Transport, skladištenje	DA
CAN-1997-04-03	Implementacija sistema vazdušne navigacije	51.697	51.697	Transport, skladištenje	DA
CAN-1998-02-02	Projekat modernizacije službi vazdušne navigacije (produženje)	13.351	13.351	Transport, skladištenje	DA
CAN-1999-03-02	Generalni sekretar Komisije za javne korporacije	124.479	124.479	Javne/socijalne službe	NE
CANSE-2001-01-01	Projekat obnove željeznica – jačanje računovodstva i poslovnog planiranja	500.000	453.027	Transport, skladištenje	DA
CANSE-2001-02-02	Projekat obnove željeznica BiH	1.220.000	1.099.554	Transport, skladištenje	DA
CANSE-2004-05-04	Pomoć kod nabavke MIS-a	59.993	59.993	Transport, skladištenje	DA
CAT2-2006-02-03F	TAM - Enterijer	60.162	21.309	Proizvodnja	NE
CEI-1997-09-04	Hitni projekat obnove sistema energije	76.218	76.218	El. energija	DA
CEI-1997-09-05	Hitni projekat obnove elektroenergetskog sistema	133.581	133.581	El. energija	DA
CEI-1998-03-08	Pregled projekata za BiH	62.683	62.683	Javne/socijalne službe	NE
CEI-1998-04-09	Studija Glavnog plana sarajevskog aerodroma	167.412	167.412	Transport, skladištenje	DA
CEI-1998-08-11	Poslovne savjetodavne usluge – Studija izvodivosti	19.594	19.594	Proizvodnja	NE
CEI-1999-07-01	Međunarodni aerodrom Sarajevo – rasvjeta i oprema	409.971	409.971	Transport, skladištenje	DA
CEI-2005-08-07	Regionalni projekat željeznica BiH: analiza okoliša i revizija	29.614	19.800	Transport, skladištenje	DA
CEI-2005-12-08	BiH – Sektorska studija za studiju šumarstva	50.000	49.103	Poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo	NE
CEI-2006-12-12	Projekat regionalnih željeznica BiH: pomoć kod obnove	279.950	35.000	Transport, skladištenje	DA
DEN-1996-11-03	Hitni projekat obnove transporta – pružanje usluga tehničke pomoći	189.425	189.425	Izgradnja	DA
DEN-1998-09-06	Program zaokreta u menadžmentu - Standard	47.383	47.383	Proizvodnja	NE
DEN-1998-11-08	Program zaokreta u menadžmentu - Borja	39.858	39.858	Proizvodnja	NE
DEN-2000-12-04	Program zaokreta u menadžmentu (TAM) – Standard namještaj II	48.301	48.301	Proizvodnja	NE
DEN-2001-05-06	JKP Toplane Sarajevo – Hitni projekat obnove centralnog grijanja	24.587	24.587	El. energija	DA

ECP96-96-11-22	Uprava i rad elektro sektora – pomoć u uspostavljanju sistema obračuna	586.756	586.756	El. energija	DA
ECP96-97-02-40	Twining za Hrvatsku Banku	1.492.258	1.492.258	Finansije, poslovni	DA
ECP96-97-06-57	Market Banka	1.265.642	1.265.642	Finansije, poslovni	DA
ECP96-98-07-72	Hitni projekat obnove električne energije	82.986	82.986	El. energija	DA
ECP96-98-07-73	Hitni projekat obnove električne energije	76.114	76.114	El. energija	DA
ECP98-2000-01-60	Twining za Hrvatsku Banku	68.859	68.859	Finansije, poslovni	DA
ECP98-2000-02-62	Upravljanje elektroenergetskim sektorom u BiH	219.652	219.652	El. energija	DA
ECP98-2000-04-65	Twining za Market Banku	398.648	398.648	Finansije, poslovni	DA
ECP99-99-09-12	BiH: Razvoj telekomunikacijske regulative	214.567	214.567	Telekomunikacije	DA
EUTME-98-07-01	Banka za mikro preduzeća – usluge upravljanja (Federacija)	980.977	980.977	Finansije, poslovni	DA
EUTME-98-07-02	Banka za mikro preduzeća – usluga upravljanja (Federacija BiH)	433.668	433.668	Finansije, poslovni	DA
FRA-1997-06-02	Finansijska revizija Market Banke d.d.	7.622	7.622	Finansije, poslovni	DA
FRA-2006-12-01	Studija nekretnina i turizma	339.650	20.000	Trgovina, turizam	NE
FRB-2006-06-03	BiH-Priloga državne strategije transporta	399.870	77.918	Izgradnja	DA
GER-1996-09-05	Savjetodavni program za željeznice	6.220	6.220	Proizvodnja	NE
GER-1997-02-02	Studija tarifa i shema socijalne zaštite	368.206	368.206	El. energija	DA
GER-1997-02-03	Obuka operatera i inženjera o zdravlju i sigurnosti	406.355	406.355	El. energija	DA
GERK-1999-09-06	Tehničke savjetodavne usluge za implementaciju projekta (produženje)	320.081	320.081	Telekomunikacije	DA
GRE-2005-06-01	Distribucija el.energije BiH – priprema projekta	98.690	98.690	El. energija	DA
HOL-1996-02-02	Razvoj sektorske politike telekomunikacija	5.766	5.766	Telekomunikacije	DA
HOL-1996-04-06	Studija preliminarog dizajna Sarajevskog aerodroma	133.832	133.832	Transport, skladištenje	DA
HOL-1996-04-09	Studija kapitalnog ulaganja u SAB Banku	80.197	80.197	Finansije, poslovni	DA
HOL-1996-11-14	Studija kapitalnog ulaganja u Market Banku d.d. – finansijska revizija, dužna pažnja i poslovna strategija	123.020	123.020	Finansije, poslovni	DA
HOL-1998-12-04	Studija naknada na korisnike puta	192.913	192.913	Izgradnja	DA
HOL-96-08-11PS	Sarajevski aerodrom – Studija konačnog projekta	1.156.344	1.156.344	Transport, skladištenje	DA
IRL-1997-03-01	Politika sektora telekoma (nastavak)	2.820	2.820	Telekomunikacije	DA
IRL-1997-10-03	Studija tarifa i shema socijalne zaštite (okvirni ugovor)	54.034	54.034	El. energija	DA
IRL-1998-02-01	Razvoj politike sektora telekomunikacija III	9.462	9.462	Telekomunikacije	DA
ITA-2000-03-01	Program zaokreta u menadžmentu (TAM) - UNICO	48.028	48.028	Proizvodnja	NE
ITA-2002-05-02	Program TAM - Pobjeda	46.060	46.060	Proizvodnja	NE

ITA-2007-02-01F	Program TAM – DITA	52.000	0	Proizvodnja	NE
JAP-1997-12-46	Tehničke savjetodavne usluge – hitna obnova telekomunikacija	480.000	480.000	Telekomunikacije	DA
JAP-1997-12-47	Savjetodavne usluge u finansijama, računovodstvu i računima – Hitni program telekomunikacija	469.980	469.980	Telekomunikacije	DA
JAP-1999-11-20	Projekt hitne obnove telekomunikacija – finansijske, računovodstvene i usluge naplate računa (nastavak)	599.550	599.550	Telekomunikacije	DA
JAP-2006-03-12F	TAM - Unis Kovina	85.500	38.926	Proizvodnja	NE
JAP-2006-03-14F	TAM - Konjuh	85.500	55.434	Proizvodnja	NE
JAP-2006-06-24F	TAM – Bosna hoteli i restorani	85.500	35.758	Proizvodnja	NE
JAP-2007-01-02F	TAM - Energoinvest	74.440	0	Proizvodnja	NE
NLT-1998-09-02	Sarajevski aerodrom i jačanje sektora avijacije	113.445	113.445	Transport, skladištenje	DA
NORG-1996-02-01	Razvoj politike telekomunikacionog sektora	46.267	46.267	Telekomunikacije	DA
SPA-2005-03-01	TAM - Ukus	33.050	28.403	Proizvodnja	NE
SPA-2006-09-03F	TAM - Ukus	15.350	6.011	Proizvodnja	NE
SWE-1996-02-01	Tehničke i ekonomske savjetodavne usluge za obnovu i razvoj telekomunikacija	187.095	187.095	Telekomunikacije	DA
SWE-1996-06-04	Tehničke i ekonomske savjetodavne usluge (nastavak)	158.729	158.729	Telekomunikacije	DA
SWE-2000-06-06	Bosna i Hercegovina – Pregled obima za projekat obnove željeznica	199.000	199.000	Transport, skladištenje	DA
SWI-1996-07-02	Pregled ratne štete i priprema dugoročne razvojne strategije	515.076	515.076	El. energija	DA
TAI-1996-09-09	Kapitalno ulaganje u SAB Banku	21.239	21.239	Finansije, poslovni	DA
TCS-1997-05-03	TS za finansijsku reviziju Market Banke d.d	20.591	20.591	Finansije, poslovni	DA
UKC-1996-02-03	Razvoj politike sektora – tehničke, ekonomske i savjetodavne usluge za obnovu i razvoj telekoma	69.222	69.222	Telekomunikacije	DA
UKC-1996-07-17	Razvoj politike sektora (nastavak)	131.721	131.721	Telekomunikacije	DA
UKC-1996-07-19	Dokapitalizacija u Hrvatsku Banku	155.808	155.808	Finansije, poslovni	NE
UKC-1997-11-11	Razvoj sektora telekomunikacija - faza III	211.348	211.348	Telekomunikacije	DA
UKC-1998-09-06	Program zaokreta u menadžmentu - Standard	13.331	13.331	Proizvodnja	NE
UKC-1998-11-09	Program zaokreta u menadžmentu - Borja	10.859	10.859	Proizvodnja	NE
UKC-1999-07-08	Razvoj regulatornog okvira za telekomunikacije	18.740	18.740	Telekomunikacije	DA
UKE-2000-03-05	Program zaokreta u menadžmentu (TAM) - UNICO	11.512	11.512	Proizvodnja	NE
UKF-2003-07-04	Primus-tehnička detaljna analiza (due diligence)	9.913	9.913	Finansije, poslovni	DA
UKF-2003-09-07	Primus-pravna detaljna analiza (due diligence)	15.980	14.175	Finansije, poslovni	DA

UKF-2004-07-08	Primus-finansijska revizija	10.000	10.000	Finansije, poslovni	DA
UKF-2004-10-10F	Program savjetodavnih usluga (BAS) u BiH – okvir, troškovi rada programa	144.000	114.731	Proizvodnja	NE
UKF-2005-10-02	Konferencija o osiguranju depozita u BiH	10.150	10.150	Finansije, poslovni	NE
USA-1998-06-05	Sarajevski aerodrom i jačanje sektora avijacije	51.753	51.753	Transport, skladištenje	DA
USSP-2001-08-06	Banka za mikropreduzeća BiH (MEB)	335.199	335.199	Finansije, poslovni	DA
USTD-2001-04-01	BiH željeznice - Pomoć kod implementacije projekta	484.159	484.159	Transport, skladištenje	DA
USTDA-2006-04-01	Zračni saobraćaj BiH – Pomoć u nabavkama i upravljanju projektom	282.970	68.740	Transport, skladištenje	DA
WEBF-2007-02-04F	TAM – ZIM	52.000	0	Proizvodnja	NE
WEBF-2007-03-05F	TAM – Siporex	52.000	0	Proizvodnja	NE
		20.892.032	18.872.384		
		20.892.032	18.872.384		
Broj projekata:				94	

Detaljna analiza projekata zvaničnog sufinansiranja

OPI D	Ime	Ime organizacije	Finansijer Vrsta Ime	Vanjsko/sufinansiranje	Ime zemlje	Komercijalno / zvanično	Proizvod Tip Ime	Iznos u EUR-ima	Potpisano god.
BOSNA I HERCEGOVINA									
3092	Projekat hitne obnove telekomunikacija	Ministarstvo inostranih poslova	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	NIZOZEMSKA	O	Grant	518.327	1998
		Ministarstvo trezora	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	ITALIJA	O	Grant	2.146.612	1998
		Kraljevsko ministarstvo inostranih poslova	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	NORVEŠKA	O	Grant	3.336.325	1998
		Švedska agencija za saradnju na međunarodnom razvoju	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	ŠVEDSKA	O	Paralelni zajam	7.404.665	1998
		Državno ministarstvo privrede	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	ŠVICARSKA	O	Grant	8.820.437	1998
		Japanski fond za konfliktne situacije	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	JAPAN	O	Grant	2.246.575	1998
		Evropska komisija	Evropska komisija	Sufinansiranje (C)	BELGIJA	O	Grant	5.923.732	1998
OPID Ukupno:								30.396.673	
3165	Hitni projekat obnove transporta	Ministarstvo finansija	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	AUSTRIJA	O	Grant	1.110.700	1996
		Ministarstvo inostranih poslova	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	ITALIJA	O	Grant	1.910.404	1996
		Evropska komisija	Evropska komisija	Sufinansiranje (C)	BELGIJA	O	Grant	13.002.592	1996
		Svjetska banka	IFI	Sufinansiranje (C)	SAD	O	IFI Loan	25.916.327	1996
OPID Ukupno:								41.940.022	
3211	Hitni projekat obnove el.energije	Ministarstvo za međunarodni razvoj	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	UK	O	Grant	9.344.687	1997
		Ministarstvo inostranih poslova	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	NIZOZEMSKA	O	Grant	814.513	1997
		Belgijska vlada	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	BELGIJA	O	Grant	1.851.166	1997
		BMZ	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	NJEMAČKA	O	Grant	1.754.906	1997
		Ministarstvo finansija	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	AUSTRIJA	O	Grant	2.591.633	1996
		Ministarstvo inostranih poslova	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	ITALIJA	O	Grant	1.480.933	1996
		Kraljevsko ministarstvo inostranih poslova	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	NORVEŠKA	O	Grant	3.707.028	1997
		Centralna evropska inicijativa - CEI	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	ITALIJA	O	Grant	155.498	1997
		USAID	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	SAD	O	Grant	25.368.382	1997
		Ministarstvo ekonomije, finansija i industrije	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	FRANCUSKA	O	Grant	1.629.026	1997
		Državno ministarstvo	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	ŠVICARSKA	O	Grant	5.879.304	1997

		privrede							
		Evropska komisija	Evropska komisija	Sufinansiranje (C)	BELGIJA	O	Grant	12.713.810	1997
		Svjetska banka	IFI	Sufinansiranje (C)	SAD	O	Zajam IFI-a	22.236.209	1997
								OPID Ukupno:	89.527.095
3968	US/EBRD SME - ProCredit Bank Bosna	Korporacija za međunarodne finansije	IFI	Sufinansiranje (C)	SAD	O	Gotovina IFI-a	511.292	1997
		Evropska komisija	Evropska komisija	Sufinansiranje (C)	BELGIJA	O	Paralelni zajam	6.000.000	1997
		FMO (Nizozemska kompanija za finansijski razvoj)	Bilateralne finansijske institucije	Sufinansiranje (C)	NIZOZEMSKA	O	Gotovina	0	1997
								OPID Ukupno:	6.511.292
4018	Horizonte Bosna i Hercegovina Fond za preduzeća	Međunarodna finansijska korporacija	IFI	Sufinansiranje (C)	SAD	O	Gotovina IFI-a	1.480.933	1998
		IO Fond	Bilateralne finansijske institucije	Sufinansiranje (C)	DENMARK	O	Gotovina	740.466	1998
		Kraljevsko ministarstvo inostranih poslove	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	NORVEŠKA	O	Grant	740.466	1998
		Swedfund	Bilateralne finansijske institucije	Sufinansiranje (C)	ŠVEDSKA	O	Grant	740.466	1998
		FMO (Nizozemska kompanija za finansijski razvoj)	Bilateralne finansijske institucije	Sufinansiranje (C)	NIZOZEMSKA	O	Gotovina	1.184.746	1998
								OPID Ukupno:	4.887.079
6232	BiH SME FW - UniCredit Zagrebačka Banka (ranije Zagrebačka)	Italijanski specijalni fond za investicije	Banke	Učešće (P)	UK	O	Učešće	765.000	1999
		Italijanski specijalni fond za investicije	Banke	Učešće (P)	UK	O	Učešće	680.000	1999
								OPID Total:	1.445.000
6247	US/EBRD SME - ProCredit Bank Bosna	Međunarodna finansijska korporacija	IFI	Sufinansiranje (C)	SAD	O	Zajam IFI-a	255.646	1999
		Kraljevsko ministarstvo inostranih poslova	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	NORVEŠKA	O	Paralelni zajam	306.402	2000
		Evropska komisija	Evropska komisija	Sufinansiranje (C)	BELGIJA	O	Paralelni zajam	4.950.000	2000
								OPID Ukupno:	5.512.048
6313	BiH SME FW - UPI Banka kreditna linija	Italijanski specijalni fond za investicije	Banke	Učešće (P)	UK	O	Učešće	680.000	1999
		Opec Fond za međunarodni razvoj	IFI	Sufinansiranje (C)	AUSTRILJA	O	Zajam IFI-a	1.533.876	2000
								OPID Total:	2.213.876
6330	BiH SME FW - Raiffeisen Bank kreditna linija	Italijanski specijalni fond za investicije	Banke	Učešće (P)	UK	O	Učešće	850.000	1999
								OPID Ukupno:	850.000
1022 4	Projekat obnove željeznica	Kanadska agencija za međunarodni razvoj (CIDA)	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	KANADA	O	Grant	1.300.000	2001
		Japanski fond za postkonfliktne situacije	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	JAPAN	O	Grant	2.000.000	2001

		Evropska investiciona banka	IFI	Sufinansiranje (C)	LUKSEMBURG	O	Zajam IFI-a	40.000.000	2001
								OPID Ukupno:	43.300.000
17476	US/EBRD SME - ProCredit Bank Bosna	Međunarodna finansijska korporacija	IFI	Sufinansiranje (C)	SAD	O	Zajam IFI-a	407.014	2001
		Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW)	Bilateralne finansijske institucije	Sufinansiranje (C)	NJEMAČKA	O	Gotovina	391.317	2001
								OPID Ukupno:	798.331
31788	BiH: Regionalni program razvoja puteva	Opec Fond	IFI	Sufinansiranje (C)	AUSTRIJA	O	Zajam IFI-a	15.000.000	2004
		Bosna i Hercegovina	Lokalna vlada	Sufinansiranje (C)	BOSNA I HERCEGOVINA	O	Gotovina	66.000.000	2004
		Evropska investiciona banka	IFI	Sufinansiranje (C)	LUKSEMBURG	O	Zajam IFI-a	36.000.000	2004
								OPID Ukupno:	117.000.000
34559	Raiffeisen Bank d.d. BiH-sindiciranje	FMO (Nizozemska kompanija za finansijski razvoj)	Banke	Učešće (P)	NIZOZEMSKA	O	Učešće	10.000.000	2003
								OPID Ukupno:	10.000.000
34989	US/EBRD SME - ProCredit Bank Bosna	US/SME Specijalni fond/regionalni	Donatorska vlada	Učešće (P)	UK	O	Paralelni zajam	50.000	2004
		US/SME Specijalni fond/regionalni	Donatorska vlada	Učešće (P)	UK	O	Paralelni zajam	50.000	2004
								OPID Ukupno:	100.000
35418	Regionalni projekt željeznica Bosne i Hercegovine	Bosna i Hercegovina	Donatorska vlada	Sufinansiranje (C)	BOSNA I HERCEGOVINA	O	Učešće	23.800.000	2005
		Evropska investiciona banka	IFI	Sufinansiranje (C)	LUKSEMBURG	O	Zajam IFI-a	86.000.000	2006
								OPID Ukupno:	109.800.000
								Zemlja Ukupno:	464.281.416
								Izveštaj Ukupno :	464.281.416

1. MULTILATERALNE ORGANIZACIJE

Glavne međunarodne finansijske institucije i multilateralni donatori prisutni i aktivno djelujući u BiH su kao što slijedi:

1.1 Evropska komisija (EK)

Nakon Dejtonsko-pariskog mirovnog sporazuma. BiH se suočila sa krupnim zadatkom izgradnje stabilne društvene i političke strukture, kao i izgradnje funkcionalne privrede. U početku kroz regionalni pristup i nakon toga kroz Program za stabilizaciju i pridruživanje, EU je radila na konsolidaciji mirovnog procesa i približavanja BiH Evropskoj uniji. Od 1991.g. EK je uložila više od 2.5 milijarde eura za rješavanje sukoba i postkonfliktne situacije u BiH.

1991.-2000.g.: Više od 2 milijarde eura pomoći EK (uglavnom kroz ECHO, PHARE i OBNOVA programe) koji su se fokusirali na programe izbjeglica i obnovu.

2001.-2004.g.: putem CARDS programa bilo je dodijeljeno 312 miliona eura, a fokus se premjestio sa poslijeratnog na izgradnju institucionalnih kapaciteta i ekonomski razvoj. tj. dovođenje BiH u bolju poziciju da ispunjava svoje obaveze kao država. uključujući i preuzimanje odgovornosti za vlastite reforme i procese evropske integracije.

2005-2006.g.: Dodijeljeno je 100 miliona eura putem CARDS-a. Prioriteti ove pomoći odražavaju prioritete ustanovljene evropskim partnerstvom za BiH sa još jačim naglaskom na izgradnju institucionalnih kapaciteta i ekonomski razvoj. Za 2005.g. finansiranje je iznosilo 49.4 miliona eura. Tokom te godine Delegacija EK u BiH je radila na 472 ugovora, uključujući grantove, ugovore o djelu, ugovore o radovima i ugovore o nabavkama. Finansijski ugovori sa BiH su 2006.g. ukupno iznosili 51 milion eura. Osim ovoga, države članice EU su tokom godine obezbjeđivale značajnu bilateralnu pomoć.

Počevši od 2007.g. pa do 2013.g., pomoć za BiH će se pružati putem instrumenta za predpristupnu pomoć (IPA) koji će biti jedan od instrumenata EU za vanjske odnose. Pomoć u okviru IPA-e će se usredsrediti na građenje institucija, naročito na jačanje stvarne primjene vladavine zakona, jačanje administrativnih i sudskih sposobnosti i ohrabivanje određenog usklađivanja sa *acquis-om*. Regulativa predprijemne pomoći (IPA) takođe predviđa investicije za unapređenje ekonomskog i socijalnog razvoja. BiH će kao zemlja potencijalni kandidat takođe moći da koristi izgradnju institucija za jačanje kapaciteta i osigurati da korektne strukture za programiranje i upravljanje budu na mjestu kako bi započela pripremu za upravljanje predstrukturnim sredstvima, jednom kada BiH postane zemlja kandidat.

Programski budžet IPA za 2007.g. iznosi 62 miliona eura. Lista projekata za 2007.g. pokriva tri glavne oblasti: političke zahtjeve (policija, pravosuđe i sudstvo, ustavna reforma, građansko društvo, mediji i podrška ranjivim grupama); socijalno-ekonomski zahtjevi (edukacija, zdravstvo, regionalni ekonomski razvoj, tržište rada, promoviranje tržišta i izvoza) i evropske standarde (okoliš, poljoprivreda, infrastruktura, statistika, pitanja viza i migracija, jedinstveni ekonomski prostor).

Saradnja između Evropske komisije i EBRD-a uključuje podršku EFSE fondu, ProCredit banci (bivšoj Mikrokreditnoj banci), hitnom projektu obnove telekomunikacija, hitnom projektu obnove transporta, regionalnom projektu željeznica, projektu upravljanja vazдушnim saobraćajem i projektu prikupljanja otpadnih voda.

1.2 Evropska investiciona banka (EIB)

Nakon početnog fokusiranja krajem 1990-ih godina na hitnu obnovu i rekonstrukciju osnovne infrastrukture, aktivnosti EIB-a na zapadnom Balkanu su usmjerene na modernizaciju mreža infrastrukture, sa naglaskom na njegovanje regionalne integracije i uklanjanje zastoja u sektorima puteva, željeznica i energije. Projekti u transportnom sektoru – uglavnom na putevima, ali takođe i željeznica, avijacije i kontrole vazdušnog saobraćaja - predstavljaju više od 60% ukupnih zajmova, dok projekti u energetskom sektoru predstavljaju nekih 13% ukupnih zajmova tokom posljednjih par godina, čime se podvlači jaka potreba za moderniziranjem mreža infrastrukture u zemljama regije.

Novijih godina, EIB se diverzificirala na relativno nove sektore kao što su zdravstvo i obrazovanje. Štaviše, EIB je proširila svoje aktivnosti u korist projekata koji imaju za cilj poboljšanje okoliša i kvaliteta života lokalnog stanovništva (voda i kanalizacija, gradska obnova). Pomoć malim i srednjim preduzećima i malim infrastrukturnim projektima se takođe u značajnoj mjeri razvila putem direktnog finansiranja koje je EIB obezbijedila lokalnim partnerskim bankama koje dalje pozajmljuju sredstva malim i srednjim preduzećima i općinama. Ove aktivnosti predstavljaju ključni sektor operacija EIB u regiji, sa pozitivnim rezultatima u smislu stvaranja radnih mjesta i ekonomskih koristi.

U BiH su od 2000.g. bili potpisani zajmovi sa javnim sektorom u iznosu od 454 miliona eura, te zajmovi u iznosu od 105 miliona eura potpisani sa privatnim sektorom. Postoje značajne operacije koje su planirane za naredne godine, kako u tradicionalnim sektorima tako i u novim oblastima, kao što su komunalni projekti.

1.3 Svjetska banka (WB)

BiH se pridružila Svjetskoj banci i IDA 1996.g. sa retroaktivnim članstvom iz 1993.g. Od 1996.g. Svjetska banka je dodijelila 1.1 milijardu dolara za BiH putem 52 projekta. U godinama neposredno poslije rata, prva strategija pomoći zemlji (CAS) Svjetske banke pomogla je da se osnaže naponi na obnovi kroz niz hitnih projekata. Finansijska podrška je bila obezbijedena za široki spektar sektora, uključujući transport, energiju, deminiranje, stambeni sektor, zdravstvo, obrazovanje, javne radove, poljoprivredu i mikrokreditno finansiranje. Tokom perioda obnove i rekonstrukcije Svjetska banka je obezbijedila skoro 15% ukupnih donatorskih sredstava (5.4 milijardi US\$) i obezbijedila dodatnih 7% za sufinansiranje projekata.

Od 2000.g. kada je većina radova na obnovi bila završena i infrastruktura skoro podignuta na predratni nivo, druga CAS Svjetske banke, pripremljena 2004.g. stavila je veći naglasak na fundamentalne strukturne reforme koje su kritične za pojavu tržišne ekonomije. Pomoć Svjetske banke se fokusirala na podsticanje razvoja predvođenog privatnim sektorom, kao i na upošljavanje, jačanje institucija i njihovo upravljanje, reformiranje javnog sektora i podrška socijalnoj održivosti.

Najnovija CAS za BiH ima za cilj da obezbijedi 30-40 miliona US\$ godišnje tokom 2005-2007.g. u zavisnosti od rezultate zemlje u provođenju reformskog programa. 2006.g. Svjetska banka je radila sa vlastima da bi ubrzala reforme u okviru dvije izvanredne operacije: kredit za prilagođavanje poslovne okoline (BAC) i kredit za strukturno prilagođavanje ekonomskog upravljanja (EMSAC). Oni su takođe obezbijedili "meke" kredite u ukupnom iznosu od oko 65 miliona US\$ (51 milion eura). Osim finansijske i tehničke podrške. Svjetska banka je takođe doprinosila razvoju privrede BiH pripremajući važne izvještaje i analize, uključujući i reviziju javnih rashoda (PEIR).

1.4 Međunarodna finansijska korporacija (IFC)

Otkako je BiH postala njen član 1996.g., IFC je obezbijedila više od 138 miliona US\$ vlastitih sredstava i aranžirala preko 10 miliona US\$ u vezi sa projektima za BiH. IFC je investirala u prehrambeni sektor, sektore kemikalija, proizvodnje i finansija. Jedan od njihovih projekata uključuje modernizaciju i proširenje Fabrike cementa Lukavac, privatizirane fabrike cementa. Nadalje, IFC se nastavila fokusirati na izgradnju i jačanje finansijskih posrednika. Rad u ovoj oblasti uključuje pomoć kod privatizacije, uspostave banaka i rad sa snažnim lokalnim finansijskim institucijama na jačanju njihove stabilnosti. Prošle godine IFC je nastavila da igra katalitičku ulogu u restrukturiranju i olakšavanju privatizacije najveće bankarske grupe u zemlji. IFC je takođe davala podršku malim i srednjim preduzećima i drugim industrijama od ključnog značaja, uključujući finansijski i infrastrukturni sektor, kao i sektor drveta i agribiznisa.

IFC će i dalje imati multidimenzionalnu strategiju u BiH koja obuhvata sve sektore privrede, ali naročito mala i srednja preduzeća. Tradicionalne konkurentne industrije će nastaviti da budu važan dio ovog programa, kao i ciljani projekti na finansijskim tržištima i infrastrukturi koji imaju naročito važan razvojni učinak.

SEED – razvoj preduzeća jugoistočne Evrope, sredstvo tehničke pomoći IFC-a u regiji, dovršilo je svoj petogodišnji mandat 30.juna 2005.g. IFC je opredijeljen da nastavi svoje prisustvo i da pruži tehničku pomoć u regiji jugoistočne Evrope te je uspostavio novu ustanovu koja je otpočela sa radom 1.jula 2005.g. Ova nova ustanova, Partnerstvo sa privatnim preduzećima jugoistočne Evrope (“PEP jugoistočna Evropa”) djeluje u Albaniji, BiH, Bugarskoj, Hrvatskoj, Makedoniji, Moldaviji, Rumuniji, Srbiji i Crnoj Gori.

Partnerstvo sa privatnim preduzećima u jugoistočnoj Evropi (PEP-SE) katalizira razvoj privatnog sektora na platformi pet operativnih programa:

- Alternativno rješavanje sporova
- Korporativno upravljanje
- Međunarodni tehnički standardi i regulativa
- Recikliranje veza
- Infrastrukturna i privatno-javna partnerstva

1.5 Međunarodni monetarni fond (MMF)

BiH je postala članica MMF-a kao nasljednica bivše Jugoslavije u decembru 1992. Do nedavno je MMF pružao finansijsku podršku BiH kroz stand-by aranžmane. Oni su bili izgrađeni oko dva ključna elementa: garantiranje stabilnosti Valutnog odbora – kojeg je MMF pomogao ustanoviti u BiH 1997.g., imenujući prvog guvernera Centralne banke i dovođenje javnih finansija u održiv položaj. Zadnji stand-by aranžman je istekao 2004.g. Od tada MMF vrši godišnje nadzorne konsultacije sa BiH. Ovogodišnja procjena je u toku i preliminarni rezultati biće predstavljeni vladama BiH 22. maja. Konačni izvještaj će biti predstavljen Izvršnom odboru MMR-a u Vašingtonu krajem jula 2007.g.

1.6 Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP)

Od svoje uspostave u BiH 1996.g., UNDP se bavio širokim nizom pitanja razvoja, počevši od obnove kuća, infrastrukture za povratnike, do rada na čišćenju mina, razaranja malokalibarskog i lakog naoružanja, reforme javne uprave i razvoja drugih socijalnih i ekonomskih oblasti. U periodu od 1996-2006.g., UNDP je dao više od 164 miliona US\$. Od 2001-2004.g. UNDP je stavio jak naglasak na podršku sposobnosti državnih vlasti da preuzmu veću odgovornost i da preuzmu vođstvo u formulaciji politika i uspostavljanju državnih razvojnih programa. UNDP je nastavio da se koncentrira na podršku održivog povratka raseljenih osoba. Ovo je sa jedne strane uključivalo revitalizaciju zajednice i programe integracije, a sa druge strane, inicijative namijenjene da ojačaju kapacitete za preuzimanje rukovodeće kontrole nad procesom povratka. Pristup zasnovan na pravima bio je usvojen kao vodeći princip za lokalne vlasti, ekonomski razvoj i procese planiranja i ostaje u glavnom toku svih programskih aktivnosti.

Od 2005-2009.g. UNDP će dovršavati preusmjeravanje aktivnosti sa humanitarne pomoći na pomoć razvoju u okviru svog programa za BiH o kojem se složio sa vladom. Cilj rada ureda za BiH odgovara suštinskom mandatu UNDP-a za smanjenje siromaštva i oblasti na koje se fokusira su u potpunosti usklađene sa nacionalnom srednjorošnom strategijom (MTDS) i procesom Stabilizacije i pridruživanja sponzoriranog od EU. Osim što se fokusira na smanjenje siromaštva, UNDP će pokušati da poboljša demokratsko vladanje, pojača sigurnost ljudi i poboljša održivost okoliša. UNDP je potrošio otprilike 16 miliona US\$ (12.5 miliona eura) 2006.g., što je tendencija koja će se nastaviti u godinama koje slijede. Više od 60% doprinosa UNDP-a ide u sektor ekonomskog i socijalnog razvoja kroz tri glavna programa – program općinskog razvoja zasnovan na pravima, projekt strateškog planiranja lokalnih vlasti; održivo prebacivanje na vlasti koje su u vezi sa povratkom (SUTRA), projekat za povratnike i lokalni razvoj i program regionalnog obnavljanja Srebrenice. Od sljedeće godine nadalje, UNDP će voditi globalni fond i na taj način će podržavati državnu strategiju borbe protiv HIV-AIDS u BiH.

2. BILATERALNA POMOĆ

Detaljnija analiza ukupne bilateralne donatorske pomoći BiH je prezentirana niže u tekstu:

Austrija

Sredstva za austrijsku razvojnu saradnju i saradnju sa istočnom Evropom (ADC) u federalnom Ministarstvu inostranih poslova predstavljaju srž održive bilateralne podrške Austrije. Ukupna pomoć za BiH od 1992.g. do kraja 2006.g. iznosila je 118.5 miliona eura. Planirani budžet za 2007.g. je oko 2.2 miliona eura i očekuje se da će slične sume biti dodijeljene BiH u narednim godinama.

Osim na povratak izbjeglica, austrijska pomoć se fokusirala na sljedeće sektore: visoko obrazovanje, modernizaciju zemljišnog registra, deminiranje i pojedinačne projekte u drugim sektorima (kao što je podrška BiH sudovima).

Kanada

Kroz kanadsku agenciju za međunarodni razvoj (CIDA), Kanada je obezbijedila preko 165 miliona kanadskih \$ pomoći BiH od 1993.g. Rani programi CIDA-e fokusirali su se uglavnom na multilateralne operacije podrške miru, obnovu i humanitarnu pomoć. Kako se mir vraćao, podrška CIDA-e je evoluirala, fokusirajući se na društveni i ekonomski razvoj.

Tekući programi CIDA-e u BiH fokusiraju se na tri ključna sektora: vladavinu zakona, zdravstvo i obrazovanje. Specifičnije govoreći, CIDA radi na sudskoj reformi i zatvorskoj reformi; u zdravstvu na reformi primarne zdravstvene zaštite, pitanjima mladih i zdravlja, i pomaže u uspostavljanju udruženja za javno zdravstvo. Osim toga, dio ciljane pomoći doprinosi reformi državnog i regionalnog sektora električne energije.

Pitanja spola, okoliša, izbjeglica i zaštite djece su, tamo gdje je to moguće, integrirana u programiranje. CIDA je takođe bila aktivna na području deminiranja u BiH od 1998.g. i doprinijela je sa više od 15 miliona kanadskih \$ aktivnostima u ovom pogledu. Tekući doprinos CIDA-e od 2004.-2008.g. ide u UNDP-ev integralni program djelovanja u vezi sa minama (IMAP). CIDA takođe ima Program lokalnih inicijativa putem kojeg nastoji da promovira razvoj građanskog društva.

CIDA namjerava da održi svoj program bilateralne pomoći BiH do 2010.g. Angažirano je daljih 30 miliona kanadskih \$ na bilateralno programiranje do 2010.g.

Francuska

Francuska ambasada bila je prva ambasada otvorena u Sarajevu, u januaru 1993.g. i njene usluge na saradnji i kulturi su zvanično počele 1996.g. Ambasada je angažirana i na pomoći u saradnji (policija, pravosuđe, administracija, NVO, razmjene između regija i gradova u Francuskoj i BiH) i na kulturnim aktivnostima (univerziteti, učenje francuskog jezika, bioskop, teatar, ples, vizuelne umjetnosti i literatura). Ciljevi ovog posljednjeg su promoviranje francuskog jezika i kulturne raznolikosti.

Ambasada izvještava o svom radu na saradnji i razvoju specijalnu jedinicu francuskog Ministarstva inostranih poslova (*Direction Générale pour la Coopération Internationale et le Développement*). Tokom sljedećih par godina glavni prioriteti biće mladi i podrška NVO-ima koji rade sa mladima, aktivnosti koje ciljaju na učenike i studente, te kulturne aktivnosti za njegovanje mladih umjetnika i/ili koje ciljaju na mladu publiku.

Što se tiče tehničke saradnje, francuske aktivnosti u BiH se u sadašnjem momentu fokusiraju na turizam, zdravstvo i pravdu, naročito na pravnike i pravdu za maloljetnike. Njihova je namjera da se prošire na druge oblasti kao što su okoliš i poljoprivreda.

Angažman Francuske u sektoru obrazovanja prije svega se odnosi na programe univerzitetske razmjene i učenje francuskog jezika u BiH. Francuska je takođe uključena u različite programe bratimljenja: jedan u okviru CARDS-a. koji uključuje izgradnju kapaciteta unutar ministarstava i drugi, TEMPUS projekti. Francuska takođe daje podršku zdravstvenom obrazovanju doktora, razmjeni medicinskih studenata, dok treći projekat predstavlja sporazum između Hitne pomoći (ambulantne službe BiH) i SAMU (pariške službe hitne pomoći). Druga oblast pomoći je jačanje turističkog potencijala u BiH putem EBRD-a i CARITAS BiH.

Ukupni iznos za multilateralnu saradnju za 2006.g. iznosio je oko 900.000 eura (EBRD i proces bratimljenja). Ukupno potrošena sredstva u 2006.g. iznosila su 1.3 miliona eura i prosječna direktna potrošnja godišnje je manje-više bila stalna, oko 350.000 do

450.000 eura. Međutim, postoji planirana direktna dodjela od oko 750.000 eura u 2007.g.

Njemačka

Prve godine razvoja bilateralne saradnje nakon rata fokusirale su se na neposrednu humanitarnu pomoć raseljenim osobama i vraćenim izbjeglicama. Kasnije su se ovi programi prebacili na obnovu stambenog fonda i obnovu infrastrukture, kao što su upravljanje vodom i otpadnom vodom i snabdijevanje električnom energijom. Nakon ovoga, slijedila je dokapitalizacija Agencije za osiguranje depozita i kreditne linije za sektor mikrofinansiranja putem garantnog fonda za kredite.

Njemačka vlada se dogovorila sa vlastima BiH da podrži slijedeće oblasti ekonomskog razvoja:

Reforme ekonomskog sektora, reforme komercijalnih zakona, razvoja tržišne ekonomije i razvoja finansijskog sektora;

Demokratiju, građansko društvo i javnu upravu;

Obnovu infrastrukture, tj. vodosnabdijevanja i kanalizacije, komunalne infrastrukture, energetske efikasnosti i obnovljive energije.

Većina njemačke pomoći usmjerava se putem KfW (finansijska pomoć) i GTZ (tehnička pomoć). Aktivnosti KfW-a uključuju projekte razvoja finansijskog sektora, obnovljive energije i energetske efikasnosti, upravljanja vodom/otpadnom vodom i zaštitom okoliša.

GTZ se sada koncentrira na programe poboljšanja stručnog usavršavanja u odabranim sektorima kao i na davanje savjeta i jačanje sektora malih i srednjih preduzeća. Ovaj program obezbjeđuje savjetodavne usluge na širokom polju komercijalnih zakona. Projekat za katastar i registre zemljišta u oba entiteta je ključan za buduće privatne investicije. On takođe predstavlja primjer maksimaliziranja sredstava, budući da je zajednički finansiran od Austrijske razvojne agencije, Njemačke, SIDA-e i Svjetske banke. Mali ali važan doprinos je projekat za razvijanje i institucionalizaciju sektora mladih u administraciji i na svim nivoima zajednice. Eksperti obezbjeđuju stručne savjete u izgradnji kapaciteta privrednih i trgovačkih komora, malih i srednjih preduzeća, promoviranju investicija i administracije.

U okviru bilateralne razvojne saradnje, Njemačka je finansirala projekte od ukupno 118 miliona eura. 2005.g. ova brojka je iznosila 21.5 miliona eura za finansijsku i tehničku saradnju (zajmovi i grantovi). Dodijeljeni iznos za 2006.g. bio je ukupno 21.25 miliona eura (zajmovi i grantovi).

Osim bilateralne razvojne saradnje, Njemačka je zemlja suosnivač Pakta stabilnosti za jugoistočnu Evropu. Kroz Pakt stabilnosti Njemačka je finansirala projekte u regiji, uključujući i one u BiH, koji su ukupno iznosili 1.26 milijardi eura od uspostavljanja Pakta 1999.g. do 2004.g. 2005.g. BiH je primila 6.6 miliona eura od Pakta stabilnosti. Kroz ova sredstva Njemačka je davala pomoć širokom nizu projekata na poljima obnove, povratka i humanitarne pomoći, kao i jačanja ekonomskog razvoja. Osim toga, NVO-ima su bila učinjena dostupnim sredstva za jačanje građanskog društva i vladinih institucija, sa ciljem da se stabilizira i podrži država.

Italija

Italijanski ured za razvojnu saradnja bio je aktivan u BiH od 1992.g., te se tako uključio u prve urgentne programe (uglavnom socijalne, zdravstvene i sanitarne). Od tada, Italija je povećala svoju bilateralnu i multilateralnu pomoć zemlji. 1995.g. nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, italijanski ured za razvojnu saradnju je započeo projekte u područjima obnove i razvoja, sa dugoročnim ciljem da približi ovu državu evropskim standardima. Sektori koji su primili najveći dio pomoći bili su sljedeći: održivi razvoj, građenje institucija i zaštita ranjivih populacija.

Tokom proteklih nekoliko godina, italijanski ured za razvojnu saradnju je stavio veći naglasak na poljoprivredu i društveni razvoj. Shodno tome, više od 7 miliona eura bilo je dodijeljeno za različite poljoprivredne projekte, koji predstavljaju 34% ukupne italijanske pomoći Bosni i Hercegovini. Tekuće inicijative nastoje ohrabriti širenje održivih poljoprivrednih sistema, kao što su integralna i biološka poljoprivreda, kako bi smanjile utjecaj poljoprivredne proizvodnje na okoliš u BiH i razvile proizvodnju ekološki zdrave hrane. Druge inicijative ciljaju da pojačaju pristup tržištima i kredite za poljoprivredne uposlenike i poljoprivrednike, kao i da izgrade lokalne upravne kapacitete za planiranje i zaštitu tla na ovoj teritoriji. Projekti u toku a koji se odnose na zaštitu okoliša za glavni cilj imaju da podrže domaće institucije u elaboriranju državnih planova u pogledu upravljanja prirodnim resursima i zaštite bioraznolikosti, te takođe da elaboriraju integralni sistem monitoringa u upravljanju obalnim područjima, koritima i isušivanjima rijeka.

Druga važna oblast podrške uključuje ljudska prava i socijalnu zaštitu. Glavna pažnja se obraća na garantiranje prava ranjivih grupa, kao što su djeca, žene i mladi. Ukupna suma pomoći u ovom sektoru iznosi 7.401.842 eura.

Sa druge strane, italijanski ured za razvojnu saradnju je vrlo aktivan na polju ekonomskog razvoja BiH, i do sada je obezbijedio 600.000 eura za projekat UNDP-a „*Program regionalne obnove Srebrenice*“ koji se usredsređuje na društveno-ekonomsku obnovu gradova Srebrenica, Bratunac i Milići.

Jedna od najvažnijih oblasti podrške uključuje različite inicijative za deminiranje. Od 2007.g. Italija je dodijelila 436.593 eura za period od 12 mjeseci za aktivnosti u vezi sa deminiranjem i obrazovanjem lokalnog stanovništava (Sarajevo i Bosansko-podrinjski kanton) o rizicima od neeksploziviranih nagaznih mina.

U periodu 1992-1996.g., direktni doprinos Italije Bosni i Hercegovini iznosio je 212.000.000 eura, od kojih je 73.000.000 eura bilo odobreno od 2001. do 2006.g.

Što se posljednje tri godine tiče, važno je primijetiti da je 2005.g. ukupan iznos sredstava dodijeljenih za Bosnu i Hercegovinu iznosio 6.449.960.00 eura. 2006.g. bilo je 57 projekata finansiranih od strane italijanske Vlade, što je rezultiralo ukupnom sumom od 41.222.342 eura. Ove godine, budžet Italijanskog ureda za saradnju će iznositi 22.318.573 eura za inicijative u različitim sektorima, posebno poljoprivredi, okolišu i ljudskim pravima.

Japan

Japan je započeo svoju hitnu pomoć u obnovi BiH u januaru 1996.g. Od tada je Japan igrao važnu ulogu u obnovi BiH, kao jedan od najvećih bilateralnih donatora u zemlji. Vlada Japana pruža pomoć u grantovima na mnogim poljima, bilo direktno Vladi BiH putem međunarodnih organizacija ili putem NVO. Japanska pomoć za BiH tokom 2006.g. iznosila je otprilike 10.5 miliona eura.

Početna japanska pomoć se bavila osnovnim ljudskim pravima naroda BiH. Jedan od primarnih projekata bila je obnova javnog transporta u Sarajevu, nakon koje je slijedila ista vrsta projekta u Banja Luci i Mostaru. Jedno od glavnih područja početne japanske pomoći bio je zdravstveni sektor. Takođe je Japan obezbijedio otprilike 23 miliona KM za raščišćavanje mina, pomoć žrtvama mina i obrazovanje o rizicima od mina.

Na polju tehničke pomoći, JICA je bila aktivna u provođenju različitih vrsta obuke u Japanu, slanju japanskih eksperata u BiH i provođenju mnogih razvojnih studija. Od 1996. do marta 2006.g., JICA je pozvala skoro 400 učesnika na različite kurseve u Japanu.

Sa namjerom da podrži lokalne zajednice i građane direktno, Vlada Japana je sprovela različite projekte putem fonda grant pomoći za najšire projekte o ljudskoj sigurnosti. Putem ove pomoći, mnoge međunarodne NVO, lokalne NVO i građansko društvo (tj. udruženja poljoprivrednika i udruženja povratnika) bili su podržani malim iznosima donacija.

Prioritetni sektori za buduću ekonomsku saradnju Japana uključuju:

1. Promoviranje tržišne ekonomije

Izgradnja sposobnosti ekonomskih institucija; promoviranje malih i srednjih preduzeća; promoviranje lokalnih privreda; poboljšanje infrastrukture; promoviranje saradnje u privatnom sektoru.

2. Okoliš

Japan ističe potrebu da se riješe globalna pitanja, uključujući zaštitu okoliša. Različiti problemi okoliša, kao što su zagađivanje vode i vazduha od nedavno su se pojavili na zapadnom Balkanu. Japan posjeduje visoki nivo tehničkih mogućnosti u zaštiti okoliša, koja je važan sektor u pripremama BiH za članstvo u EU. Važno je da sistem upravljanja bude ojačan i da se njegova efikasnost poveća, radi bolje zaštite okoliša.

3. Konsolidacija mira

Zasnivajući se na principu sigurnosti ljudi, Japan će pomoći da se osnaže lokalne zajednice, uključujući povratnike i lokalno raseljene osobe, podržati njihovo etničko pomirenje i integraciju u zajednicu i olakšati njihov održivi ekonomski razvoj. Japan će ojačati pomoć namijenjenu ovim ciljevima putem tehničke saradnje i grantova za projekte ljudske sigurnosti na širem nivou, zajedno sa podrškom projektima obnove kroz Fond općih grantova, npr. u obnovi škola, snabdijevanju opremom i drugim projektima.

Nizozemska

Nizozemska je od rata bila jedan od najvećih donatora BiH. Tokom posljednjih godina, kao što je bio slučaj sa većinom bilateralnih donatora, razvojni budžet koji je bio dostupan BiH se postepeno smanjivao. 2003.g. bilo je potrošeno ukupno 17 miliona eura na razvojne programe date putem ambasade; 2004.g. ta cifra je iznosila 15.8 miliona eura. Ove brojke međutim ne odražavaju finansiranje koje je učinjeno dostupnim direktno od strane holandske vlade u dodatku programu ambasade (npr. 550.000 US\$ za programe uklanjanja mina ili 1 milion eura za Odjel za ratne zločine) ili indirektno putem regionalnih programa, Programa za saradnju za tržišta u nastajanju (PSOM), Programa izvoznih transakcija u vezi sa razvojem (ORET) ili Nizozemske razvojne organizacije SNV (zajedno daleko više od 3 miliona eura za 2006.g.).

2006.g., holandska ambasada je ukupno doprinijela 19.6 miliona eura. Ova ambasada je takođe odgovorna za implementaciju bilateralnog programa razvoja saradnje sa četverogodišnji period (2004-2008.g.), koji je iznosio otprilike 14.7 miliona eura godišnje.

Norveška

Norveška pomoć zemljama zapadnog Balkana ima za cilj da podrži odluke vlada da se integriraju u evropske i sjevernoatlantske strukture. U ovom cilju, Norveška je više od jedne decenije obezbjeđivala oko 15 miliona eura godišnje Bosni i Hercegovini u vidu pomoći. Osim toga, Norveška podržava široki spektar regionalnih projekata. Norveška pomoć se sa godinama mijenjala u skladu sa promjenama potreba u BiH, počevši od fokusiranja na humanitarnu pomoć i infrastrukturu do trenutne koncentracije na podršku reformama i procesima koji bi trebali dovesti BiH bliže evroatlantskim strukturama. Ovo uključuje podršku izgradnji institucija (državni Parlament i pravosudne institucije), reformi sudstva, ekonomskom razvoju/obrazovanju na poslovnom uzdizanju i socijalnom sektoru. Najveći doprinos Norveške je onaj u pravosuđu, gdje je već nekoliko godina pružala značajnu podršku Visokom sudskom i tužilačkom vijeću, Sudu BiH i obnovi lokalnih sudova. Norveška će nastaviti da daje visoki prioritet pravosuđu, kao i drugim dijelovima sektora sigurnosti (policiji, odbrani i obavještajnom radu).

Nadalje, značajna pomoć je data za deminiranje i infrastrukturu. Poslovni razvoj, uključujući i razvoj poljoprivrede i malih i srednjih preduzeća, predstavlja treći stub koji Norveška želi da nastavi podržavati. Na kraju, jednako veliki dio godišnjih grantova ide na socijalni/građanski sektor, obrazovanje, ljudska prava, sprječavanje i mirenje sukoba. Tokom posljednjih godina, Norveška je doprinosila u prosjeku 81.6 miliona kruna (10.3 miliona eura) godišnje putem direktnog investiranja. Ovo se 2006.g. povećalo na 109 miliona norveških kruna (13.8 miliona eura).

Budžet za 2007.g. iznosi 100 miliona norveških kruna (otprilike 12 miliona eura) za BiH. Osim toga, postoji regionalni budžet za regionalne projekte od kojih će za projekte u BiH biti dodijeljeno otprilike 30 miliona norveških kruna (4 miliona eura). Planirana distribucija regionalnog budžeta po sektorima je kao što slijedi: 20% za poslovni razvoj, 30% za vladu, sektor sigurnosti (uglavnom pravosuđe), 20% za socijalni sektor/građansko društvo i 20% za infrastrukturu (od čega za deminiranje otpada dvije trećine).

Španjolska

Španjolska razvojna saradnja je prisutna na Balkanu od početka sukoba u BiH. U početku se Španjolska razvojna saradnja fokusirala na humanitarnu pomoć i obnovu. Međutim, zadnjih nekoliko godina intervencije Španjolske su težile da potpomognu proces stabilizacije i konsolidacije mira u zemlji, kao i političke, ekonomske i socijalne transformacije koje sačinjavaju put BiH prema Evropi.

Tehnički ured za saradnju na Balkanu (OTC) bio je pokrenut u aprilu 2001.g., sa sjedištem u Sarajevu. On pokriva Albaniju, BiH, Hrvatsku, Makedoniju, Crnu Goru i Srbiju. BiH prima više pomoći od Španjolske razvojne saradnje nego bilo koja druga zemlja centralne i istočne Evrope. Iznos zvanične pomoći za razvoj od strane španjolske vlade u BiH od 1993. do 2004.g. iznosio je 226 miliona eura. Područja djelovanja bila su kao što slijedi:

Povećanje društvenih i institucionalnih sposobnosti: jačanje vladavine zakona, reforma javne administracije, podrška procesu evropske integracije, promoviranje demokratije, javno učešće i podizanje svijesti javnosti u provođenju prava i obaveza;

Sprječavanje sukoba i konsolidacija mira: uspostavljanje sigurnog okruženja, normalizacija, suživot, pomirenje i pomoć održivom povratku putem aktivnosti na obnovi osnovne infrastrukture;

Povećanje ekonomskih kapaciteta: podrška mikro i malim preduzećima, mikrofinansiranje i rad u sektoru poljoprivrede.

Španjolska je postala važan akter u sektoru infrastrukture zahvaljujući njenom programu povoljnih zajmova, putem kojeg finansiraju snabdijevanje putničkih vozova Željeznicama FBiH u ukupnom iznosu od 67 miliona eura tokom perioda od 5 godina. Španjolska je takođe finansirala mikrokreditne organizacije u BiH, što čini ekonomski i društveni razvoj drugim najvećim sektorom pomoći Španjolske. Zajedno ova dva povoljna kredita i kreditna programa iznose otprilike 50% ukupne pomoći Španjolske za BiH u 2006.g. (oko 32 miliona eura).

Procijenjeni budžet za grantove španjolske Agencije za međunarodnu saradnju (AECI) iznosi 3.9 miliona eura za 2007.g. i 3.2 miliona eura za 2008.g.

Švedska

Švedska je jedan od najvećih bilateralnih donatora BiH i ima dugoročnu politiku razvojne saradnje sa BiH. Švedska je uspostavila diplomatske odnose sa BiH 1992.g. i primila skoro 60.000 izbjeglica tokom rata 1992.-1995.g. Sada je počela treća faza razvojne saradnje sa ciljem da se stvori održiva država BiH i podupre njen ekonomski rast, što je oboje neophodno za borbu protiv siromaštva i usklađivanje sa EU. Švedska razvojna pomoć cilja na sljedeće glavne sektore: demokratija i dobro upravljanje; ljudska prava i jednakost; ekonomski razvoj; obnova i resocijalizacija izbjeglica; održiva upotreba prirodnih resursa i zaštita okoliša.

Za švedsku razvojnu pomoć očekuje se da će tokom slijedećeg trogodišnjeg perioda ostati otprilike na istom nivou kao i sada, tj. 235 miliona švedskih kruna (oko 25 miliona eura) godišnje.

SIDA je potrošila 28 miliona eura u 2006.g. Oko 11.5 miliona eura ili 40% ukupnog udjela u 2006.g. bilo je dodijeljeno za projekte hitne pomoći, sljedeći segment se odnosi na podršku SIDA-e GAP-u (Program odgovornosti vlade) u saradnji sa USAID i PAR reformom. Oko 4 miliona eura dodijeljeno je za poboljšanje pravnih i pravosudnih sistema i jačanje ljudskih prava. Ovo je urađeno putem niza programa, uključujući one u obrazovanju, borbi protiv trgovine ljudima i programima za mlade. Ovaj zadnji sektor odražava stvaranje poslova u poljoprivredi putem, između ostalog, organske poljoprivredne proizvodnje i podrške razvoju poljoprivrede. Prosječno je 3 do 4 miliona eura dodjeljivano sektoru poljoprivrede.

Švicarska

Tokom ratova u Hrvatskoj i BiH (1991-1995.g.) Švicarska je doprinijela 96.6 miliona eura za urgentnu pomoć i humanitarnu pomoć u obje zemlje. Od 1996. do 1999.g. bio je implementiran poseban program za BiH, sa ukupnim troškovima od 146.6 miliona eura, pojedinačno najveći angažman švicarske saradnje, sa fokusiranjem na humanitarnu pomoć, smanjenje dugova i rekonstrukciju. Nakon početne faze operacija pružanja pomoći i obnove, naglasak podrške se premjestio u pravcu razvojne saradnje na duži rok, sa ukupnim ciljem promoviranja tranzicije i pomirenja. Zasnivajući se na

iskustvima i djelimično koristeći istu strukturu implementacije, prvi srednjoročni program za BiH bio je primijenjen od 2000. do 2003.g., što je odražavalo ovu novu orijentaciju. Znatno broj izbjeglica i ciljevi stabiliziranja regije stavili su BiH visoko na švicarskom političkom programu.

Srednjoročni program od 2000. do 2003.g. švicarske razvojne saradnje stavio je niz aktivnosti u četiri sektora, usredsređena na društveni i ekonomski razvoj, podršku institucionalnim reformama i obnovu osnovne infrastrukture.

Cilj srednjoročnog programa 2004. do 2008.g. je da njeguje uslove za samoodređene reforme u vezi sa održivim ekonomskim, institucionalnim i socijalnim razvojem. Ovaj program pokriva tri odvojena polja saradnje: a) socijalni domen, b) razvoj privatnog sektora i promoviranje malih i srednje velikih preduzeća i c) upravljanje i osnovne usluge. Teme koje ih presijecaju, "Promoviranje procesa promjena" i "Mladi" komplementiraju domene ovih programa.

Švicarska razvojna saradnja pomaže niz programa, od kojih je najdominantniji uspostava trening centara za preobuku ljekara i bolničarki (zdravstveni sektor), što se odvija od 1998.g., sa prosječnom pomoći od 3 do 4 miliona eura godišnje. U sektoru ekonomskog i socijalnog razvoja, Švicarska podržava praksu korporativnog upravljanja u privatnim kompanijama i razvoju srednjih i malih preduzeća. Kategorija hitne pomoći uključuje podršku manjinskom povratku i obnovu kuća i osnovne infrastrukture, implementirane od strane švicarskog CARITAS-a. Međutim, podrška ovom potonjem sektoru će se znatno smanjiti tokom budućih godina. Podrška Švicarske je dostigla 18 miliona švicarskih franaka (11 miliona eura) u 2006.g.

Velika Britanija (Ujedinjeno Kraljevstvo)

DFID je bio aktivan u BiH od početka 1990-ih, kada je pružao humanitarnu pomoć, kako bilateralno putem organizacije za pružanje hitne pomoći sa sjedištem u BiH tako i putem drugih međunarodnih agencija za pomoć. Nakon prestanka sukoba, program DFID-a je evoluirao od agencije namijenjene za stabilizaciju i obnovu u agenciju za strukturnu reformu i institucionalni razvoj.

DFID u sadašnjem momentu (2005-2009.g.) implementira plan regionalne pomoći za zapadni Balkan. Sveukupni cilj regionalne strategije DFID-a je smanjenje siromaštva. Bilateralni program DFID-a se obavlja putem tehničke pomoći (TA) koji nastoji podržati aktivnosti drugih donatora, naročito Evropske komisije i Svjetske banke. Glavni fokus tehničke pomoći je osnaživanje sposobnosti vlade da predvodi u planiranju, implementaciji i finansiranju razvoja u korist siromašnih. DFID veliki prioritet daje pojačanju sveukupne efikasnosti međunarodne pomoći i usklađivanju strategija pristupa i razvoja EU. DFID daje podršku u sljedećim ključnim oblastima: reforma javne administracije; aktivnosti na javnim finansijama (npr. okvir srednjoročne potrošnje) koje jačaju veze između politike i sredstava; kapacitet planiranja politike i nadzora i bezbjednost, sigurnost i pristup pravdi.

Osim bilateralnog programa DFID-a, on takođe podržava aktivnosti finansirane iz fonda vlade Velike Britanije za sprječavanje globalnih konflikata i aktivnosti na deminiranju.

DFID je ukupno potrošio 4 miliona funti (6 miliona eura) tokom 2006.g. DFID povećava svoju prosječnu direktnu potrošnju za BiH godišnje od 3.7 miliona funti (5.5 miliona eura) u 2006.g. na 4.4 miliona funti (6.5 miliona eura) u prosjeku u budućim godinama. Ovo dolazi zbog toga što je DFID povećao svoju podršku ekonomskom i sektoru socijalnog razvoja u obliku fonda usklađene tehničke pomoći u saradnji sa

SIDA-om i Nizozemskom kako bi podržao provedbu sektora ekonomskog oporavka srednjoročne strategije razvoja i srednjoročnih uslova partnerstva BiH sa EU.

Sjedinjene Američke Države

Vlada SAD-a je do danas obezbijedila skoro 1.2 milijarde US\$ za obnovu BiH. Program strane pomoći SAD-a koji se primarno implementira putem Agencije za međunarodni razvoj SAD-a (USAID) pomaže u stvaranju multietničke, stabilne, demokratske BiH, sa funkcionalnom ekonomijom slobodnog tržišta i fokusiranje na ekonomsku transformaciju, demokratsku reformu i ponovnu uspostavu multietničkog društva.

Druga pomoć SAD-a se fokusira na državni sud, agencije za provedbu zakona na državnom nivou, trezor i Međunarodnu komisiju za nestale osobe. Finansiranje obezbjeđuje obuku i tehničku pomoć novim institucijama na državnom nivou putem savjetnika, sudija i tužilaca. Dodatna pomoć sigurnosti se fokusira na reformu odbrane, borbu protiv terorizma i borbu protiv proliferacije oružja.

Sva pomoć SAD-a se tiče prioriternih ciljeva promoviranja mira i sigurnosti, ekonomskog rasta i pravednog i demokratskog upravljanja.

Mir i sigurnost: USAID ojačava sposobnost Vlade BiH u borbi protiv trgovine ljudima i sprovođenju nacionalnog akcionog plana. Ova agencija takođe podržava domaće napore za poboljšanje pravne pomoći žrtvama trgovine, jačanja programa zaštite žrtava i zaštite svjedoka, podrške pomoći žrtvama, jačanja ranjivih populacija i promoviranja obrazovanja javnosti i podizanja svijesti.

Ekonomski rast: USAID cilja na razvoj privatnog sektora i zapošljavanja. Radi na stimuliranju privatnih investicija i podrške zdravom sektoru malih i srednjih preduzeća koji može proizvoditi dobra i usluge za izvoz i domaću potrošnju, obezbijediti zaposlenje i finansirati razuman nivo usluga vlade. Pomaže u stvaranju prijateljskog okruženja za srednja i mala preduzeća, omogućavajući im da smanje svoje troškove poslovanja.

Pravično i demokratsko upravljanje: USAID pomaže reformu sistema upravljanja BiH tako da umjesto sistema koji je oblikovan da napravi zemlju skrpljenu od međusobno otuđenih naroda stvori sistem gdje državne i lokalne institucije djeluju kao moderna demokratija. Pomaže uspostavljanju vladavine zakona kako bi se osigurali pravični i transparentni sudski procesi i razvoj građanskog društva. Takođe pomaže BiH da poboljša rad općinskih vlasti.

ANEKS 8 - SOCIJALNI I EKONOMSKI POKAZATELJI

BOSNA I HERCEGOVINA	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
						<i>Procjena</i>	<i>Projekcija</i>
Proizvodnja i rashodi	<i>(Procent promjene u realnim terminima)</i>						
BDP	4,3	5,3	3,0	6,0	5,5	6,2	6,0
Industrijska bruto proizvodnja	-2,0	11,5	3,8	12,0	9,8	18,0	na
Poljoprivredna bruto proizvodnja	na	na	na	na	na	na	na
Zaposlenost	<i>(Promjena u procentima)</i>						
Radna snaga (kraj godine)	-1,4	-0,7	0,8	1,6	0,5	0,3	na
Zaposlenost (kraj godine)	-3,4	-2,0	-1,0	0,2	2,1	2,1	na
	<i>(u postotku radne snage)</i>						
Nezaposlenost (kraj godine)	40,2	41,0	42,1	42,9	42,0	41,0	na
Cijene i plate	<i>(Promjena u procentima)</i>						
Potrošačke cijene (godišnji prosjek)							
Federacija (zasnovano na KM)	1,9	-0,2	0,2	-0,3	2,1	7,5	na
Republika Srpska (zasnovano na KM)	7,0	1,7	1,8	2,2	2,7	7,0	na
Potrošačke cijene (kraj godine)							
Federacija (zasnovano na KM)	0,3	-0,7	0,3	-0,3	4,4	6,6	na
Republika Srpska (zasnovano na KM)	2,2	2,4	1,3	2,2	3,7	4,7	na
Bruto prosječna mjesečna zarada u privredi (godišnji prosjek)							
Federacija	7,6	9,2	8,3	1,8	4,6	8,0	na
Republika Srpska	14,7	18,7	9,3	11,6	10,0	12,2	na
Vladin sektor	<i>(U procentima BDP)</i>						
Opšti bilans vlade	-4,5	-3,3	-2,2	-0,6	0,8	2,9	-1,4
Opšti rashodi vlade	53,2	48,0	52,9	50,4	49,4	47,9	na
Monetarni sektor	<i>(Promjena u procentima)</i>						
Novac u širem smislu (M2, kraj godine)	89,3	8,6	8,4	24,3	18,2	24,7	na
Domaći krediti (kraj godine)	5,2	28,2	19,8	18,0	27,6	20,6	na
	<i>(U procentima BDP)</i>						
Novac u širem smislu (M2, kraj godine)	38,5	39,6	40,7	46,5	51,1	56,8	na
Devizni kurs	<i>(KM u odnosu na euro)</i>						
Devizni kurs (godišnji prosjek)	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96	na
Vanjski sektor	<i>(U milionima US dolara)</i>						
Tekući račun	-1.042	-1.376	-1.750	-1.884	-2.150	-1.338	-1.713
Trgovinski bilans	-2.073	-3.327	-4.152	-4.572	-4.990	-4.293	-4.843
Izvoz roba	854	1.104	1.473	2.085	2.600	3.358	4.191
Uvoz roba	2.927	4.431	5.625	6.657	7.590	7.651	9.034
Direktne strane investicije, neto	119	266	382	608	550	420	1.500
Bruto rezerve, isključujući zlato (kraj godine)	1.221	1.295	1.765	2.389	2.720	3.160	na
Vanjski dug	2.818	3.637	4.518	5.106	5.659	6.137	na
	<i>(U mjesecima uvoza roba i usluga)</i>						
Bruto rezerve, isključujući zlato (kraj godine)	4,6	3,3	3,5	4,0	4,1	4,7	na
	<i>(U procentima izvoza roba i usluga)</i>						
Servisiranje duga	6,2	8,7	6,8	4,8	4,1	4,1	na
Stavke iz memoranduma	<i>(Denominacije kao što je u pokazateljima)</i>						
Stanovništvo (kraj godine, miliona)	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	na
BDP (u milionima maraka)	12.137	12.806	13.492	14.678	15.791	17.750	19.792
BDP po glavi stanovnika (u US dolarima)	1.462	1.623	2.049	2.453	2.687	3.000	na
Žiro račun/BDP (u procentima)	-18,8	-22,3	-22,5	-20,2	-21,1	-11,7	-12,6
Vanjski dug - rezerve (u US\$ milion)	1.597	2.342	2.753	2.717	2.939	2.977	na
Vanjski dug/BDP (u procentima)	50,7	59,0	58,0	54,8	55,4	53,8	na
Vanski dug/izvoz roba i usluga (u procentima)	216,3	254,6	206,0	170,7	156,3	137,4	na